

Рівненський державний гуманітарний університет
Філологічний факультет
Кафедра стилістики та культури української мови

Дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

**УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ**

Виконала студентка VI курсу
групи УМ-61 спеціальності 014 Середня
освіта (Українська мова і література)

Матвійчук Наталія Олександрівна

Керівник – канд. пед. наук,
доц. Златів Леся Михайлівна

Рецензент – докт. пед. наук,
доц. Груба Таміла Леонідівна

Рівне – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРОФІЛЬНОМУ КЛАСІ ФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ	8
1.1. Змішане навчання як нова форма освітнього процесу у ЗЗСО.....	8
1.1.1. Сутність поняття «змішане навчання» та його визначення у науковій літературі.....	8
1.1.2. Моделі змішаного навчання української мови.....	11
1.1.3. Інструментарій змішаного навчання.....	16
1.2. Лінгводидактичні основи змішаного навчання української мови учнів профільних класів філологічного напрямку.....	26
1.3. Психологічні аспекти змішаного навчання української мови учнів профільної школи.....	36
Висновки до першого розділу	46
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРОФІЛЬНОМУ КЛАСІ ФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ	48
2.1. Аналіз нормативно-правової бази профільного навчання української мови філологічного напрямку в контексті змішаного навчання.....	48
2.2. Аналіз чинних підручників із української мови для профільної школи в контексті досліджуваної теми.....	60
2.3. Експериментальна система вправ і завдань.....	64
2.4. Досвід застосування змішаного навчання української мови у ЗЗСО.....	67

2.5. Перебіг та результати педагогічного експерименту.....	74
Висновки до другого розділу.....	80
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК	ВИКОРИСТАНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ.....	86
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, реформування освітньої системи сприяли впровадженню в навчально-виховний процес новітніх технологій та методів навчання. Так, поступово технології дистанційного, змішаного навчання витісняють традиційні форми навчання. Змішане навчання стає провідною технологією XXI століття, освіта – дедалі більш гнучкою, мобільною, індивідуалізованою, інтерактивною.

Упровадження змішаного навчання в освітній процес – вимога часу, яка актуалізувалося 2020 року, коли у зв'язку з поширенням Covid-19 та запровадженням карантину освітні заклади перейшли на змішану, дистанційну форми навчання. Українські вчителі не були готові до нових форм навчання. Відсутність живого спілкування, мотивації у школярів, технічні проблеми, нерегулярність опрацювання навчального матеріалу – далеко не всі труднощі, з якими зіштовхнулися педагоги. Організувати якісне й ефективне змішане навчання, використовуючи найкращі надбання інформаційно-комунікаційних технологій, виявилось зовсім не просто. Змішане, дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу. Адже й у школярів виникали труднощі у сприйнятті, осмисленні та розумінні навчального матеріалу, у формуванні знань, умінь і навичок через складність передачі навчального матеріалу.

Ще більше змішане навчання стало актуальним після 24 лютого 2022 року в умовах воєнного стану. І знову перед вчителями, адміністрацією школи постає питання, як якісно, ефективно, відповідно до безпекової ситуації організувати навчання. Адже попри найскладніший для країни час, освітній процес має продовжуватися принаймні у тих регіонах, де це дозволяє безпекова ситуація, щоб не допустити незворотних втрат в освіті.

Тому вивчення лінгводидактичних, психолого-педагогічних аспектів змішаного навчання є важливим теоретичним завданням, оскільки дасть змогу чітко визначитися з особливостями його використання в умовах викликів сьогодення, з'ясувати умови ефективності його впровадження в освітній процес. Усе сказане

вище зумовлює **актуальність** обраної теми дослідження – «Умови ефективності змішаного навчання української мови у профільній школі».

Проблема змішаного навчання як форми освітнього процесу порушувалась зарубіжними та українськими науковцями, методистами ще на початку ХХІ століття.

До проблеми змішаного навчання як методики, процесу навчання зверталися у своїх працях такі зарубіжні вчені: К. Бонк, Ч. Грем [58], Б. Колліс [60], К. Сеннамо [59], Д. Сміт [62] та ін., а також такі українські дослідники: О. Коротун [25], Ю. Триус [49], Г. Ткачук [48].

Зокрема українські вчені В. Кухаренко, С. Березенська, К. Бугайчук, Н. Олійник, Т. Олійник, О. Рибалко, Н. Сиротенко, А. Столяревська в колективній монографії «Теорія і практика змішаного навчання» [23] розкрили педагогічні аспекти змішаного навчання. В. Олійник, С. Касьян, Л. Ляхоцька, Л. Бондаренко [31] розкрили аспекти інноваційної технології змішаного навчання, розробили рекомендації щодо технологій організації змішаного навчання, запропонували моделі змішаного навчання.

Для визначення поняття «змішане навчання» та «дистанційне навчання» ми послуговувалися працями В. Вишнівського, М. Гніденко, Г. Гайдур, О. Ільїна [4], які у своїх студіях дослідили стан і перспективи розвитку дистанційної освіти в Україні, навели основні нормативні положення, охарактеризували основні види та призначення платформ дистанційного навчання. У методичній науці є чимало праць, технологій і рекомендацій щодо створення дистанційного курсу. Так, Н. Думанський [12], О. Муковіз [29], Р. Шаран [53] проаналізували основні технології дистанційного навчання, В. Биков, В. Кухаренко, Н. Сиротенко, О. Рибалко, Ю. Богачкова [2] розглянули основні технології розробки дистанційного курсу, які були напрацьовані співробітниками Проблемної лабораторії дистанційного навчання Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» з 2002 року. Г. Охотник [35] розкрив теоретико-методичні основи інноваційної технології організації дистанційної системи навчання, проаналізував особливості

дистанційного навчання, визначив його можливості для оптимізації процесу педагогічної взаємодії.

Сучасні технології призвели до появи нових засобів, моделей організації дистанційного навчання, за якими організовується змішане навчання. Л. Власенко, О. Никитенко [9], В. Ковальчук, І. Воротникова [19] дослідили основні моделі та характерні особливості дистанційного навчання.

Мета магістерської роботи – з'ясувати умови ефективності змішаного навчання української мови у профільній школі.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

– з'ясувати сутність поняття «змішане навчання», уточнити його визначення в науковій літературі, проаналізувати моделі змішаного навчання, його переваги і недоліки;

– вивчити педагогічні умови та психолого-педагогічні засади змішаного навчання української мови у профільному класі філологічного напрямку;

– проаналізувати лінгводидактичні основи змішаного навчання української мови у профільному класі філологічного напрямку;

– проаналізувати нормативну базу профільного навчання, чинні підручники з української мови у профільному класі філологічного напрямку;

– провести педагогічний експеримент в умовах педагогічної практики;

– вивчити, проаналізувати й узагальнити досвід вчителів-словесників щодо застосування змішаного, дистанційного навчання української мови у профільній школі;

– розробити систему вправ і завдань із застосуванням сучасних технологій дистанційного навчання для учнів 10 класу та змішаного навчання – 11 класу й перевірити їх ефективність;

– розробити розгорнуті конспекти уроків для 10 класу із застосуванням дистанційної форми навчання, для 11 класу – із застосуванням змішаної.

Об'єктом дослідження є процес навчання української мови в ЗЗСО, а **предметом** – змішане навчання української мови у профільній школі.

Методи дослідження. Щоб розкрити тему, досягти мети та виконати поставлені завдання, ми використали такі наукові методи:

– *теоретичні*: вивчення й аналіз лінгвістичної та лінгводидактичної, психолого-педагогічної й навчально-методичної літератури з проблеми дослідження; аналіз нормативної бази профільної освіти, чинних підручників із української мови для профільних класів філологічного напрямку; вивчення передового педагогічного досвіду;

– *емпіричні*: бесіди з вчителями й учнями; анкетування вчителів-словесників та учнів 10 класу з метою вивчення досвіду застосування змішаного (дистанційного) навчання української мови й обґрунтування найефективніших його форм та платформ; педагогічні спостереження й аналіз уроків української мови у профільному класі філологічного напрямку; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний); розробка системи завдань із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання для учнів 10 класу;

– *статистичні*: кількісний та якісний аналіз експериментальних даних для узагальнення результатів дослідження та підтвердження ефективності застосування дистанційних форм на уроках української мови з певної теми.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі комунального закладу «Привільненський ліцей» Привільненської сільської ради Дубенського району Рівненської області.

Наукова новизна й теоретична значущість роботи полягають в осмисленні та виокремленні актуальних лінгводидактичних проблем, пов'язаних із викликами сьогодення, у вивченні умов ефективності змішаного навчання української мови у профільному класі філологічного напрямку, досвіду його використання в ЗЗСО та в розробленні методичних рекомендацій щодо реалізації й удосконалення цієї новітньої форми навчання.

Практичне значення роботи полягає в тому, що висунуті в роботі положення та розроблені матеріали можуть бути використані на уроках української мови в умовах змішаного або дистанційного навчання здобувачами вищої освіти під час проходження педагогічної практики, а також учителями-практиками.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати, висновки наукової роботи доповідалися на науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Пріоритети філологічної освіти» (13 травня 2022 року, м. Рівне), тема доповіді – «Суть змішаного навчання, його завдання та основні моделі»; студентській науково-практичній онлайн-конференції «Актуальні проблеми сучасної філології та лінгводидактики» (12 травня 2022 року, м. Рівне), тема доповіді – «Експериментальна система змішаного навчання української мови у профільному класі філологічного напрямку»; науково-практичній онлайн-конференції «Сучасні тенденції розвитку лінгводидактики в контексті функціонально-комунікативного підходу до навчання української мови» (15 травня 2022 року, м. Тернопіль), тема доповіді – «Ефективні моделі змішаного навчання української мови у профільній школі», а також були викладені у науковій статті (Матвійчук Н. М. Психолого-педагогічні засади змішаного навчання української мови у профільному класі філологічного напрямку. *Пріоритети філологічної освіти* : зб. наук. пр. студентів, магістрантів філол. спец. вищ. навч. закл. Рівненщини, учнів відділ. філол. та мистецтвозн. РМАНУМ. Рівне-Острог. Вид-во НУ «Острозька акад.» Вип. 10. С. 20-24).

Дослідження виконане у рамках кафедральної теми «Мовна особистість в освітньому просторі: лінгводидактичний та аксіологічний аспекти» (державний реєстраційний номер 0122U000102).

Результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри стилістики та культури української мови (протокол № 9 від 18 червня 2022 року, протокол № 15 від 10 листопада 2022 року, протокол № 17 від 9 грудня 2022 року).

Структура роботи. Дипломне дослідження складається зі вступу, основної частини (два розділи, що поділені на підрозділи), висновків, списку використаної літератури, додатків. Загальний обсяг роботи – 92 с., основний текст – 86 с.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРОФІЛЬНОМУ КЛАСІ ФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ

1.1. Змішане навчання як нова форма освітнього процесу у ЗЗСО

1.1.1. Сутність поняття «змішане навчання» та його визначення у науковій літературі. Уперше термін «змішане навчання» вжив Дж. Ламб 2001 року на позначення нового освітнього процесу в корпоративній та академічній культурі. Значного поширення цей термін набув 2006 року після публікації «Довідника змішаного навчання» К. Бонком та Ч. Греггом.

Зазначимо, що терміни «змішане навчання», «комбіноване навчання», «гібридне навчання» – синонімічні. По-перше, це – інтеграція елементів онлайн-навчання з традиційним навчанням у класі, по-друге, це зумовлено власне перекладом із англійської мови слова «blend» – «змішувати», «сполучати» (синонім – комбінувати) [27, с. 60]. Відповідно «blended learning» перекладемо як «змішане (комбіноване) навчання».

У праці «Довідник змішаного навчання» К. Бонка та Ч. Грега змішане навчання визначається як комбінація традиційного навчання («віч-на-віч») з онлайн-навчанням, керованим комп'ютерними технологіями, як спектр можливостей навчання за допомогою інтернету, електронних засобів масової інформації та форм традиційного навчання [58]. Такої ж думки дотримуються й інші зарубіжні науковці, як-от: К. Сеннамо [59], Б. Колліс [60].

Науковиця Д. Сміт дещо по-іншому визначає змішане навчання: метод навчання на відстані, що поєднує інноваційні технології з традиційними [62].

На думку українських вчених, змішане навчання – це цілеспрямований процес здобування знань, умінь, навичок, який поєднує традиційні та інноваційні (електронні, дистанційні) технології навчання. Так, за визначенням Ю. Триуса,

«комбіноване навчання – цілеспрямований процес здобування знань, набуття умінь і навичок, засвоєння способів пізнавальної діяльності суб'єктом навчання та розвитку його творчих здібностей на основі комплексного й систематичного використання традиційних, інноваційних педагогічних технологій та інформаційно-комунікаційних технологій навчання за принципами взаємного доповнення з метою підвищення якості освіти» [49, с. 304].

В. Кухаренко характеризує змішане навчання як комбінацію різних технологій (традиційних, інформаційно-комунікаційних), які інтегруються в єдиний навчальний підхід [23].

О. Коротун дає таке визначення змішаного навчання: «цілеспрямований процес взаємодій суб'єктів навчання на основі поєднання традиційної та онлайн моделей навчання, який відбувається в аудиторії та поза її межами, у синхронному й асинхронному режимах та базується на широкому використанні ІКТ» [25, с. 118].

На думку Г. Ткачук, змішане навчання – процес засвоєння знань, умінь і навичок на основі інтеграції технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання [48].

Отже, опрацювавши наукову літературу, виокремлюємо три підходи до розуміння дефініції поняття «змішане навчання». Перший підхід визначає змішане навчання як інтеграцію традиційного навчання у класі та онлайн-навчання, другий – як метод навчання, третій – як цілеспрямований процес навчання. Спільним є те, що змішане навчання використовує інноваційні дистанційні технології з традиційними. Наведені визначення поняття «змішане навчання», підходи демонструють намагання науковців знайти якнайкраще науково-методологічне, методичне і технологічне наповнення цієї галузі.

Проте для відображення повної картини визначення поняття «змішане навчання» варто з'ясувати дефініцію поняття «дистанційне навчання», «дистанційна освіта», оскільки вони взаємопов'язані, змішане навчання реалізується за допомогою технологій змішаного навчання. Так, відповідно до «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірнього, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за

технологіями дистанційного навчання [22]. Технології дистанційного навчання – це спектр освітніх технологій, психолого-педагогічних, інформаційно-комунікаційних, за допомогою яких реалізується процес дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти.

Відповідно до «Положення про дистанційне навчання», яке було затверджене наказом Міністерства освіти і науки України 2013 року, дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [37]. Дане Положення визначає основні засади організації та запровадження дистанційного навчання.

Науковці В. Биков, В. Кухаренко, Н. Сиротенко, О. Рибалко, Ю. Богачков вважають, що дистанційне навчання – це форма організації та реалізації навчально-виховного процесу, за допомогою якої його учасники здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально, тобто на відстані [2].

Дослідники В. Вишнівський та М. Гніденко наводять велику кількість дефініцій поняття дистанційного навчання, що відображає різноманітні підходи до його осмислення. Науковці розмежували визначення понять «дистанційне навчання» та «дистанційна освіта», узагальнили підходи до їх розуміння. Розглянемо їх детальніше.

1. Дистанційне навчання є формою освіти, поряд із очною та заочною, за якою в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби та форми навчання, що ґрунтуються на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях. Основою навчальної діяльності є цілеспрямована й контрольована інтенсивна самостійна робота учня, який може навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним складеним розкладом, з відповідними засобами навчання.

2. Дистанційне навчання є цілеспрямованим інтерактивним асинхронним процесом взаємодії суб'єктів і об'єктів навчання між собою та із засобами навчання, причому процес навчання індіферентний до їхнього просторового розташування.

3. Дистанційна освіта – особлива, досконала форма, яка поєднує елементи очного, очно-заочного, заочного й вечірнього навчання на основі нових інформаційних технологій та систем мультимедіа.

4. Дистанційна освіта – комплекс освітніх послуг, що здійснюється за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, що базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані. Дистанційне навчання є однією з форм неперервної освіти, що покликана реалізувати права людини на освіту й отримання інформації.

5. Дистанційне навчання – нова організація освітнього процесу, що базується на принципі самостійного навчання учня.

6. Дистанційне навчання – це нова сходинка заочного навчання, на якому забезпечується застосування інформаційних технологій, що ґрунтуються на використанні персональних комп'ютерів, відео- та аудіотехніки, космічної техніки й оптичних систем зв'язку [2, с. 16-18].

У науковій роботі «Технології дистанційного навчання української мови в основній школі» ми досліджували поняття «дистанційне навчання» та дали власне уточнене визначення: форма організації освітнього процесу, за якою навчальна інформація надається на відстані за допомогою інформаційних та мультимедійних технологій [1].

Таким чином, узагальненим визначенням поняття «*змішане навчання*», на нашу думку, є таке: цілеспрямований організований освітній процес, який поєднує традиційні та дистанційні технології навчання, використовує найкращі здобутки інформаційно-комунікаційних технологій.

1.1.2. Моделі змішаного навчання української мови. Змішане навчання трансформує освітній процес, змінює педагогічні підходи, спосіб подання навчальної інформації, орієнтується на особистість школяра. Змінюється роль вчителя та учня. Якщо під час традиційного очного навчання учень виконував роль споживача, то у змішаному навчанні – активний учасник освітнього процесу. Вчитель перестає домінувати на уроці, він стає фасилітатором, ментором, модератором, тьютором, коучем, наставником, експертом, консультантом,

дослідником, оцінювачем самостійного навчання учнів. Розглянемо кожен роль сучасного вчителя у змішаному навчанні, застосування яких потребує професійної діяльності, майстерності педагога здійснювати освітній процес у найнепередбачуваніших обставинах.

Фасилітатор (помічник) – провідник, який підтримує й супроводжує, здобувача освіти в навчальному процесі для досягнення навчальних цілей [31, с. 29]. Роль фасилітатора – змотивувати, спрямувати учня до навчання, допомогти йому досягнути очікуваних результатів навчання відповідно до освітньої програми.

Менторство, менторинг – процес взаємодії більш досвідченої в певній сфері людини з менш досвідченою, під час якого відбувається передача знань, вмінь, навичок [3]. Відповідно *ментор* – джерело інформації, людина, яка обирає темп, інтенсивність навчання, при нагоді консультує.

Роль *вчителя-коуча* полягає у подоланні освітніх перешкод у здобувачів освіти з допомогою партнерства між ними.

Педагог-тьютор скеровує, підтримує навчальну діяльність здобувача освіти, супроводжує самоосвіту, підштовхує учня до нових вершин, що є важливим під час змішаного навчання.

Набуває значущості роль вчителя як *наставника*, який дає поради, допомагає здобувачу освіти у вирішенні проблемних питань, виконанні науково-дослідницьких проєктів. Попри те, що вчитель майже щодня за потреби консультує учнів, у змішаному навчанні ця роль дещо трансформується. Педагог консультує кожного учня перед початком уроку чи після для того, щоб не виникали труднощі в сприйнятті, засвоєнні навчального матеріалу, враховуючи індивідуальні особливості, можливості школярів. *Учитель-дослідник* досліджує й освоює нові технології, освітні платформи, засоби навчання змішаного навчання. Варто сказати, що вищезазначені ролі є взаємопов'язаними, функціонують як єдине ціле для досягнення освітніх результатів, здійснення ефективної взаємодії між учасниками змішаного навчання.

Упровадження змішаного навчання в освітній процес, зокрема на уроках української мови профільної школи, дасть змогу розкрити мовний, інтелектуальний

потенціал кожного учня, сприятиме творчому мисленню, розвитку мовно-комунікативних умінь та навичок, сформує навички самостійної навчальної діяльності, оскільки здобувач освіти отримує знання як самостійно, дистанційно, використовуючи інформаційні та мультимедійні технології, різноманітні форми роботи, так і в очному спілкуванні з учителем. Учень має змогу контролювати свій час, місце, спосіб, темп засвоєння знань, умінь та навичок. Водночас учитель контролює освітній процес, за потреби допомагає, консультує.

Для ефективного впровадження змішаного навчання вчитель має правильно, вдало підібрати та застосувати моделі змішаного навчання, чітко розподілити навчальний матеріал для самостійного вивчення, для групової роботи над проектом чи для індивідуальної творчої роботи. Науковці [23; 58-62] виокремлюють різні моделі змішаного навчання. Розглянемо їх коротко.

1. Ротаційна модель (Rotation Model). Ґрунтується на принципі ротації, коли учні навчаються у групах за певним графіком і переміщуються від однієї станції до іншої [50]. Під станцією розуміємо види навчальної діяльності, які охоплюють індивідуальну самостійну роботу, проєктну роботу в групах, роботу з вчителем, роботу на освітніх онлайн-ресурсах. Наприклад, частина класу працює дистанційно, а частина – працює з вчителем, у групах, виконує письмові завдання, проєктні роботи. Потім вони міняються місцями, змінюють вид навчальної роботи, обов'язково учні мають пройти усі станції. Дана модель урізноманітнить хід уроку, освітній процес загалом. Ротаційна модель має чотири різновиди:

– *ротація станцій (Station Rotation)* – здобувачі освіти навчаються у групах за певним графіком ротації, який є спільним для всіх [8]. Тобто учні працюють у класі і за визначеним графіком переміщуються між групами, наприклад, перша група разом із вчителем опрацьовує теоретичний матеріал, друга працює в онлайн-режимі на освітніх вебресурсах, третя – у групах над завданням дослідницького характеру, творчого характеру чи над науковими доповідями, статтями, рефератом, або ж виконує проблемно-пошукове завдання. Таким чином, учні охоплюють всі форми роботи, адже школярі мають пройти всі станції, навчання

стає індивідуалізованим, оскільки вчитель має змогу приділити більше уваги окремим учням, які потребують допомоги, додаткової підтримки;

– *ротація лабораторій (Lab Rotation)* – дистанційне навчання здійснюється в комп'ютерній лабораторії [23]. На відміну від ротації станції, ця модель є менш ефективною, оскільки не містить дослідницькі, проблемно-пошукові чи творчі завдання, не передбачає всі етапи роботи з матеріалом, але обов'язковим є онлайн-етап. Таким чином, учні працюють офлайн у звичайних класах, але на одному з уроків з метою поглиблення, систематизації, узагальнення та закріплення знань переходять у комп'ютерний клас і працюють онлайн на освітніх платформах;

– *індивідуальна ротація (Individual Rotation)* – кожен здобувач освіти займається за своїм індивідуальним графіком ротації [7]. Особливістю моделі є те, що учням не обов'язково проходити всі станції, етапи роботи з матеріалом, як, наприклад, при моделі ротації станціями, але обов'язково має бути робота в режимі онлайн. Дана модель потребує відповідного технічного оснащення всіх учасників освітнього процесу;

– *перевернутий клас (Flipped Classroom)* – школярі завчасно отримують навчальний матеріал, працюють за визначеним індивідуальним графіком, змінюючи дистанційну форму навчання на традиційну очну в класі. Наприклад, вдома опрацьовують теоретичний матеріал, а в класі працюють над практичними завданнями, обговорюють незрозумілі питання, поглиблено вивчають тему, систематизують та закріплюють знання, уміння та навички.

2. *Гнучка модель (Flex Model)*. Значну частину навчального матеріалу учні опрацьовують індивідуально в онлайн-режимі (дистанційно) за складеним розкладом. Для опрацювання складних тем, розв'язання певних проблем, підтримання мотивації діяльності вчитель організовує онлайн-зустрічі або офлайн-консультації для певної групи учнів чи індивідуально. Також здобувачі освіти можуть перебувати у класі, працюючи індивідуально у цифровому середовищі, переглядаючи відеоматеріали та інші навчальні ресурси, виконуючи інтерактивні вправи, практичні завдання онлайн. Вчитель присутній у класі, консультує чи допомагає у складних ситуаціях. Таким чином, учитель (тьютор)

підтримує освітній процес. Дана модель враховує індивідуальні потреби кожного учня, а не цілого класу загалом.

3. *Самостійне змішування (A La Carte Model)*. Відповідно до цієї моделі учні навчаються на онлайн-курсах, запропонованих освітнім закладом у класі чи вдома з метою поглиблення знань про мову як багатофункціональну знакову систему й суспільне явище, вчитель ж працює лише в режимі онлайн. Здобувачі освіти можуть проходити декілька онлайн-курсів, не обмежуючись лише вибором освітнього закладу. Це можуть бути відкриті масові безкоштовні курси підготовки до ЗНО з української мови, наприклад, онлайн-курси на платформі *Prometheus, EdEra, iLearn*. Відповідно школярі навчаються на курсах, а отримані ними сертифікати зараховуються в школі.

Таким чином, модель самостійного змішування робить освітній процес гнучкішим, індивідуалізованим, розвиває навички самостійної роботи, формує медіаосвітню компетентність та інші ключові компетентності. Однак ефективність реалізації цієї моделі залежить від стійкості внутрішньої мотивації школяра, його навичок до самоосвіти.

4. *Модель збагаченого віртуального середовища (Enriched Virtual Model)*. Перегукується з моделлю «перевернутий клас», коли учні чергують дистанційну форму навчання з традиційною у класі, відмінність полягає в тому, що здобувачі освіти не відвідують навчальний заклад щодня. Протягом навчання школярі ділять свій час між відвідуванням очних занять і дистанційним навчанням. Ще одна відмінність цієї моделі від інших, зазначених вище моделей полягає в тому, що вона визначає роботу всього освітнього закладу, тобто це не просто методика навчання за окремим предметом. Вона може використовуватися для профільного навчання, підготовки обдарованих учнів, учнів із особливими потребами, для підготовки до турнірів, конкурсів, олімпіад [7, с. 21].

Обираючи модель змішаного навчання української мови для профільного класу філологічного напрямку, слід враховувати такі *педагогічні умови*: матеріально-технічне оснащення та забезпечення освітнього закладу, графік навчання, тип уроку, рівень цифрової компетентності учасників освітнього процесу, рівень самостійної та

дослідницької філологічної роботи учнів, а також їх мовний та інтелектуальний розвиток загалом.

1.1.3. Інструментарій змішаного навчання. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, модернізація, індивідуалізація, інтерактивність освіти сприяли виникненню численних освітніх сервісів та платформ – інструментів, які реалізують процес змішаного навчання у навчальних закладах, дозволяють проводити повноцінні уроки, здійснювати контроль та оцінювання навчальних досягнень, створювати інтерактивні вправи, віртуальні класи, онлайн-дошки, навчальні ігри, блоги, анотовані зображення, інфографіку, флеш-карти. Умовно освітні сервіси та платформи можна поділити на чотири групи: для створення віртуальних класів, для проведення відеоконференцій, для створення інтерактивних мультимедійних вправ і завдань, для здійснення контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів.

До першої групи віднесемо ті платформи та сервіси, за допомогою яких можна створювати віртуальні класи, дистанційні курси, де здійснюватиметься онлайн-навчання. Створення таких класів чи курсів дасть змогу миттєво організувати роботу всього класу, розмістити навчальний матеріал, вказівки до його виконання, перевірити завдання й оцінити їх.

Найпопулярніша та найпростіша у використанні платформа для організації змішаного навчання, створення віртуальних класів – *Google Classroom*. Навчальна платформа, яка допоможе створити ефективне онлайн-навчання, використовуючи відео-, текстову та графічну інформацію. Інтерфейс платформи дуже зручний і простий, тому складнощів у знайомстві з функціями не виникне, але для того щоб скористатися цими функціями, потрібно створити обліковий запис в Google. Платформа інтегрується з усіма сервісами Google: Google Drive для створення завдання, зберігання необхідної інформації, Google Docs для створення документів та їх розміщення на платформі, Sheets and Slides для створення мультимедійних презентацій, Google Calendar для планування розкладу, відеозустрічей, Google Meet для проведення відеозустрічей, Google Forms для здійснення контролю та оцінювання навчальної діяльності школяра. Також вчитель може переглядати

результати виконаного домашнього завдання учнів, залишати коментар щодо їх виконання, проводити онлайн-бесіди в режимі реального часу з комп'ютера. Таким чином, у своєму арсеналі платформа має всі необхідні інструменти для створення, зберігання та обміну інформації.

Не менш популярна навчальна платформа *Moodle*, яка допоможе ефективно організувати онлайн-навчання у власному середовищі, використовуючи широкий набір інструментів, наприклад: форми задавання завдань, дискусійні форуми, завантаження файлів (текстові, аудіо-, відеофайлів), журнал оцінювання, обмін повідомленнями, календар подій, новини та анонси, онлайн-тестування, Вікі-ресурси. Попри широкий спектр інструментів для взаємодії між учасниками освітнього процесу, платформа надзвичайно складна у використанні, її потрібно добре вивчити. Щоб почати користуватися Moodle, спочатку потрібно зареєструвати обліковий запис на платформі, який буде активовано на наступну добу після реєстрації, потім реєструвати дистанційні курси, класи. Недоліком платформи, на нашу думку, є те, що не завжди вдається одразу зареєструватися, активувати обліковий запис.

ClassDojo – сервіс для організації дистанційного навчання, розроблений британськими вчителями та ІТ-технологами. Учитель може створити свій клас, пост, який можуть коментувати школярі, різноманітні завдання, прикріплюючи посилання на вебресурси, фотографії, PDF-файли, ділитися уроками. Цікаво, що кожен школяр, зареєструвавшись, отримує «аватарку» у вигляді монстрика, завдання якого – збирати бали за завдання. За кожне завдання вчитель присвоює учням певну кількість балів. Окрім вчителя, батьки теж можуть відстежувати успішність учнів із окремих предметів.

До другої групи (для проведення відеоконференцій) віднесемо: платформи Google Meet, Zoom, Skype, Viber, VooV Meeting, Cisco Webex Meetings. Звичайно, це далеко не весь перелік платформ для здійснення комунікацій між учасниками навчального процесу в онлайн середовищі, це лише ті, які, на нашу думку, є найбільш доступними, функціональними та пристосованими для учнів. Розглянемо детальніше ці вебресурси.

Найбільш популярними та пристосованими інструментами для відеоконференцій є *Zoom* та *Google Meet*, які мають зручний інтерфейс, передбачають групове спілкування у чаті, демонстрацію екрана. Так, вчитель може поділитися презентацією, вправою з онлайн-підручника чи інтерактивною вправою з онлайн-платформ, застосувати функцію «підняти руку», за допомогою якої можна провести опитування, функцію запису, проте запис відео у *Google Meet* можливий за умови підписки на *Workspace*, у безплатній версії це зробити неможливо. А також вбудовані інтерактивні дошки, наприклад, у програмі *Google Meet* завдяки інтеграції можна демонструвати учням інтерактивну дошку *Miro*. Учні можуть редагувати дошку, попередньо встановивши собі застосунок *Miro* на телефон та отримавши доступ від учителя. Ще однією перевагою *Google Meet* є те, що програма синхронізується з усіма сервісами Google. Організувати чи запланувати зустріч в обох програмах може будь-який користувач, що має обліковий запис. На відміну від *Google Meet*, який має необмежений час користування, тривалість відеоконференції платформи *Zoom* обмежена 40 хвилинами, для необмеженого часу використання та доступу до інших функцій потрібно здійснити оплату, перейти на тарифний план.

Однією з переваг *Zoom* є організація групової роботи у вебсередовищі. Вчитель має можливість розділити всіх учасників конференції на групи, окремі вебкімнати, сесійні зали, підключатися до кожної групи. Розподілити учнів на групи можна самостійно або автоматично, вказавши кількість учнів. Налаштування дозволяють змінювати склад групи, ставити часові обмеження.

Skype – ще один вебресурс для проведення відеоконференцій, який є безкоштовним і зручним у використанні. Програма дозволяє телефонувати на місцеві та міжнародні телефонні номери, що є важливо під час воєнного стану в Україні, адже більшість учнів можуть перебувати за кордоном. Учасники навчального процесу під час змішаного (дистанційного) навчання мають необмежений час користування, груповий чат, демонстрацію екрану, запис онлайн-конференції, функцію «підняти руку».

Viber – мобільний додаток, який дозволяє проводити відеозустрічі на необмежений час. Недоліки цієї програми – відсутність функцій «поділитись екраном» чи «підняти руку», інтерактивної дошки, чату.

VooV Meeting – безкоштовна англomовна платформа для проведення великих відеоконференцій, кількість учасників до 300 осіб. Це платформа від Tencent, яку використовує ООН. Програма має функції «поділитися екраном», «поділитися звуком», функцію запису уроку, білу дошку, яку можна продемонструвати, спільний чат, нотатки, планування зустрічей у календарі. Недоліком, на нашу думку, цієї платформи є незручність інтерфейсу.

Cisco Webex Meetings – ще одна англomовна програма для організації відеоконференцій, яка дозволяє спілкуватися в чаті, здійснювати аудіодзвінки, обмінюватися файлами, демонструвати екран.

Третю групу навчальних сервісів і платформ, які призначені для створення інтерактивних мультимедійних вправ і завдань, варто розглядати відповідно до структури уроку, послідовності його етапів. Так, дидактична структура уроку вивчення нового матеріалу завжди складається з трьох етапів, оскільки вона детермінована логікою навчального процесу: актуалізація опорних знань, умінь і навичок, формування нових знань, умінь і навичок, застосування та закріплення знань, умінь і навичок.

Для актуалізації опорних знань, умінь і навичок можна використовувати «хмари слів», на яких можна зобразити ключові моменти, термінологію з певної теми, слова-винятки до правил тощо, що сприятиме швидкому запам'ятовуванню. Створити «хмари слів» допоможуть англomовні сервіси *Word It Out*, *Word Art*, *Word Cloud Generation*. Сервіси дозволяють створювати різної форми, структури «хмари слів», поширювати, надавати доступ учням.

Онлайн-сервіси *LearningApps*, *Liveworksheets* для створення найрізноманітніших інтерактивних мультимедійних завдань допоможуть миттєво та ефективно активізувати знання в учнів, перевірити чи задати домашнє завдання, застосувати знання, уміння та навички на практиці, закріпити їх чи здійснити контроль. Розглянемо детальніше кожний сервіс.

Використовуючи у своїй роботі сервіс *LearningApps*, вчитель може редагувати вже наявні завдання, напрацьовані іншими вчителями, або створити власні на їх основі («знайди пару», «упорядкуй», «покласифікуй», «заповни пропуски», «вільна текстова відповідь», «вікторина», «кросворд», «пазл» та ін.). Завдання можна використовувати в роботі з інтерактивною дошкою або як індивідуальні вправи для учнів.

Англомовний сервіс *Liveworksheets* дозволяє створювати та поширювати інтерактивні робочі аркуші із завданням чи навіть робочий зошит із певної теми. За допомогою ресурсу можна створити мовну вікторину, тестове завдання, відкрите питання, які будуть оцінюватися в 10 балів, а також завдання на прослуховування, вимову, які допоможуть вчителю в організації уроків розвитку мовлення, зокрема у написанні переказів, диктантів, аудіювання, оскільки можна в інтерактивний аркуш додати mp3 файл, відео з YouTube чи власне відео. Можна не лише створити інтерактивний робочий лист, а й оцифрувати ті матеріали, які до цього існували у друкованому вигляді. Перевагою даного сервісу є те, що на основі створених завдань чи напрацювань інших педагогів можна сформувавши збірник вправ і завдань відповідно до потреб класу, завантажити їх.

Хмарні сервіси *Flippity*, *Wordwall* допоможуть учителю у створенні навчальних ігрових завдань, інтерактивних вправ, які можна використати на етапі актуалізації опорних знань, формування та застосування нових знань, умінь і навичок. Понад 28 шаблонів для створення ігрових програм пропонує сервіс *Flippity*, який функціонує на основі Google-таблиць, серед яких: флеш-картки, квізи, кросворди, головоломки, «хмари слів», інтерактивна «лінія часу», тренажер пам'яті, «індикатор прогресу», віртуальна настільна гра. Навчальні ігри можуть створювати й учні, що сприятиме розвитку їх творчості, цифрової грамотності.

Візуалізувати навчальний матеріал можна за допомогою інтерактивної дошки, яка полегшить сприйняття та засвоєння навчального матеріалу. Прикладами інтерактивних дошок є сервіс Padlet, Jamboard від Google, Whiteboard у Zoom, Miro, Lino, Milanote, WBO, Whiteboard.fi від Kahoot, Canva. Отримавши доступ до онлайн-дошки, учні можуть робити на ній записи, зберігати, обговорювати навчальний

матеріал. Учитель може демонструвати дошку під час відеоконференції, надіслати покликання учням, чи власне учні можуть створити свої інтерактивні дошки, продемонструвавши цифрову грамотність, творчість, креативність.

Чи не найпопулярнішою та найзручнішою є інтерактивна дошка *Padlet*. Попри те, що сервіс надає певні обмеження, тобто дозволяє створити лише три безкоштовні дошки, все одно можна ефективно організувати, впорядкувати навчальний матеріал для роботи з класом. Преміум *Padlet* без обмежень дозволить педагогу створювати незліченну кількість дошок, розширить певні можливості. Сервіс пропонує різні формати розміщення матеріалів: стіна, полотно, сітка, мапа, трансляція, хронологія, що дозволяє збирати інформацію на певну тему, розміщувати навчальні матеріали, створювати лінію часу, опитування, інтерактивний словник, домашнє завдання. *Padlet* надає можливість усім школярам одночасно працювати в синхронному режимі на віртуальній дошці, редагувати її, додавати текстовий, графічний матеріал, відповідати, виконувати спільне завдання.

Не менш популярний є сервіс *Canva*, безкоштовний онлайн-інструмент графічного дизайну, який має чимало шаблонів, функцій для візуалізації навчання. Так, сервіс пропонує різноманітні шаблони для створення мапи думок, віртуальних фонів для Zoom, аркуші завдань, звіти, комікси, інтелект-карти, відео, дошки для мозкового штурму, блок-схеми, команди, планування, мультимедійну презентацію, використання яких зробить навчання ефективнішим завдяки оригінальним матеріалам, сприятиме підвищенню мотивації, кращому сприйняттю матеріалу. Готовий навчальний матеріал можна перетворити на QR-код, надіслати учням, надати їм доступ до редагування або навпаки зробити приватним, завантажити та роздрукувати. Сервіс синхронізується з багатьма програмами. Учні також можуть використовувати *Canva* для створення групових проєктів, відео, плакатів, коміксів.

Інтерактивна дошка *Miro* синхронізується з *Google Meet*, що дозволяє демонструвати її учням під час конференції. Отримавши доступ до дошки, учні можуть її редагувати, попередньо встановивши собі застосунок. Сервіс має готові шаблони для створення схем, діаграм, карт, є функції: додавання зображень, відео, документів на дошку, намалювати фігуру, організувати груповий чат, однак для

більших можливостей використання дошки на уроці потрібно придбати певний тариф.

У контексті змішаного навчання, реформування освіти, яка спрямована на переорієнтацію навчання на розвиток особистості учня, його самостійності, на формування ключових компетентностей, змінюються підходи до оцінювання. Оцінювання як складова освітнього процесу у змішаному режимі навчання здійснюється очно або дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Тому до четвертої групи навчальних платформ, які здійснюють контроль, самоконтроль та оцінювання навчальних досягнень, віднесемо: сервіси для створення та проведення навчальних тестів «На урок», Всеосвіта, Quizizz, Google Forms, Classtime, Kahoot, Testorium, QuizWhizzer. Перелічені платформи допоможуть вчителю миттєво й ефективно перевірити та автоматично оцінити рівень засвоєного нового навчального матеріалу, активізувати знання з певної теми чи здійснити контроль знань. Учитель може створити власні тестові завдання для повторення, закріплення вивченого матеріалу або використати під час пояснення нового матеріалу, редагувати їх, або обрати готовий тест, розроблений колегами. Розглянемо детальніше зазначені вище сервіси.

Найпоширенішими платформами для створення тестових завдань є «На урок» та Всеосвіта. «На урок» – безкоштовний освітній сервіс для швидкого контролю знань, умінь та навичок здобувачів освіти дистанційно і в класі. Інтерфейс сайту надзвичайно зручний та доступний у користуванні. Вчитель може створити тест або взяти готовий, провести його в реальному часі або задати як домашнє завдання, попередньо давши учням код або покликання на завдання та вказавши термін його виконання. Платформа пропонує ряд налаштувань, функцій до тесту, але лише тоді, коли вчитель задає тест як домашнє завдання, як-от: «перемішати запитання» або «перемішати варіанти відповідей», «одразу показувати правильну відповідь», «показувати відповіді учня після тестування», «показувати рейтинг учнів», «тільки одна спроба проходження». За допомогою цих функцій можна покращити рівень самостійності у навчанні, контролювати дотримання академічної доброчесності

здобувачами освіти. Також тестові завдання можна роздрукувати, провести у формі флеш-картки чи відповідності.

Більше функцій, налаштувань до тесту пропонує платформа *Всеосвіта*. Так, сервіс пропонує три режими тестування: «активний» – вчитель може відразу провести тест, ідеально підходить для проведення самостійних або контрольних робіт, «запланований» – почати проходження можна лише в заданий час, ідеально підійде для перевірки знань учнів вдома, «керований» – почати тестування можна лише за вказівкою. Вчитель може налаштувати систему оцінювання, тривалість тестування, додатково обрати опції, наприклад: «показувати відразу всі запитання», «показувати результат відповіді після кожного питання», «заборонити проходити тестування з одного пристрою декільком учням», «видавати сертифікати після проходження» та інші. Перевагою цієї платформи є те, що можна створити запитання з однією чи кількома правильними відповідями, з полем для вводу відповіді, на встановлені відповідності, із заповнення пропусків у тексті, на встановлення послідовності чи з вибором правильної відповіді у тексті. Цікаво, що за створення тестів та опитувань в бібліотеку можна отримати свідоцтво, подяки, грамоти, а за створення та публікування 100 тестів, які сумарно мають пройти 1000 учнів – золоту грамоту. Також платформа дозволяє створювати вебквести – інтерактивні ігри, які сприяють розвитку творчого та критичного мислення учня, збагачення словникового запасу.

Kahoot – платформа для створення інтерактивних навчальних ігор у форматі вікторини або тесту. Вчитель може створити власні тестові завдання «кахути» за допомогою шаблонів, які пропонує вебресурс, або використати готові, однак вони зазвичай англійською мовою. Платформа дозволяє створити лише два типи запитань: вікторина, коли учню дається кілька варіантів відповідей і він обирає правильний, тобто питання з «множинним вибором» або питання «так або ні». До питань можна додати фото-, відео-, аудіоматеріал, встановити ліміт часу, визначити кількість балів за кожну відповідь. Придбавши преміум, можна значно розширити функціональні можливості сервісу. Так, збільшаться типи запитань до дев'яти, відповідно вчитель зможе перевірити знання у формі письмової відповіді, пазла,

дізнатися думку за допомогою функцій «голосування», «хмара слів», «відкрите запитання», «мозковий штурм», «постав мітку». Контроль знань здійснюється у вигляді змагання. Створення курсу, де можна ділитися своїми завданнями з учнями – ще одна цікава та доступна у безкоштовній версії функція.

Простий у використанні сервіс *Google Forms*, за допомогою якого можна створити різні типи завдань, наприклад: з короткою або з довгою текстовою відповіддю, вибір однієї правильної відповіді з кількох, запитання із кількома правильними відповідями, на встановлення відповідності. Користуватися сервісом може будь-хто, хто має обліковий запис у Gmail, тому перш ніж провести тестування, опитування вчитель має упевнитися, чи всі учні мають його.

Classime – ще одна платформа для миттєвого оцінювання знань та прогресу, яку можна використовувати під час дистанційного навчання та навчання у класі. Сервіс дає змогу створювати різнотипні завдання, командні ігри, класи, відстежувати прогрес кожного учня, проводити онлайн-сесії. Платформа частково безкоштовна, але для більших можливостей використання цієї системи рекомендовано придбати преміум версію.

Цікавим є сервіс *Quizizz*, де тести проводяться у формі змагання-гри, під час якої можна додавати різноманітні «меми» для підтримки учня. Платформа дає змогу провести тестування в реальному часі або задати як домашнє завдання, стежити за прогресом кожного учня. Після проходження тесту платформа пропонує турнірну таблицю, яка сприяє зацікавленості учня в проходженні та отриманні перемоги не тільки за правильність виконання, але й за швидкість. Недоліком цієї платформи є те, що мова сайту – російська, але власне тестові завдання – українською мовою.

Окрім перелічених вище сервісів та платформ вчитель може використовувати готові навчальні відео для учнів 1-11 класів, розроблені у межах проєкту Міністерства освіти і науки України «Всеукраїнська школа онлайн», які розміщені на YouTube. Вебресурс підійде як для дистанційного, так і для змішаного навчання. Безперечно, вчитель може створювати власні відеоролики, розміщувати їх на YouTube чи на інших платформах.

Відповідно до моделі самостійне змішування (*A La Carte Model*) здобувачі освіти навчаються на онлайн-курсах від платформ *Prometheus*, *EdEra*, *iLearn*, на яких поглиблюють знання про мову як багатофункціональну знакову систему й суспільне явище. Проаналізуємо коротко ці платформи.

Prometheus – платформа для онлайн-курсів, серед яких є платні та безкоштовні, зокрема: підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури, з історії України, математики, англійської мови, курси для освітян, особистий розвиток, гуманітарні науки та ін. Курси містять відеолекції, інтерактивні завдання, форум, на якому школярі мають змогу спілкуватися, поставити запитання викладачу. Успішно завершивши курс, учень отримує електронний сертифікат, який підтверджуватиме здобуті знання. Однією з переваг платформи є те, що школяр може завантажити мобільний додаток на телефон, відстежувати свій прогрес, навчатися у будь-який зручний час.

EdEra (Education Era) – студія онлайн-освіти, яка має понад 47 безкоштовних курсів, зокрема підготовка до ЗНО. Після закінчення курсів кожен охочий може віддячити проєкту. Лекції складаються з коротких відео, запитань, завдань для кращого засвоєння матеріалу, конспекти з ілюстраціями та поясненнями, які можна завантажити. Для отримання сертифікату наприкінці курсу потрібно скласти іспит. Платформою можуть користуватися не лише учні, а й вчителі, опановуючи онлайн-курси, проєкти «Лайфхаки з української мови», «Українська мова. Від фонетики до морфології», які допоможуть миттєво підготуватися до уроків.

На платформі *iLearn* можна безкоштовно пройти онлайн-підготовку до ЗНО з основних предметів із київськими репетиторами. Також платформа надає доступ до навчальних вебінарів, тестів, онлайн-курсів з основних шкільних предметів, квестів, що зробить навчання інтерактивним та цікавим.

Насамкінець зазначимо, що вчитель має академічну свободу та може самостійно вибирати інструментарій для змішаного навчання, використовувати ті сервіси та платформи, які вважає доцільними у роботі, які б розвинули в учнів ключові компетентності, творчі здібності, поглибили знання про мову як

багатофункціональну знакову систему і суспільне явище, сформували навички самостійної навчальної діяльності.

1.2. Лінгводидактичні основи змішаного навчання української мови учнів профільних класів філологічного напрямку

Змішане навчання, яке поєднує технології дистанційного та традиційного навчання у школі, трансформує спосіб сприймання, осмислення і розуміння, узагальнення, закріплення та застосування на практиці знань, умінь і навичок. Змінюється й форма взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу, яка є важливою складовою педагогічного процесу, тому комунікація між вчителем та учнем здійснюється за допомогою технологій дистанційного навчання. Відповідно до «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційних технологій. Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології безпосереднього прямого активного спілкування учасників освітнього процесу з використанням телекомунікаційного зв'язку та з структурованим навчальним матеріалом, який, як правило, подається в електронному вигляді. Інформаційні технології дистанційного навчання – технології, в яких створення, передача й отримання навчальних матеріалів для дистанційного навчання здійснюється за допомогою телекомунікаційного зв'язку, тобто інформаційно-комунікаційного середовища мережі інтернет [22].

«Положення про дистанційне навчання», яке визначає основні засади організації та впровадження дистанційного навчання, подає таке визначення інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання: це технології створення, накопичення, зберігання та доступу до вебресурсів (електронних ресурсів) навчальних дисциплін (програм), а також забезпечення організації і супроводу навчального процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, у тому числі Інтернету [37].

Так, використовуючи засоби інформаційно-комунікаційних технологій – електронна пошта, освітні вебресурси, відеоконференції, чат, форуми, онлайн-бібліотеки – вчитель здійснює процес змішаного навчання. Змінюється не лише організація освітнього процесу, а й інші дидактичні аспекти.

Дидактика змішаного навчання української мови – цілісна структура дидактичних принципів, змісту, методів, засобів навчання, форм його організації, яка забезпечує всебічне, цілісне вивчення мови, досягання навчальних цілей, формує національно-мовну особистість.

Принципи навчання – своєрідні правила діяльності, шляхи взаємодії вчителя й учнів, вихідні положення, на яких ґрунтується зміст уроків, застосування методів, прийомів і засобів навчання [46]. Змішане навчання орієнтується на традиційні загальнодидактичні принципи (науковості, системності, послідовності, наступності, перспективності, доступності, наочності, зв'язку теорії з практикою, зв'язку навчання з вихованням, життям та ін.), лінгводидактичні (загальнометодичні та специфічні) та специфічні (сучасні) для дистанційної освіти.

Навчальна програма з української мови для 10-11 класів філологічного напрямку, профілю – українська філологія визначає такі принципи навчання:

- принцип взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку;
- принцип інтегративності;
- принцип особистісної орієнтації;
- принцип культуровідповідності;
- принцип соціального партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками;
- соціокультурний принцип, який передбачає опанування мови як національно-культурного феномену;
- принцип демократизації, гуманізації навчання мови полягає у здійсненні співпраці вчителя й учня з метою досягнення освітньої мети, створення умов для творчого розвитку й учнів, і педагогів в атмосфері співтворчості;

- принцип креативності – здатність до творчості, розвиток творчих здібностей школяра у процесі опанування української мови як системи і засобу комунікації;

- комунікативно-діяльнісний принцип спрямований на опанування мови як засобу спілкування у процесі взаємопов'язаного і цілеспрямованого вдосконалення аудіювання, читання, говоріння та письма;

- принцип інтеграції лінгвістичних понять;

- принцип органічного поєднання навчання мови й мовлення як засобу і способу мовленнєвої діяльності, її змісту і форм означає, що вивчення мови є не тільки метою, а й засобом досягнення основної освітньої мети;

- принцип урахування поліфункціональності рідної мови;

- принцип практичної спрямованості навчання полягає у різнобічному і систематичному збагаченні мовлення учнів лексичними, фразеологічними, граматичними, стилістичними виражальними засобами мови;

- принцип текстотворчості (текстоцентризму) – вивчення мовних одиниць на текстовій основі, засвоєння учнями мовних знань і формування компетентностей на основі текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення, формування вмінь сприймати, відтворювати чужі і створювати власні висловлювання тощо [39, с. 19-20].

Щодо принципів створення та функціювання власне системи дистанційної освіти в Україні, то «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні» виділяє такі принципи: безперервність, глобалізація, демократизація, інтеграція.

Розглянемо детальніше специфічні принципи для дистанційної освіти, на яких ґрунтується змішане навчання:

- *принцип гнучкості та адаптивності* передбачає самостійне планування свого режиму, місця, темпу, засобів навчання, обсягу необхідного для засвоєння навчального матеріалу;

- *принцип мобільності* – можливість навчатися в зручний час у зручному місці, вибираючи найбільш доступні для себе засоби навчання;

– *принцип індивідуалізації освіти* передбачає модифікацію змісту навчальних матеріалів, темпу, засобів навчання мови відповідно до мовного, інтелектуального розвитку, індивідуально-психологічних особливостей учнів;

– *принцип забезпечення захисту інформації* – конфіденційність зберігання особистих даних, безпечна передача даних;

– *принцип економічної ефективності* – збільшення кількості учасників освітнього процесу завдяки більш раціональному використанню навчальних приміщень, матеріально-технічної бази;

– *принцип використання спеціалізованих технологій і засобів навчання* передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій, необхідність доступу до мережі Інтернет, програмного забезпечення [31, с. 24].

Специфічні принципи для дистанційної освіти разом з традиційними загальнодидактичними, лінгводидактичними реалізують зміст і організацію змішаного навчання мови учнів профільних класів філологічного напрямку, визначають формування мовного, мовленнєвого, інтелектуального розвитку школярів, їх мовно-комунікативних умінь, навичок самостійної навчальної діяльності.

Зміст змішаного навчання, як і будь-якого іншого, регламентується законодавством України, зокрема Законом України «Про освіту», який визначає серед очної, заочної форми освіти дистанційну, змішану [42]. Власне підставою для організації дистанційного навчання є «Положення про дистанційне навчання», затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року зі змінами й доповненнями, внесеними 2013, 2015, 2020 рр., «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» від 8 вересня 2020 року, за яким дистанційне навчання реалізується двома шляхами: застосування дистанційної форми як окремої форми навчання та використання технологій дистанційного навчання в різних формах [37; 38]. Організація навчання за дистанційною формою як окремою формою навчання може здійснюватися для здобувачів освіти, які:

1) не можуть відвідувати навчальні заняття в закладах освіти (у зв'язку зі станом здоров'я, відбуванням покарання, збройним конфліктом, проживанням чи перебуванням за кордоном (для громадян України), на тимчасово окупованій території України або у населених пунктах, території здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, на території населених пунктів на лінії зіткнення тощо);

2) потребують реалізації індивідуальної освітньої траєкторії відповідно до їх здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей та досвіду (у зв'язку з визначенням особливих освітніх потреб дитини, індивідуалізацією навчання обдарованих дітей, систематичним заняттям учнем певним видом (видами) спорту та участю у спортивних змаганнях тощо).

Технології дистанційного навчання за різними формами в освітньому процесі можуть використовуватися для:

1) забезпечення вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів) або їх окремих тем, впровадження профільного навчання;

2) забезпечення проведення окремих навчальних занять і консультацій, оцінювання результатів навчання учнів;

3) забезпечення проведення додаткових індивідуальних та/або групових консультацій та/або занять для учнів із навчальних предметів, з яких проводиться державна підсумкова атестація на відповідному рівні повної загальної середньої освіти та з яких рівень досягнутих результатів навчання менше середнього рівня результатів навчання учнів відповідного року навчання у відповідному закладі освіти;

4) реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів відповідно до їх здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей та досвіду;

5) забезпечення освітнього процесу під час надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження, карантину, інших обставин, які об'єктивно унеможливають відвідування закладів освіти (далі – надзвичайні обставини);

б) забезпечення проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) для осіб з особливими освітніми потребами (під час надзвичайних обставин, у разі відсутності фахівців із проведення (надання) таких занять (послуг) із числа працівників закладу освіти, неможливості організувати проведення (надання) таких занять (послуг) залученими фахівцями в населеному пункті, де проживає учень) [38].

Таким чином, пункти 1, 2, 5 технологій дистанційного навчання за різними формами дозволяють упроваджувати змішане навчання у закладах освіти із застосуванням цієї форми.

Отримання навчальних матеріалів, обмін навчальною інформацією, спілкування між суб'єктами змішаного навчання здійснюється у синхронному й асинхронному режимі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. У синхронному режимі всі учасники навчального процесу одночасно перебувають у вебсередовищі дистанційного навчання [38]. Онлайн-зустріч чи аудіозв'язок організовується миттєво у визначений час. Цей режим вимагає від учасників освітнього процесу відповідного технічного оснащення. При підготовці до уроку у синхронному режимі вчитель має збалансовано підібрати цифрові завдання, інструментарій для здійснення онлайн-комунікації, для створення інтерактивних мультимедійних вправ і завдань, для здійснення контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів, роботу з підручником, зошитом.

В асинхронному режимі учасники освітнього процесу взаємодіють між собою із затримкою у часі, використовуючи електронну пошту, форум, соціальні мережі, месенджери, наприклад: Viber, Telegram, Facebook Messenger, WhatsApp. Кожен здобувач освіти працює у своєму темпі, режимі, вчитель же визначає термін виконання завдань. Перевагами даного режиму є гнучкість, незалежність, індивідуальність.

Міністерство освіти і науки України рекомендує проводити не менше 30 відсотків навчального часу в синхронному режимі, решта навчального часу здійснювати в асинхронному режимі [38]. Тому варто навчальний процес в умовах змішаного навчання із використанням технологій дистанційного навчання

проводити, чергуючи синхронний режим з асинхронним, зосереджуючи увагу на другому режимі, оскільки є учні, яким потрібно більше часу на сприймання, осмислення і розуміння матеріалу, застосування на практиці знань, умінь та навичок, які з певних технічних причин були відсутні на онлайн-уроці. Наприклад, вчитель надає здобувачам освіти розгорнутий конспект, чіткі вказівки, відеоурок, інтерактивні завдання на освітній платформі, який вони мають самостійно опрацювати. Опрацювавши тему самостійно, учні готують запитання, на які хочуть отримати відповіді під час синхронного режиму навчання. Відповідно на початку онлайн-уроку школярі разом із учителем розбирають проблемні питання, які виникли у них під час осмислення, розуміння навчальної інформації, виконують завдання та вправи для закріплення практичних умінь і навичок. Принагідно наприкінці заняття для закріплення, систематизації й узагальнення знань, умінь і навичок учнів учитель надсилає їм розроблені онлайн-тестові завдання. Таким чином, здобувачі освіти взаємодіють асинхронно у зручний для себе час, та синхронно, однак не всі учні будуть сумлінно опрацьовувати нову тему в асинхронному режимі за відсутності внутрішньої мотивації.

Важливими складниками будь-якого навчання є методи, прийоми та засоби навчання. Принагідно зазначимо, що, користуючись академічною свободою, вчитель сам може обирати форми, методи, засоби, інструментарій або створювати власні вебресурси для організації змішаного навчання. Важливо, щоб методологічний інструментарій вчителя відповідав поставленим методичним цілям.

У дидактиці метод розглядається як взаємодія учителя й учня, що забезпечує організацію пізнавальної й практичної діяльності школярів [46, с. 54].

Безперечно, організовуючи змішане навчання з використанням дистанційних технологій, вчитель може застосовувати традиційні методи навчання, наприклад:

– *за рівнем пізнавальної діяльності* (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький методи (О. Дудников, І. Лернер, М. Скаткін);

– *за джерелом одержання учнями знань* (слово вчителя, бесіда, аналіз мови, вправи, використання наочних посібників, робота з навчальною книгою, екскурсія (Є.Дмитровський, О.Текучов, Л.Федоренко);

– *за способом взаємодії вчителя й учнів* (усний виклад учителем матеріалу, бесіда вчителя з учнями, робота з підручником, метод вправ, спостереження учнів над мовою (О. Біляєв, С. Караман, В. Мельничайко, М. Пентиліук, Л. Рожило);

– *за дидактичною метою* (методи, що використовуються лише для повідомлення (сприймання) нових знань; методи, застосовані як на початковому етапі осмислення нових знань, так і для їх закріплення; методи перевірки й оцінювання знань учнів (Б. Єсипова, Є. Петровський);

– *за етапами навчання* (повідомлення знань; методи закріплення й вироблення навичок, методи обліку й контролю (І. Палей) [46, с. 64-65].

Змішане навчання під час дистанційної взаємодії трансформує традиційні методи навчання. Так, словесні методи навчання (бесіда, розповідь, лекція, дискусія тощо) трансформуються в онлайн-бесіду, відеолекцію, відеоконференцію, форум, чат, наочні – у відео, демонстрації онлайн-дошок, таблиць, схем, інтелект-карт, «хмари» слів, практичні – у вебінари, віртуальні класи, лабораторії, відеоконференції. Зазвичай методи навчання у процесі змішаного навчання вибирають з огляду на необхідність безпосереднього спілкування в аудиторії чи онлайн – синхронні або асинхронні – в зручному місці в зручний час [31, с. 26].

Форми організації змішаного навчання у класі переважно традиційні: лекції, семінари, практичні заняття, тематичні дискусії, колоквиуми, практичні та лабораторні заняття, самостійна робота, дидактичні ігри. Для дистанційної взаємодії: навчальні заняття, самостійна робота, корекційно-розвиткові заняття, підсумкові контрольні заняття, онлайн-форуми, конференції, дослідницько-пошукова робота, проєктна діяльність, навчальні ділові ігри [38]. Безперечно, що основним видом навчальних занять є урок.

Для змішаного навчання характерні як традиційні засоби навчання (підручники, посібники, графічні засоби (схеми, плакати тощо), лабораторне обладнання,

роздаткові матеріали та технічні засоби навчання), так і інноваційні, характерні для електронного навчання, а саме: електронні підручники, бази даних (мультимедійних ресурсів, відеохостинги, електронні каталоги статей тощо), інформаційно-пошукові системи мережі Інтернету, прикладне програмне забезпечення навчального призначення, мережеві сервіси і додатки (соціальні мережі, соціальні закладки, сервіси візуалізації інформації: майндмепінг, інфографіка, сторітелінг, скрайбінг тощо, сервіси для спільної роботи над документами тощо [31, с. 25].

Змішане навчання трансформує не лише методи, форми, засоби навчання мови, а й середовище навчання, взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу. Для змішаного навчання характерний широкий спектр вибору навчальних середовищ: клас, мережа Інтернету (вебсайти, соціальні мережі, віджети тощо), планшети та ноутбуки, мобільні телефони.

Перевіряти та оцінювати рівень навчальних досягнень школярів, враховуючи дотримання ними принципів доброчесності, стало для вчителів певним викликом. Провідною метою оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в умовах змішаного навчання, окрім перевірки рівня знань, є підтримування зворотного зв'язку між його суб'єктами. Міністерство освіти і науки України в «Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році» рекомендує на початку навчального року виявити рівень опанування учнями навчального матеріалу, яким вони оволодівали в умовах воєнного часу самостійно або із використанням технологій дистанційного навчання, визначити необхідність організації традиційного повторення вивченого матеріалу за минулий рік, запровадити «коригуюче навчання». Це дозволить з'ясувати рівень знань учнів, мовних, мовленнєво-комінікативних умінь та навичок, готовність до засвоєння нового змісту, допоможе визначити оптимальні умови для планування й організації подальшого освітнього процесу. У календарно-тематичному плануванні на початку навчального року необхідно визначити достатню кількість навчального часу для повторення і проведення діагностування результатів навчання за попередній рік [16, с. 8].

Оцінювання результатів навчання учнів може здійснюватися очно або дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, зокрема відеоконференц-зв'язку. При здійсненні семестрового оцінювання учнів із тимчасово окупованих територій, з числа внутрішньо переміщених осіб і тих, хто повернувся на постійне місце проживання, зараховуються всі оцінки, які були отримані упродовж семестру незалежно від місця навчання [16, с. 22-23].

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, а також державна підсумкова атестація, у тому числі у формі зовнішнього незалежного оцінювання [40]. Формувальне, поточне оцінювання може здійснюватися у синхронному або асинхронному режимі навчання. Застосування синхронного режиму забезпечить більш об'єктивне оцінювання навчальних досягнень учнів, асинхронний режим – менш об'єктивний, але більш гнучкий. Вище ми зазначали, які цифрові платформи та сервіси може використовувати вчитель для створення та проведення навчальних тестів.

У тематичну оцінку враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми, які здійснювалися в усній, письмовій та цифровій формі. Семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичних оцінок. При цьому мають враховуватися динаміка особистих навчальних досягнень учня (учениці) з предмета протягом семестру, важливість теми, тривалість її вивчення, складність змісту тощо. Річне оцінювання здійснюється на підставі семестрових або скоригованих семестрових оцінок [16, с. 27-28].

Принагідно результати оцінювання навчальних досягнень учитель може фіксувати в електронних журналах, щоденниках, надсилати індивідуально учневі або його батькам за допомогою засобів електронного зв'язку (електронна пошта, месенджери, соціальні мережі), повідомляти в телефонному режимі, оскільки оцінка результатів навчання школяра є конфіденційною інформацією.

Насамкінець зазначимо, що навчальний процес має організовуватися в безпечному освітньому середовищі, з дотриманням вимог законодавства про освіту,

захисту персональних даних, врахування санітарних правил та норм щодо організації розкладу навчальних занять, рухової активності, гімнастики для очей, постійної тривалості навчальних занять із технічними засобами навчання, тривалості виконання завдань для самопідготовки у позанавчальний час.

Розглядаючи перспективу запровадження змішаного навчання української мови у профільному класі, важливо проаналізувати й основні його переваги та недоліки. Вчені та учителі-практики виокремлюють такі *переваги змішаного навчання*:

- технологічність, використання в освітньому процесі нових досягнень інформаційно-комунікаційних технологій, які підвищують та вдосконалюють його ефективність;

- гнучкість та доступність до навчальних матеріалів;

- модульність;

- самостійне планування свого режиму, можливість працювати у власному темпі;

- індивідуалізація та відкритість освітнього процесу;

- інтерактивність;

- формування у здобувачів освіти навичок самостійної, науково-дослідницької навчальної діяльності, самоосвіти, самоаналізу;

- розвиток цифрової компетентності як у школярів, так і вчителів;

- можливість здійснювати моніторинг освітнього процесу учня та, за потреби, його коригувати [24; 25; 31].

Серед *недоліків* можемо виокремити такі: наявність технічних проблем (відсутність інтернету, якісних гаджетів), низький рівень сформованості у здобувачів освіти навичок самостійної роботи, самоосвіти, відповідальності, нерегулярність опрацювання навчального матеріалу здобувачами освіти, а також загалом низький рівень цифрової компетентності деяких учасників освітнього процесу [7; 8; 14; 25; 48].

1.3. Психологічні аспекти змішаного навчання української мови учнів профільної школи

Змішане навчання, змінюючи спосіб подання та сприймання навчальної інформації, форму взаємодії між учасниками освітнього процесу за рахунок використання інформаційних та мультимедійних технологій, змінює й психологічні особливості сприймання навчального матеріалу. Відповідно, організовуючи змішане навчання, підбираючи інструментарій, спосіб подання навчального матеріалу, вчитель має враховувати вікові та психологічні особливості здобувачів освіти, їх індивідуальні освітні потреби, можливості, здібності для ефективного сприймання та засвоєння знань, умінь і навичок. Так, функціонування психічних процесів дітей старшого підліткового віку (15 – 18 років) характеризується цілеспрямованістю: увага – довільністю і тривалістю, пам'ять – логічним характером, мислення – більш високим рівнем узагальнення і абстрагування [49].

Варто зазначити, що освітній процес в умовах змішаного навчання зумовлений складністю сприймання, розуміння та засвоєння навчального матеріалу здобувачами освіти, оскільки сучасні школярі, за типом сприймання інформації, є візуалами, які бачать світ через призму «картинок», відеозображень, яким притаманне «кліпове мислення», фрагментарне, образне, їх навчання спрямоване на репродуктивне засвоєння матеріалу, копіювання готових зразків. Відповідно їм важко засвоїти великі об'єми складної наукової та навчальної інформації. Розглянемо детальніше поняття «кліпове мислення», яке формує наступне поняття «кліпова» свідомість, та його вплив на процес сприймання та розуміння навчального матеріалу, що дозволить підвищити ефективність навчання.

У сучасній педагогіці щодо «кліпового» мислення існують два погляди. Перший погляд трактує «кліпове» мислення як фрагментарне, неповне, роздроблене мислення, яке є результатом впливу хаотичної інформації, яка практично бомбардує свідомість дітей та підлітків. Другий погляд пояснює цей термін як особливий, «квантовий» тип мислення, яке має сильні сторони, і яке варто використовувати в організації навчального процесу [9]. Відповідно до цих поглядів можна виокремити як позитивні, так і негативні його сторони.

Позитивні сторони: адаптується мислення до інформаційного середовища, діє захисна реакція на інформаційне перевантаження; зростає пізнавальна навчальна

діяльність, простежується її динамізм, що дозволяє учням в умовах зростаючого обсягу навчального матеріалу встигати, виконувати необхідні завдання; «кліпове» мислення допомагає школярам краще усвідомлювати та розуміти найрізноманітніші зв'язки між мовними явищами та фактами, вирішувати проблемні питання; сприяє більшій адаптації до мінливої соціальної реальності й до її пізнання.

До негативних сторін такого мислення віднесемо: перетворення навколишнього світу на мозаїку розрізнених, мало пов'язаних між собою фактів, частин, уламків інформації, відповідно дитина відволікається від навчання, втрачається бажання пізнавати нове, невідоме, змінюються один за одним потреби (дивитися фільми, грати в онлайн-ігри, спілкуватися в чаті, слухати нову музику, перебувати у соціальних мережах); несприйняття об'ємної навчальної інформації, натомість бажання сприймати навчальний матеріал у стислій, спрощеній, «кліповій» формі (опорні схеми, ілюстрації, таблиці, презентації уроків, короткі відеоуроки тощо); втрачається здатність до аналізу й вибудовування довгих логічних ланцюжків.

Використовуючи вторинну інформацію на рівні її переробки та комбінування, учень гальмує потреби до творчості та креативності. Однак, може навпаки підвищитися здатність до творчості відповідно до запитів, потреб, розвитку інформаційного середовища. Учні «кліпового» мислення, перебуваючи під потужним впливом медіапростору, стають залежними від пошуку інформації, онлайн-комунікації, власне від інформаційного середовища.

Учнів із «кліповою» свідомістю відомий британський футуролог Джеймс Мартин відносив до типу – «люди екрану», другий тип – «люди книги», які отримують інформацію з книг, навчальних підручників, мають великий обсяг уваги, здатність до аналізу інформації [24]. На нашу думку, до другого типу варто віднести обдарованих дітей гуманітарного спрямування, які мають хорошу пам'ять, розвинуте абстрактне мислення, які гіперактивні, творчі, мають високий рівень самоосвіти, критично оцінюють навколишню дійсність, із заохоченням виконують науково-дослідні завдання, проекти, мають великий словниковий запас, проявляють інтерес до читання, із задоволенням виконують складні й довготривалі завдання,

краще вміють розкривати взаємозв'язки між явищами та сутністю, індивідуально і дедуктивно мислити, здійснювати логічні операції [53].

Таким чином, обдаровані діти мають вищий рівень здібностей, навичок, умінь, порівняно зі своїми ровесниками, тому робота з ними під час змішаного навчання вимагає відповідного методичного інструментарію, зміст навчальної інформації має доповнюватись науковими відомостями. Вчитель має підтримувати таких учнів, підвищувати роль творчих, науково-пошукових робіт, сприяти всебічному розвитку мовної, інтелектуальної особистості.

Вище ми зазначили, що «кліпове» мислення дітей нового покоління, покоління «людей екрану», має ряд переваг та недоліків, що впливає на ефективність навчання, однак на рівень сприйняття, розуміння, засвоєння і відтворення навчального матеріалу впливають й інші індивідуальні особливості учнів. Наприклад: провідний тип сприймання, тип темпераменту, вид пам'яті, домінування півкуль (ліва – логічне мислення, права – творчість, інтуїція), типи сприйняття та узагальнення інформації: «абстрактний», «від абстрактного до конкретного», «конкретний», «від конкретного до абстрактного» або ж інтуїт (все узагальнює) та сенсорик (все конкретизує), за Юнгом, типи визначення цілей: тип «Від» (увага зосереджена на результаті, якого прагнуть уникнути) та «До» (увага зосереджена на результаті, якого прагнуть досягти [48]. Розглянемо детальніше провідні типи сприймання навчальної інформації та способи їх реалізації у змішаному навчанні.

Сприймання (відчуття) – основний психічний процес навчання мови, формування мовленнєвих умінь і навичок, ключових компетентностей. Після сприймання інформації іде безпосереднє його осмислення й розуміння школярами. Визначення та вивчення типів сприймання інформації дітей старшого підліткового віку дозволить підвищити ефективність навчання. Так, психологи виділяють три типи сприймання інформації: аудіали, візуали та кінестети.

Перший тип сприймання інформації – аудіали, діти, які навчальну інформацію сприймають через слуховий апарат. Відповідно на рівень осмислення, розуміння нових знань впливають тон, інтонація, швидкість, висота голосу вчителя та інші

особливості мовлення [26]. Аудіали важко сприймають інформацію у письмовій формі, навіть якщо вчитель надасть розгорнутий конспект, тому, упроваджуючи змішане навчання для засвоєння певної теми, доцільно використовувати такі методи навчання, як слово вчителя (розповідь учителя), нетрадиційні форми навчання – лекція, семінар. Принагідно для актуалізації опорних знань, перевірки рівня засвоєння вивченого матеріалу – колоквиум, метод бесіди (вступна, підсумкова, евристична, бесіда за змістом прочитаного тощо), фронтальні та індивідуальні опитування. Можна застосувати метод роботи з підручником, але запропонувати старшокласникам прочитати текст підручника, вправу, правило вголос, а після прочитаного безпосередньо перейти до їх обговорення.

Другий тип сприймання інформації – візуали, школярі, які краще сприймають навчальну інформацію за допомогою зорових каналів, засобів невербального спілкування (міміка, жести) [26]. Наявність наочної інформації на уроці для візуалів є обов'язковим складником під час організації змішаного навчання, оскільки найкраще сприймають інформацію через візуальні засоби навчання. Візуалізувати навчальний матеріал можна за допомогою мультимедійних інтерактивних дошок (Padlet, Jamboard Miro, Canva тощо), «хмари слів» (Word It Out, Word Art, Word Cloud Generation), схем, таблиць, ілюстрацій, ментальних карт, інфографіки, роздаткового матеріалу, мультимедійних презентацій. Засоби візуалізації мають бути привабливими, тобто виконувати атрактивну функцію, інформативними, волюнтативними (керувати пізнавальною діяльністю учнів), експресивними. Візуалізація навчального матеріалу значно активізує образне, асоціативне мислення, різні види пам'яті, уяву, урізноманітнить навчання.

Варто пам'ятати, що візували дисципліновані, організовані, відповідно таким дітям буде легше упорядкувати робочий процес під час змішаного навчання.

Кінестети (третій тип сприймання інформації) – школярі, які сприймають навколишню дійсність через відчуття, дотик, емоції, за допомогою рухів. Сприймавши інформацію, вони мають записати її, передати у первинному вигляді, щоб зрозуміти нове – здійснити, повторити дію, поміркувати над вправами та завданнями. Змішане навчання має проходити з використанням практичних завдань,

вправ на формування, закріплення мовних і мовленнєвих умінь та навичок, оскільки їм не важливий візуальний супровід.

Кінестети люблять навчальний процес тримати під контролем, вони важко переживають стреси та дискомфорт, пов'язані з нерозумінням навчального матеріалу, несприятливим навколишнім середовищем, відповідно їм важче буде організувати робочий процес під час змішаного навчання. Вчителю важливо психологічно підтримувати таких дітей, особливо в умовах воєнного стану, надавати зворотний зв'язок, опору. Цим дітям важлива зручність та доступність інтерфейсу освітніх платформ для змішаного (дистанційного) навчання. Кінестети важко сприймають відсутність безпосередньої взаємодії з іншими учнями.

М. Міщенко наголошує на тому, що учні цієї групи продуктивніше запам'ятовують під час гри, при читанні водять пальцями по сторінках тексту, мають розвинену інтуїцію, запам'ятовують лише загальне враження [26].

Зауважимо, що учням-кінестетам важко концентрувати увагу, сидіти на місці, уважно слухати вчителя протягом уроку, аудіали ж легко відволікаються на звуки, тому для школярів даних типів вчителю варто проводити хвилинки відпочинку для того, щоб активізувати їхню пізнавальну діяльність. Принагідно це можуть бути нестандартні хвилинки відпочинку, наприклад: фразеологічна хвилинка, орфографічна, орфоепічна чи граматична, які збагатять мовлення учнів фразеологічними виражальними засобами мови, удосконалять орфографічні, орфоепічні та граматичні норми української мови старшокласників.

Насамкінець зауважимо, що, упроваджуючи змішане навчання, учитель має розвивати та використовувати в освітньому процесі всі три канали сприймання, а саме: аудіальний (слух), візуальний (зір) та кінестетичний (тактильні відчуття), що поліпшить ефективність засвоєння навчального матеріалу. Так, М. Міщенко радить застосовувати у практиці полімодальні методи навчання, коли рух інформації відбувається по декількох каналах сприйняття: аудіо-візуальні, візуально-кінестетичні, аудіо-візуально-кінестетичні [26].

Отже, підсумуємо, що аудіалам і кінестетам важко сприймати навчальну інформацію під час змішаного навчання з використанням дистанційних технологій,

оскільки перші краще сприймають інформацію на слух, натомість не сприймають у письмовій формі, другі люблять тримати освітній процес під контролем, їм потрібна безпосередня взаємодія з іншими учасниками освітнього процесу. Візуалам важливий візуальний супровід теоретичних матеріалів.

Проаналізуємо типи темпераменту дітей, знання та врахування яких під час підготовки до уроку дозволить підвищити рівень ефективності змішаного навчання. З'ясуємо визначення поняття «темперамент». Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. розуміють індивідуальні особливості індивіда «з боку динамічних властивостей його психіки – інтенсивності, швидкості, темпу, ритму та врівноваженості психічних проявів» [44, с. 204]. У психології виділяють чотири типи темпераменту дітей: сангвінік, холерик, флегматик, меланхолік. Зазвичай у школярів рідко домінує певний тип темпераменту, а тому проявляються різні риси того чи іншого типу. Розглянемо детальніше типи темпераменту дітей та способи їх реалізації в умовах змішаного навчання.

Перший тип темпераменту – сангвінік. Я. Стреляу, враховуючи основні властивості темпераменту, подає такі психологічні характеристики сангвініка: висока активність, дисциплінованість, жива міміка, високий поріг чутливості, гнучкість розуму, швидкі рухи, кмітливність, швидкий темп мовлення, швидке включення в нову роботу [44, с. 210]. Сангвініки енергійні, працездатні, швидко, із захопленням беруться за нову справу і можуть довго працювати, не втомлюючись, здатні до швидкого зосередження, дисципліновані, відповідно їм легше буде організувати навчальний процес в умовах змішаного навчання. Однак вони збуджено реагують на все, що привертає їх увагу, тому на уроках часто бувають неуважні. Для концентрації уваги, зосередженості учнів-сангвініків вчителю варто час від часу ставити їм нові та цікаві питання чи завдання, заохочувати, схвалювати, принагідно застосовувати метод спостереження учнів над мовою, який приверне увагу до мовних фактів, допоможе виявити потрібне явище. Також слід застосовувати інтерактивні методи (групування, або асоціативний куш, бесіда за Сократом, метод прогнозування, мікрофон, коло ідей), методи проблемно-розвивального навчання, дослідницькі та творчі завдання для розвитку творчих

здібностей, критичного мислення, мовних та мовленнєво-комунікативних умінь [46].

Сангвінік легко контактує з людьми, швидко пристосовується до нових вимог і умов, швидко перемикається з однієї роботи на іншу. Як правило, він більшою мірою відгукується на зовнішні враження і є екстравертом [44, с. 210].

Другий тип темпераменту – холерик, який як і сангвінік, відрізняється низькою чутливістю та високою активністю. Однак він нестриманий, нетерплячий, запальний [44, с. 210–211]. На уроках холерики надзвичайно активні, їм важко всидіти на одному місці. На уроках формування практичних умінь і навичок їм важко буде виконувати однотипні завдання, вправи, тому вчитель має застосовувати різні методи, прийоми, засоби навчання (інформаційно-комунікаційні, засоби зорової, слухової, зорово-слухової наочності). Безперечно, необхідно застосовувати в організації змішаного навчання й інтерактивні завдання, різні види діяльності, оскільки учням-холерикам властиве критичне ставлення до вчителя, навчання. Однак, холерики дуже швидко запам'ятовують інформацію й дуже швидко її забувають. У спілкуванні непоступливі, навіть уперті, люблять бути в центрі уваги. Зазвичай холерики – екстраверти [44, с. 211].

Наступний тип – флегматик. Я. Стреляу подає таку психологічну характеристику: висока активність, низька чутливість та емоційність, бідна міміка, рухи невиразні й уповільнені, так само як і мовлення, розум некмітливий, складно переключаче увагу і пристосовується до нових умов, повільно перебудовує навички і звички. При цьому енергійний, працездатний. За своєю психологічною сутністю він – інтроверт [44, с. 211].

Учням-флегматикам важко активізуватися до пізнавальної діяльності, їм потрібний час для сприйняття, осмислення певної навчальної інформації. Вони не люблять нововведень, довго звикають до нової ситуації. Флегматик потребує до себе постійної уваги, мотивації навчальної діяльності, тому вчителю слід використовувати цікаві, різнорівневі інтерактивні завдання, вправи, дидактичні ігри, виклад матеріалу повинен містити прості й лаконічні висловлювання, тобто змішане навчання має здійснюватися на принципах доступності та послідовності.

Зауважимо, що флегматик не може мислити, здійснювати навчальну діяльність успішно й швидко, як інші школярі, від нього слід вимагати задовільного виконання роботи.

Меланхолік – четвертий тип темпераменту. Це учні з надзвичайно високою чутливістю, що навіть незначний привід може викликати у них сльози. Міміка й жести меланхоліка невиразні, голос тихий, рухи бідні. Зазвичай невпевнений в собі, сором'язливий. Меланхолік неенергійний, ненаполегливий, легко втомлюється. Йому притаманна низька працездатність, нестійка увага, яка весь час відволікається, уповільнений темп всіх психічних процесів. Більшість меланхоліків – інтроверти [44, с. 211–212].

Організуючи змішане навчання, найперше вчитель має звернути увагу на уповільнений темп всіх психічних процесів, швидко стомлюваність меланхоліків під час навчання. Відповідно завдання учителя – підтримувати та заохочувати таку дитину, застосовувати різноманітні мультимедійні, інтерактивні завдання з наочним супроводом, проводити хвилинки відпочинку, гімнастику для розвантаження очей. Змотивувавши учня-меланхоліка та підібравши правильний арсенал методів, прийомів, засобів навчання, він досягне значних результатів у навчанні. Під час виконання самостійних, контрольних робіт зазнають певних труднощів, оскільки невпевнені у своїх силах, навіть якщо мають достатні знання, принагідно в асинхронному режимі змішаного навчання вчителю варто надавати чіткі інструкції, вправи за зразком, у синхронному – індивідуально опитувати школярів.

Слід пам'ятати, що у школярів можуть проявлятися проміжні типи, і вони лише частково можуть походити на той чи інший тип темпераменту. Психологи встановили, що темперамент не формує успішності діяльності людини, однак впливає на спосіб її виконання.

Таким чином, проаналізувавши типи темпераменту школярів та те, як вони проявляються в умовах змішаного навчання, зазначимо таке: для сангвініка та холерика з метою підвищення рівня концентрації уваги, ефективного навчання української мови слід застосовувати метод спостереження над мовою, інтерактивні, методи проблемно-розвивального навчання, наочність, для флегматиків виклад

матеріалу повинен містити прості та лаконічні висловлювання, меланхолікам необхідна підтримка та заохочення до навчання мови, чіткі інструкції до завдань, вправи за зразком.

Вище ми зазначали, що змішане навчання змінює форму взаємодії між учасниками освітнього процесу, яка здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Учні та вчителі можуть одночасно перебувати у вебсередовищі або взаємодіяти між собою із деякою затримкою в часі. Правильно підібрана комунікація, вдала її організація стане запорукою успішного впровадження змішаного навчання. Відповідно основна мета комунікації – заохочення, підтримання мотивації учнів до навчальної діяльності, розвитку пізнавальних інтересів учнів.

Під поняттям «мотивація» слід розуміти інтереси, потреби, прагнення, емоції, переконання, ідеали, настанови, які спонукають учня до діяльності [30]. Важливого значення мотивація навчальної діяльності здобувачів освіти набула під час організації змішаного навчання, навчання в умовах воєнного стану. Попри чергування дистанційної форми навчання з традиційною очною в класі, значну частину часу школярі все одно проводять в самостійному освоєнні матеріалу, для чого необхідні високий рівень концентрації та стійкості уваги, мотивації, зосередженість, прагнення до самоосвіти.

Традиційно учнів мотивують хороші оцінки, схвалення вчителів, заохочення батьків подарунками, визнання серед однокласників, для школярів старшого підліткового віку (15-18 років) важливе значення набуває статус серед товаришів, самоповага, самоствердження, підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання. Потреба в значимих для життєвого успіху знаннях – найхарактерніша риса нинішнього старшокласника [36]. В умовах змішаного навчання традиційна мотивація працює не так ефективно, школяр не може порівняти свої досягнення з успіхами інших.

Розрізняють два типи навчальної мотивації: внутрішня та зовнішня. Для зовнішньої характерним є стимул до навчання, тобто засіб, який спонукає учня до посиленої діяльності, своєрідний зовнішній поштовх, а для внутрішньої є мотив –

усвідомлене внутрішнє спонукання до дії [30]. Вище ми вже перелічували чинники зовнішньої мотивації.

Внутрішня мотивація орієнтована на процес і результат, вона є найстійкішою. У змішаному навчанні вона відіграє важливу роль. Здобувач освіти прагне до знань, він усвідомлює важливість навчання, необхідного для подальшого професійного становлення, збагачення його мовних, мовленнєво-комунікативних умінь та навичок, розвитку ключових компетентностей. Однак, деякі школярі, не визначившись із вибором свого життєвого шляху, місця в соціумі, втрачають мотивацію до навчання, особливо це посилюється в умовах змішаного навчання, воєнного стану. Завдання вчителя – підтримати, заохотити до навчання, знайти стимули до навчальної діяльності в умовах змішаного навчання.

Методисти рекомендують для сприяння формуванню внутрішньої мотивації дитини обов'язково враховувати її вікові і психологічні особливості, викладати матеріал максимально доступно й цікаво, використовувати наочність, яка стимулюватиме до розширення знань. Зазвичай більш продуктивними є ілюстровані онлайн-уроки, що спонукають дитину до співтворчості, пошуку, перетворюють її на дослідника. Не варто забувати про зворотний зв'язок із вчителем як важливий чинник засвоєння знань. Дитина має бачити свої успіхи, вчитися працювати над помилками, тому надважливо хвалити учнів за їхні досягнення, навіть якщо вони незначні [30].

Отже, проаналізувавши наукову та методичну літературу, присвячену темі змішаного навчання, сформулюємо *психолого-педагогічні можливості змішаного навчання української мови у профільному класі філологічного напрямку*:

- розширення освітніх можливостей навчання за рахунок доступності, мобільності та гнучкості;
- розкриття мовного, інтелектуального потенціалу кожного здобувача освіти за допомогою різноманітних видів навчальної діяльності, використання інформаційних та мультимедійних технологій;
- формування навичок самостійної навчальної діяльності, самоосвіти, самоаналізу, мовленнєвого самовдосконалення;

- формування навичок дослідницької навчальної діяльності цифрової компетентності, умінь сприймати, розуміти, систематизувати, перетворювати, використовувати інформацію з різних джерел, електронних засобів масової інформації;
- урахування індивідуальних освітніх потреб, темпу, ритму навчального матеріалу;
- підвищення мотивації здобувачів до навчально-пізнавальної діяльності;
- зміна ролі вчителя – фасилітатор, ментор, модератор, тьютор, коуч, експерт, консультант, оцінювач;
- індивідуалізація навчального процесу;
- педагогічна свобода та автономія вчителя щодо вибору моделі подання навчального матеріалу, інструментарію, освітніх платформ;
- можливість контролювати власну діяльність.

Висновки до першого розділу

Отже, ми з'ясували сутність поняття «змішане навчання», виокрепивши три підходи до його розуміння, уточнили визначення (цілеспрямований організований освітній процес, який поєднує традиційні та дистанційні технології навчання, використовує найкращі здобутки інформаційно-комунікаційних технологій). Принагідно, опрацювавши наукову та методичну літературу, проаналізували моделі, інструментарій змішаного навчання.

У цьому ж розділі ми проаналізували лінгводидактичні основи змішаного навчання української мови учнів профільних класів філологічного напрямку, психологічні особливості школярів старшого підліткового віку, з'ясувавши, що для ефективної організації змішаного навчання вчителю насамперед необхідно зважати на індивідуальні особливості здобувачів освіти. Також з'ясували психолого-педагогічні засади (переваги, недоліки, можливості) впровадження змішаного навчання в освітній процес профільної школи.

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРОФІЛЬНОМУ КЛАСІ ФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ

2.1. Аналіз нормативно-правової бази профільного навчання української мови філологічного напрямку в контексті змішаного навчання

Організація освітнього процесу з використанням змішаних форм навчання у профільній школі здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року», Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти на рівні профільної середньої освіти (в 10–11/12 класах), затвердженого Постановою КМУ, Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня (затвердженої наказом

Міністерства освіти і науки України від 20.04. 2018 № 408 зі змінами від 28.11.2019 № 1493), Навчальної програми з української мови для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів для 10-11 класів, інструктивно-методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році, наказів, листів Міністерства освіти і науки України. Аналіз нормативної бази щодо організації освітнього процесу, Навчальної програми з української мови для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів допоможе з'ясувати, який обсяг знань, умінь і навичок мають набути учні філологічного профілю в умовах змішаного навчання, як, власне, організувати це навчання.

Проаналізуємо коротко Закон України «Про освіту», який визначає основні правові засади освітньої системи, зокрема регулює профільну середню освіту. Принагідно зазначимо, що у вересні 2017 року було ухвалено новий Закон «Про освіту» відповідно до реформи, Концепції Нової української школи, яка розроблена з урахуванням ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості, запровадження нового принципу педагогіки партнерства, що ґрунтується на співпраці учня, вчителя і батьків, а в січні 2020 року – затвердження нового закону «Про повну загальну середню освіту». Відповідно до Закону, метою освіти є всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, збагачення інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [42].

Мета повної загальної середньої освіти – всебічний розвиток, виховання і соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності [43]. Реалізація цієї мети здійснюється шляхом формування ключових компетентностей.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою й передбачає такі форми навчання: очну, заочну, дистанційну, мережеву, змішану форми здобуття освіти в інституціях, екстернатну, сімейну (домашню) форми індивідуальної освіти, педагогічний патронат із належним визнанням результатів такого навчання, дуальну форму навчання [43].

Закон України «Про освіту» передбачає трирівневу повну загальну середню освіту: початкова освіта (тривалість 4 роки), базова середня освіта (5 років), профільна середня освіта (3 роки). Здобуття профільної середньої освіти окреслює два спрямування: академічне та професійне. За академічним спрямуванням профільного навчання окремі предмети вивчаються поглиблено з урахуванням здібностей, освітніх потреб здобувачів освіти з орієнтацією на продовження навчання в університеті. Професійне спрямування – орієнтоване на ринок праці, тобто забезпечує здобуття повної загальної середньої освіти та отримання першої професії [42]. Здобуття профільної освіти за академічним спрямуванням здійснюється в академічних ліцєях, за професійним спрямуванням – у професійних ліцєях та профільних коледжах.

Реалізацію профільного навчання передбачала Концепція профільного навчання в старшій школі, яку розробили науковці НАПН України й ухвалила колегія Міністерства освіти і науки України у 2003 році. У 2009 році ухвалено нову редакцію Концепції, яка було доопрацьована з урахуванням практичного досвіду її реалізації. У 2013 році Міністерство освіти і науки України схвалює нову Концепцію профільного навчання, яку педагогічна громадськість не сприйняла, і тому Міністерство її скасувало. На нашу думку, остання редакція Концепції була «далека» від реального освітнього середовища, його стану, можливостей реалізації.

Метою профільного навчання, відповідно до Концепції, є забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, неперервної освіти впродовж усього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства. Профільне навчання спрямоване на набуття старшокласниками навичок самостійної науково-

практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти [22].

Проаналізуємо Навчальну програму з української мови для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів 10-11 класів філологічного напрямку (профіль – українська філологія) для визначення змісту, завдань, мети, принципів, очікуваних результатів навчання української мови, ключових компетенцій, визначених Державним стандартом, які учень має сформувати під час змішаного навчання. Принагідно зазначимо, що Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, які реалізовані у Начальній програмі, відображені в результативних складових змісту базової і повної загальної середньої освіти. Особистісно зорієнтований підхід до навчання забезпечує розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших здібностей учнів.

Компетентнісний підхід сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей. До ключових компетентностей належить вміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична, основні компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна компетентності, а до предметних (галузевих) – комунікативна, літературна, мистецька, міжпредметна естетична, природничо-наукова і математична, проєктно-технологічна та інформаційно-комунікаційна, суспільствознавча, історична і здоров'язбережувальна компетентності [39].

Зазначимо, що Програма з української мови для профільного навчання учнів 10-11 класів філологічного напрямку (профілю – українська філологія) розроблена на підставі Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, «Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європи», програми із української мови для 5–9 класів для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (зі змінами 2017 р.), відповідно

до Концепції профільного навчання в старшій школі, положень концепції «Нова українська школа», Типового навчального плану для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів [39].

Програма складається з пояснювальної записки, основної частини (власне програма) і додатків. Основну частину програми структуровано у вигляді таблиці, яка охоплює такі елементи: очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів; зміст навчального матеріалу мовної, лінгвістичної змістової лінії; мовленнєва (комунікативна) змістова лінія; соціокультурна змістова й наскрізні лінії, а також розподіл годин, який є орієнтовним.

Програма розрахована на вчителів української мови і літератури старших класів, а також на учнів-старшокласників, які можуть користуватися нею під час змішаного навчання, оскільки містить рекомендації для організації самонавчання та самооцінки і підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови.

Вище ми зазначали мету профільного навчання, з'ясуємо власне *мету профільного навчання української мови*: «формування інтелектуально розвиненої, морально досконалої, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка вільно володіє виражальними засобами сучасної української літературної мови, її стилями, різновидами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), відзначається активною громадською позицією, готовністю до подальшого професійно орієнтованого навчання, спроможна самостійно визначати цілі самонавчання, самовиховання й саморозвитку та дієво їх реалізовувати» [39, с. 4].

Відповідно до мети профільного навчання *завданнями є*:

- виховання громадянина і патріота Української держави; формування національної ідентичності як складової частини європейської приналежності;
- формування ціннісного ставлення до української мови як інтелектуальної, духовної, культурної цінності народу, мотивації знати сучасну українську літературну мову й досконало володіти нею в усіх сферах суспільного життя,

готовності до усвідомленого вибору майбутньої професії й отримання професійної гуманітарної (філологічної) освіти;

- розвиток інтелектуально-креативних здібностей школярів, виховання потреби безперервно вчитися шляхом опанування еталонними художніми текстами; словниково-довідниковими засобами вдосконалювати власне мовлення;

- формування ключових і предметних компетентностей учнів;

- формування мовних і лінгвістичної компетентностей учнів, а саме: поглиблення знань про мову як багатofункціональну знакову систему і суспільне явище, ознайомлення з мовознавством як наукою і працями провідних вітчизняних лінгвістів, формування уявлень про лінгвістику як складову загальнолюдської культури, удосконалення лексичної, семантичної, граматичної компетентностей старшокласників, розширення лінгвістичного (філологічного) світогляду, застосування отриманих знань і вмінь у власній мовленнєвій практиці;

- формування мовленнєвих, комунікативних компетентностей (поглиблення знань про функціонально-стилістичну систему української мови, про мовленнєву діяльність, її основні види і особливості, засвоєння норм мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування та вдосконалення умінь і навичок усного і писемного спілкування в науково-навчальній, соціально-культурній, офіційно-діловій сферах, засвоєння стратегій, тактик ефективної комунікації для досягнення життєвих і професійних цілей, виховання потреби самоосвіти, удосконалення навичок самоконтролю, особистісно-мовленнєвої діяльності;

- оволодіння уміннями сприймати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, критично оцінювати їх відповідно до сфери й ситуації спілкування, достовірності, розмежовувати варіанти норм і мовленнєві порушення;

- формування здатності логічно обґрунтовувати позицію, а також умінь і навичок переконливо висловлювати свої думки, почуття, погляди в різних комунікативних ситуаціях, тлумачити поняття, факти, (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів), дискутувати, використовуючи різні способи аргументації та ілюстрування прикладами, вести

конструктивний діалог зі співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету та етичних норм;

- формування умінь генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави;

- уміння конструктивно спілкуватися в колективі, проявляти лідерські якості; реагувати мовними засобами на спектр соціальних і культурних явищ, попереджувати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів;

- уміння конструктивно керувати емоціями; адаптуватися до нових умов, вирішувати нестандартні завдання; працювати у групі, в команді;

- формування лінгвокультурознавчої компетентності, а саме: розвиток цілісного уявлення про мову як національно-культурний феномен, розуміння національної своєрідності української мовної картини світу, знання констант української національної культури, концептуальних лінгвокультурем, виховання поваги до інших етносів, їхніх мов, звичаїв, традицій, культури, історії; готовності до міжкультурного діалогу, пізнання різних культур; умінь сприймати мову як мистецьке явище, що має естетичну цінність, через твори мистецтва;

- формування дослідницької, медіаосвітньої компетентності, умінь сприймати, розуміти, систематизувати, перетворювати, використовувати інформацію з різних джерел, довідкової інформації, електронних засобів масової інформації;

- формування умінь і навичок самостійної філологічної роботи з текстами різних стилів та жанрів, з різними джерелами наукової, довідкової інформації з лінгвістики, лінгвістичними словниками, зокрема електронними, для визначення мовної норми, пов'язаної з уживанням у мовленні того або іншого мовного явища; оволодіння основними прийомами інформаційної переробки /обробки, редагування тексту [39, с. 5-6].

Зазначені вище завдання відображені у предметних і ключових компетентностях, очікуваних результатах, реалізуються через мовленнєву (комунікативну), мовну, лінгвістичну, соціокультурну (лінгвокультурну), діяльнісну

(стратегічну) змістові лінії Державного стандарту з української мови та наскрізні лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність». Відповідно до програма «компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особистості успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні освіти» [39, с. 7].

Провідним у навчанні мови є *компетентнісний підхід*, який спрямований на формування в учнів ключових та предметних компетентностей. Підхід спрямований на формування компетентного мовця, особистість, яка вміє застосовувати набуті знання, вміння, навички у нестандартних ситуаціях із метою розв'язання певних життєво важливих проблем.

Проаналізуємо можливості профільного навчання української мови у формуванні ключових компетентностей у контексті змішаного навчання. Ключовими компетентностями є:

– *спілкування державною мовою*. Уміння усно й письмово висловлювати думки, почуття, погляди на соціальні та культурні явища, створювати письмові висловлювання відповідно сфери спілкування, мовленнєвих жанрів, стилів, виступати з усним повідомленням, тлумачити поняття, факти, коректно вести діалог, дискусію. Здобувач освіти – поціновувач, носій української мови як державної;

– *спілкування іноземними мовами* – уміння знаходити, пояснювати лексичне значення, правопис та особливості вживання слів іноземного походження в текстах, обговорювати прочитані твори мовою оригіналу та в перекладі українською фольклорні, літературні твори. Учень розуміє ролі іноземної мови як засобу пізнання іншого світу та збагачення власного культурного досвіду, популяризує Україну та українську мову у світі засобами іноземних мов, готовий до міжкультурного діалогу, відкритість до пізнання різних культур;

– *математична компетентність*. Формує вміння та навички абстрактно мислити, будувати висловлювання точно та послідовно, установлювати причиново-наслідкові зв'язки, виокремлюючи головну та другорядну інформацію, чітко формулювати визначення, обґрунтовувати гіпотези, перетворювати інформацію з однієї форми в іншу, наприклад: навчальний текст у таблицю чи схему;

– *основні компетентності у природничих науках і технологіях* формують здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, що є надважливо в організації змішаного навчання, швидко й ефективно шукати навчальну інформацію, використовувати різні види читання для здобуття нових знань, вміння застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у змішаному навчанні й повсякденному житті, знаходити, опрацьовувати і систематизувати інформацію, вміння змістовно, логічно, послідовно, точно описувати процес власної діяльності, проводити та словесно оформлювати результати мовних досліджень, здійснює пошукову діяльність;

– *інформаційно-цифрова компетентність*. Опанувавши її, здобувач освіти використовує інтернет-джерела під час змішаного навчання для отримання нових знань, діє за алгоритмом, аналізує медіатексти, працює з базами даних, створює власні, складає план тексту;

– *уміння вчитися впродовж життя*. Мотивувати, спонукати до учнів до самоосвіти виявилось не просто у змішаному навчанні, тому важливо сформувати у школярів уміння організувати та планувати власну навчальну діяльність, вдосконалювати та поповнювати власний словниковий запас, користуватися різними джерелами довідкової інформації, зокрема онлайн-ресурсами, здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію;

– *ініціативність та підприємливість*. Відповідно до Концепції «Нової української школи» випускник нової школи – цілісна особистість, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення, тому учень має сформувати уміння та навички презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно, використовуючи доцільні мовні засоби, використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій і рішень і виявлення лідерських якостей, а також має виявляти

спроможності планувати, самоорганізовуватися й організувати підприємницьку діяльність, утілювати ідеї у сферу економічного життя, розв'язувати конфліктні ситуації, приймати рішення, брати на себе відповідальність, формувати моделі поведінки, необхідні для успішного розв'язання нагальних виробничих проблем.

– *соціальна та громадянська компетенції*. Опанувавши її, учень сформує вміння аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію в суспільно-політичних питаннях, критично оцінювати тексти соціально-політичного змісту, застосовувати комунікативні стратегії в демократичних процедурах. Особистість, яка з повагою ставиться до закону та правових норм, зокрема до норм українського мовного законодавства;

– *обізнаність та самовираження у сфері культури*. Здатність учня усвідомлено сприймати надбання культури як цінність, аналізувати й оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати традиційні для культури українського народу методи самовиховання. Уміння: використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; дотримуватися норм української літературної мови та мовленнєвого етикету, що є виявом загальної культури людини; читати твори літератури, використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях; створювати тексти, виражаючи власні ідеї, досвід і почуття та добираючи від-повідні художні засоби; добирати літературу для читання, щоб одержати насолоду і користь від прочитаного;

– *екологічна грамотність і здоровий спосіб життя*. Особистість, яка вміє ефективно застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою здоровому способу життя, використовувати ефективні комунікативні стратегії для співпраці в групі, знає та враховує вплив слова на психічне здоров'я людини, відповідально використовує мовні виражальні засоби [39, с. 8-15].

Ключові компетентності реалізуються на уроках української мови змішаного навчання через навчальні тексти художнього, наукового, публіцистичного,

офіційно-ділового стилю, текстів природничого, екологічного спрямування, творів різних видів мистецтва, дослідницькі та мистецькі проекти, роботу зі словниками, довідковою літературою, аналіз текстів, медіатекстів, застосування інноваційних, інтерактивних технологій навчання, дискусії.

Ключові компетентності увиразнено через наскрізні лінії: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

У процесі профільного навчання з лінгвістичних компетентностей важливо актуалізувати лексичну, семантичну й граматичну компетентності, які зміщують акцент на складних орфограмах і пунктограмах. Значна уваги у програмі приділяється лінгвокультурологічній, соціолінгвістичній і прагматичній компетентностям, зокрема лінгвістичним маркерам соціальних стосунків, етномовним культурним універсаліям, мовним етичним формулам, стилям, підстилям і профільним мовним жанрам, що сформувалися на профільній інформації, її понятійному змісті та каналах передачі [39, с. 17].

Невід'ємним складником навчального курсу української мови є лінгвокультурознавча компетентність, яка спрямована на усвідомлення мови як національно-культурного феномену, розширення знань про взаємозв'язок розвитку мови, історії та культури народу, вдосконалення етикетних норм мовленнєвого спілкування, пізнання самобутньої культури українського народу, його ментальності, в «діалозі» з іншими культурами. Через емоційне переживання, пізнання моральних норм і культурних цінностей школярі готуються до подальшого самостійного спілкування з мистецтвом слова, до міжкультурного діалогу, так відбувається їх індивідуально-творчий саморозвиток [39, с. 17].

Особистісто орієнтований підхід у змішаному навчанні повинен реалізовуватися через такі форми роботи, як дослідження, самооцінювання.

Розглянемо змістові лінії, передбачені Навчальною програмою.

Лінгвістична змістова лінія спрямована на формування і розвиток мовно-мислительних здібностей та умінь учнів поглиблено опрацьовувати теоретичні питання мовної структури; на використання творчого доробку учених-лінгвістів,

діячів культури та представлення їх як зразкових (еталонних і елітарних) мовних особистостей; на вироблення умінь аналізувати мову фольклорних і художніх творів, літературознавчих, історичних, географічних та інших текстів, виконувати завдання на мовне вправлення, творчі завдання; на ознайомлення з методикою науково-дослідницької роботи із етнолінгвістики, лінгвокультурології, мовного родознавства, лінгвокраєзнавства.

Мовна змістова лінія забезпечує системний виклад сучасної української літературної мови з урахуванням внутрішньорівневих, міжрівневих і міжпредметних зв'язків. Провідними у вивченні мають бути семантичний і функціональний аспекти, що передбачають посилення уваги до значення та функцій мовних одиниць.

Мовленнєва (комунікативна) змістова лінія спрямована на формування і розвиток мовленнєво-комунікативних умінь та навичок, а саме: переконувати, спростовувати чужі аргументи, обґрунтовувати власну позицію, відповідно до поставленої мети здійснювати цілеспрямований пошук інформації у джерелах різного типу і критично оцінювати її достовірність, робити висновки з прочитаного або почутого, аналізувати промови визначних діячів минулого і сучасності, особливості мови інформаційних відеороликів та відеосюжетів; володіти основними видами публічних виступів (висловлювання, монолог, дискусія, полеміка, дебати), редагувати текстові зразки, конструювати виступи, діалоги і полілоги, готовність розв'язувати проблеми особистісного та суспільного характеру.

Соціокультурна змістова лінія реалізується через навчальні теми з етно-, соціолінгвістики, лінгвокультурології, лінгвокраєзнавства, текстів і усних висловлювань. Спрямована на формування умінь виконувати історико-культурологічні коментарі до національно-культурних лексем, проводити етно-, соціолінгвістичне дослідження, укладати етнолінгвістичні альбоми етнографічних районів України; вчити вилучати соціокультурну інформацію з різних джерел, опановувати різні способи збору, узагальнення, систематизування лінгвокультурної інформації, готувати тематичні екскурсії, зустрічі, олімпіади, вікторини, ігри, конкурси, укладати тематичний словник-тезаурус.

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія реалізується паралельно у мовленнєвій (комунікативній) і соціокультурній змістових лініях, збагачується за рахунок прагматичної лінгвістики. Змістова лінія спрямована на формування умінь виконувати завдання на мовне вправління (різноманітні вправи, тести, написання статей, складання конспектів, анотацій, рецензій на усні й письмові тексти, інтерв'ю, нарисів, резюме, участь у мовних іграх, конструювання лінгвістичних завдань тощо); творчі завдання (написання творів-описів, творів-міркувань, творів-медитацій, есе, переказів з творчим завданням; моделювати ситуації; виконувати проблемно-пошукові завдання; брати участь у роботі в групах, у парах; складати освітні проєкти різної тематики, що продукуються із застосуванням групових форм навчання; виконувати усні / письмові презентації в рамках дослідницьких проєктів; здійснювати самостійну пошукову роботу на основі філологічних та методичних журналів, масмедіа, філологічних, лінгвістичних Інтернет-сайтів, електронних словників, довідників, Web-сторінок, блогів мовознавців й укладати власну електронну бібліотеку; брати участь в учнівських конференціях, прес-конференціях, Інтернет-конференціях, дискусіях, дебатах, конкурсах, волонтерських, громадських заходах, організації свят рідної мови, мовних вікторин, у роботі наукових гуртків та проблемних груп філологічного профілю, готувати дидактичні матеріали за дорученням учителя, надавати мовну консультативну допомогу учням середніх класів [39, с. 17-19].

Учні мають опрацьовувати навчальні матеріали для оволодіння відповідними компетентностями та досягнення передбачених освітньою програмою результатів навчання, дотримуючись принципу академічної доброчесності.

Діяльність учня, за програмою, має бути організованою, він має самостійно знаходити мотиви, ставити цілі, планувати, прогнозувати, контролювати, коригувати їх. Це все формує здорову адекватну поведінку.

Таким чином, освітня програма органічно поєднує навчання, виховання і розвиток дитини й будується на основі компетентнісного, особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів як єдиного системного утворення. Організуючи змішане навчання, вчитель зобов'язаний виконувати навчальну

програму для досягнення мети, завдань навчання української мови в профільній школі. Вчитель має надавати інформацію щодо обсягу та змісту навчального матеріалу, завдань на його закріплення, перевіряти й оцінювати їх. Він має розуміти мету, план виконуваних завдань, інструментарій для праці, її обсяг та методику оцінювання виконаної роботи.

2.2. Аналіз чинних підручників із української мови для профільної школи в контексті досліджуваної теми

Навчальна книга – це засіб самовдосконалення учня та спосіб утвердження й формування його мовної картини світу. Підручник є головним навчальним засобом при організації змішаного навчання. Зміст і структура підручника базуються на особистісному, компетентнісному, когнітивно-комунікативному, функційно-стилістичному, текстоцентричному, культурологічному, емоційно-смысловому підходах, принципах розвивального й виховного навчання.

Чинні підручники з української мови для 10-11 класів профільного рівня мають виховну спрямованість матеріалу, систематичний виклад матеріалу, наявність системи практичних робіт – завдань, вправ, спрямованість на формування системи наукових мовних понять, мовнокомунікативних умінь, творчих здібностей, формування навичок самостійної навчальної діяльності, мовленнєвого самовдосконалення на засвоєння внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків, закономірностей мови.

Важливим у підручниках є реалізація міжпредметних та внутрішньопредметних зв'язків, які мають на меті сформувати у здобувачів освіти світогляд, пізнавальні інтереси, кругозір, сприяють глибокому засвоєнню знань, умінь і навичок.

Відповідно до основних завдань змішаного навчання, матеріал у підручнику повинен бути спрямований на розвиток творчих та інтелектуальних здібностей школяра, навичок самоосвіти. Проте важливо пам'ятати, що при підготовці до уроку учитель має збалансовано поєднувати цифрові завдання, роботу з підручником та

робочим зошитом. Однак для дітей, в котрих немає доступу до електронних ресурсів, підручник є найголовнішим засобом навчання.

Працюючи з підручником самостійно, учень повинен мати можливість використовувати різноманітні завдання, рубрики, які допоможуть йому орієнтуватися у змісті. Робота над підручником під час змішаного навчання передбачає: попереднє ознайомлення з темою наступного уроку для відновлення в пам'яті раніше засвоєних знань, самостійне вивчення окремих питань теми (при вивченні нового матеріалу); виконання практичних завдань і вправ (під час закріплення матеріалу); повторення важливих частин і розділів підручника, підготовку відповідей за основними питаннями вивченого матеріалу, складання порівняльних характеристик, схем, таблиць (під час узагальнювального повторення навчального матеріалу).

Проаналізуємо навчальні підручники з української мови профільного рівня для 10-11 класу, розроблені за новою освітньою програмою.

Вивчення української мови у 10-11 класі загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється за підручниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки України, таких авторів: 1) С.О. Караман, О. М. Горошкіна, О. В. Карман, Л. О. Попова; 2) А. А. Ворон, В.А. Солопенко [5; 6; 17; 18].

Проаналізуємо чинні підручники для 10 класу. Зміст підручника для 10 класу – це реалізація чотирьох змістових ліній (мовленнєвої, мовної, соціокультурної й діяльнісної, або стратегічної), які передбачені програмою і Державним стандартом.

Структура кожного підручника чітка: визначено зміст і обсяг обов'язкових для засвоєння теоретичних відомостей, окреслено логіку й послідовність їх засвоєння школярами відповідно до вимог освітньої програми. Відповідно до програми навчальний матеріал у кожному підручнику розподілено за розділами.

У підручниках зреалізовані такі принципи:

- єдності навчання, виховання й розвитку особистості;
- науковості, систематичності й послідовності;
- наступності й перспективності;
- зв'язку теорії з практикою;

- наочності;
- новизни;
- комплексності [46].

Реалізуюючи ці принципи побудови підручника, школярі, навчаючись віддалено, зможуть ефективно без допомоги вчителя осмислити, засвоїти ту чи іншу тему.

Передмова підручників [5; 17] містить мотиваційне звернення до десятикласників, коротку довідку, як користуватися підручником. Основний текст підручника структурований і систематизований автором навчального матеріалу. Відповідно навчальний матеріал розподілено на параграфи (50 у підручнику автора А. А. Ворон, 85 параграфів та 25 тем для уроків розвитку мовлення – у автора С. О. Карамана), кожен із яких має чітку й типову будову: вправи для спостереження над мовним матеріалом, теоретичні відомості, тренувальні вправи, різноманітні рубрики для кращого сприймання, засвоєння навчального матеріалу, домашнє завдання, контрольні запитання і завдання.

Розділи у підручниках укомплектовані наскрізними пізнавальними мовознавчими рубриками: «Як парость виноградної лози», запитання-проблема, «Зауважте!», «Культура спілкування», «Ваш конспект» (А. А. Ворон), «Мовне портфоліо», «Буду я навчатись мови золотої», «Практикум», «Спілкування», «Як правильно», «Перевір себе» (С. О. Караман), які допомагають активізувати роботу школяра при самостійному опрацюванні певної теми, сприяють кращому розумінню навчального матеріалу під час змішаного навчання.

Майже всі вправи у підручнику А. А. Ворон, залежно від характеру й мети, об'єднано за рубриками. Вони взяті в лапки, адже назви рубрик – висловлювання відомих людей. Варто зауважити, що ілюстрацій у підручнику не багато, проте є чимало таблиць, зносок, покликань на інтернетні джерела, що уточнюють матеріал підручника. Недолік цього підручника – відсутність тестових завдань у формі ЗНО, які би учні виконували на уроках чи в позаурочний час.

Уведення посилань на інтернет-ресурси забезпечує необхідні умови для керування самостійною пізнавальною діяльністю школярів, підвищує ефективність навчання.

Перевагою підручника А. А. Ворон [5] є наявність тлумачного словника, який допоможе пояснити, розкрити значення слів, не містить жодних довідкових матеріалів підручник С. О. Карамана. Під час роботи з таким підручниками учневі буде важко під час змішаного навчання без керівництва вчителя осмислити, зрозуміти значення слова.

Змістове наповнення обох підручників відповідає сучасним науковим концепціям, що реалізується через точний, зрозумілий виклад наукових понять відповідно до вікової категорії учнів.

Підручники сприяють формуванню в учнів ключових і предметних компетентностей через інформаційно-пізнавальний матеріал, практико-спрямовані завдання. Залучення учня в діалог із автором чи персонажами підручника, зіставлення різних точок зору, підходів, інтегрування матеріалів, мережі Інтернет, сприяють розвитку мовної компетентності. Текст у підручнику органічно поєднує всі змістові лінії програми. Зокрема, тексти художнього стилю мають значний дидактико-виховний потенціал. Саме в роботі з художнім текстом формується мовна, комунікативна, соціокультурна компетенція учнів, розвивається їхня емоційна сфера, відбувається духовне збагачення.

Творчі завдання сприяють виробленню текстотворчих умінь і навичок, розвивають ключові компетентності, уміння послуговуватися відповідними мовними ресурсами в різних життєвих ситуаціях.

Мова підручників науково виважена, точна, жива, зрозуміла для учнів та відповідає нормам української літературної мови, у тому числі орфографічним, стилістичним, граматичним, пунктуаційним.

Автори підручників подбали про логічне розміщення ілюстративних матеріалів, вони сучасні, яскраві, однак їх не багато. Є чимало таблиць, схем, матеріали мережі Інтернет (кюар коди), що зробить навчання української мови в умовах змішаного навчання цікавим та захопливим.

Таким чином, загальна структура підручників забезпечує диференційований підхід до навчання у змішаній формі. Однак, варто пам'ятати, що жоден із підручників не може слугувати єдиним джерелом отримання знань для учнів під час змішаного навчання. Вчитель має розумно, збалансовано підходити до вибору засобів навчання, зокрема підручника, організовуючи дистанційне навчання.

2.3. Експериментальна система вправ та завдань

Одним із завдань нашого дослідження була розробка системи вправ і завдань із застосуванням сучасних технологій для змішаного та дистанційного навчання на аспектих уроках, які б сприяли формуванню у школярів необхідних мовних, мовленнєвих умінь і навичок, ключових компетентностей, реалізували зміст навчальної програми. Розробляючи вправи та завдання, ми враховували особливості організації змішаного навчання, яке поєднує технології дистанційного та традиційного навчання у школі.

Ми детально ознайомились із науково-методичною літературою, котра висвітлює проблеми типології, класифікації вправ. Учені виділяють різні критерії класифікації вправ, унаслідок чого виокремлено різноманітні їх типи:

- *за рівнем засвоєння знань* – репродуктивні, конструктивні, аналітичні, творчі (І. Рахманов, Ю. Пассов, М. Успенський);
- *за дидактичною метою, ступенем самостійності і творчості* – підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні (В. Онищук); за зразком, конструктивні, творчі (М. Львов);
- *за характером мовленнєвих операцій* – членування мовленнєвого потоку на структурні компоненти, завершення побудови мовних одиниць, розширення і згортання висловлювань, заміна окремих елементів, перебудова і побудова мовних одиниць усіх рівнів, редагування, переклад (В. Мельничайко);
- *за видом навчальної роботи* – підготовчі та комунікативні (В. Скалкін);

– за етапом становлення мовленнєвих навичок – мовно-аналітичні, конструктивно-мовленнєві, комунікативні (В. Мельничайко); підготовчі до мовлення – власне мовленнєві (І. Салістра);

– за способом формування вмінь і навичок – імітаційні, репродуктивні, оперативні, продуктивні, творчі (О. Хорошковська);

– за формою проведення – усні, письмові (О. Текучов);

– за змістом – фонетичні, граматичні, орфографічні, стилістичні (О. Текучов);

– за місцем виконання – класні, домашні (М. Пентилюк, Т. Окуневич) [46].

Для розробки експериментальної системи вправ і завдань ми користувалися типологією вправ В. Онищука (за дидактичною метою, ступенем самостійності і творчості), М. Пентилюк, Т. Окуневич (за місцем виконання), О. Текучова (за формою проведення).

Типологія вправ за В. Онищуком [33] відображає традиційну структуру уроку з української мови. Так, науковець класифікує вправи за *дидактичною метою, ступенем самостійності і творчості* на підготовчі, вступні, тренувальні та завершальні.

Підготовчі вправи актуалізують опорні знання, вміння й навички школярів, зацікавлюють учнів, забезпечують пізнавальну і психологічну підготовку до сприймання, осмислення та розуміння нового навчального матеріалу. Основна їх мета – виявити та ліквідувати можливі прогалини у знаннях школярів. Приклади підготовчих усних і письмових вправ наведено у додатку Б.1.

Вступні вправи виконуються безпосередньо після опрацювання нового матеріалу. Вони допомагають краще усвідомити правила, сформувані вміння і навички застосовувати теоретичні знання на практиці. Приклади таких вправ наведені у додатку Б.2.

Тренувальні вправи сприяють закріпленню мовних і мовленнєвих умінь та навичок. Серед тренувальних вправ В. Онищук [33] виокремлює: а) за зразком; б) за інструкцією; в) за завданням. Вправи за зразком можуть виконуватися як письмово,

так і усно. Як правило, учні мають перед собою зразок виконання певного завдання і знають як його виконувати. Приклади таких вправ наведено у додатку Б.3.1.

Вправи за інструкцією передбачають наявність вказівок, правил, алгоритмів, що встановлюють послідовність виконання завдання, але як такого зразка немає. Цей підтип тренувальних вправ відрізняється більшою самостійністю учнів, має відтворювальний характер і може виконуватися як в усній, так і в письмовій формі. Приклади таких вправ подано у додатку Б.3.2.

Вправи за завданням проводяться лише тоді, коли учні сприйняли, засвоїли й можуть застосовувати знання, уміння, навички на практиці. Зазвичай ці вправи не містять детальних пояснень вчителя, зразка чи інструкції, проте з чітко сформульованими завданнями. До таких вправ можуть належать такі: складання схем, таблиць порівняльного чи узагальнювального характеру. Приклади таких вправ подано в додатку Б.3.3.

До *завершальних вправ* належать проблемні завдання практичного характеру, творчі роботи, контрольні роботи – з метою перевірки в учнів набутих знань, умінь і навичок. Проблемні завдання передбачають застосування набутих умінь і навичок у нових умовах. Творчі вправи збагачують словник учнів, сприяють розвитку їх творчої уяви, мовлення, мислення. Контрольні вправи спрямовані на перевірку рівня набутих знань, умінь і навичок. До таких вправ належать також диктанти, перекази, різні творчі роботи. Такі вправи виконуються самостійно, без будь-якого зразка чи алгоритмів.

Завершальні вправи можуть виконуватися на репродуктивному рівні, коли вправи повторюють ті чи інші способи дії над мовним матеріалом або за зразком. Їх основна мета – вироблення практичних умінь і навичок, усвідомлення, осмислення, закріплення мовної інформації. А ті вправи, які спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів, називаються продуктивними. Зразок таких вправ і завдань подано у додатку Б.4.

Таким чином, опрацювавши науково-методичний доробок сучасних лінгводидактів, ми проаналізували систему навчально-тренувальних вправ та

розглянули їх типологію. Аналіз теоретичного матеріалу допоміг розробити й обґрунтували систему вправ і завдань для експериментального навчання.

2.4. Досвід застосування змішаного навчання української мови у ЗЗСО

Останні п'ять років освіта значно реформувалася, стала більш індивідуалізованою, мобільною, інтерактивною, гнучкою. Всупереч викликам сьогодення освіта розвивається, вдосконалюється, запроваджуються нові форми навчання, застосовуються цифрові технології. Пандемія коронавірусу суттєво змінила освітній процес, адаптувала всіх учасників освітнього процесу до нових умов навчання. Однак повномасштабна війна в Україні внесла нові виклики: руйнування шкіл, «випадання» з освітнього процесу окремих дітей, класів через повітряні тривоги, бойові дії, нестабільний емоційний стан. Запровадження змішаного навчання як цілеспрямованого організованого навчально-виховного процесу стало вимогою часу для освіти в Україні. Тому особливо важливим сьогодні є вивчення передового педагогічного досвіду щодо застосування змішаного навчання, оскільки це дасть змогу виокремити його переваги та недоліки, актуалізувати проблеми, визначити найефективніші форми, інструменти, особливості для подальшого запровадження в освітній процес, адже навчання має продовжуватися, принаймні у тих регіонах, де безпекова ситуація це дозволяє.

Із метою вивчення передового педагогічного досвіду застосування змішаного навчання, який поєднує традиційні та дистанційні технології навчання на уроках української мови у профільній школі, ми провели анкетування серед учителів-мовників. В опитуванні взяло участь 5 вчителів-словесників комунального закладу «Привільненський ліцей» Привільненської сільської ради Дубенського району Рівненської області. Проаналізуємо коротко його результати.

На питання *«Чи виникають у Вас труднощі під час організації змішаного навчання?»* заперечно відповіли 40% вчителів, стверджувально також – 40%, одному вчителю було складно відповісти на питання. Неоднозначність відповіді можна пояснити специфікою запровадження змішаного навчання, оскільки воно поєднує як традиційні, так і дистанційні технології навчання. Педагогу варто

збалансовано підійти до організації змішаного навчання, наприклад: обрати модель змішаного навчання, відповідно методи, інструментарій, скоригувати теми у календарно-тематичному плані, які учень може опрацювати самостійно дистанційно, а які разом зі вчителем у класі під час очного навчання, надавати зворотний зв'язок, мотивувати школярів. Розглянемо, які труднощі виникали у вчителів на шляху до організації змішаного навчання.

Серед труднощів, які виникали, вчителі-словесники виділили такі: низький рівень сформованості у здобувачів освіти навичок самостійної роботи, самоосвіти, відповідальності, неможливість повністю контролювати рівень засвоєння учнями навчального матеріалу, відсутність підтримки з боку батьків, нерегулярність опрацювання навчального матеріалу здобувачами освіти, наявність технічних проблем (відсутність інтернету, якісних гаджетів).

Комунікація – невід'ємний складник навчально-виховного процесу. Змішане навчання дещо змінює форми взаємодії між учасниками освітнього процесу. Взаємодія вчителя й учня здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання. Тому серед найпоширеніших форм спілкування, які вчителі застосовували під час змішаного навчання, за даними анкетування, ми виокремили *відеоконференцію* (Google Meet, Zoom) для проведення відеозустрічей у синхронному режимі та *чат* (Viber, Telegram, Whatsapp, Messenger) для навчання в асинхронному режимі, коли вчитель та учень взаємодіють між собою із затримкою у часі. Менш поширеними формами спілкування були електронна пошта та форум.

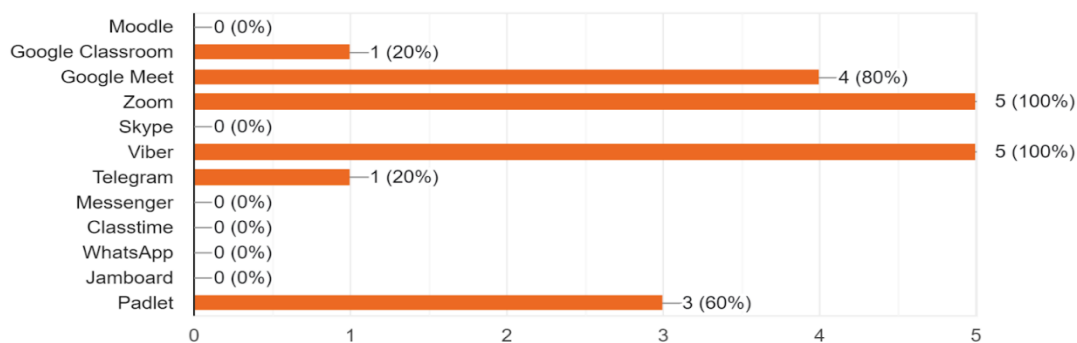
Цифрові інструменти не лише допомагають організувати навчальний процес змішаного навчання як у традиційній, так і в дистанційній формах навчання, а й удосконалюють інформаційно-цифрову компетентність тих, хто їх використовує, оновлять зміст навчальної діяльності, підвищують мотивацію до навчання. Ми з'ясували, які цифрові інструменти використовують учителі-словесники та які є найефективнішими у освітньому процесі.

Відповідно до діаграми 1 та діаграми 2, за даними анкетування, найпоширенішими інструментами для проведення уроків стали *Zoom, Viber, Google*

Meet, Padlet, онлайн-ресурсами та сервісами – *На Урок, Всеосвіта, LearningApps, YouTube, Всеукраїнська школа онлайн*. Рідше вчителі-мовники використовують Telegram, Google Classroom.

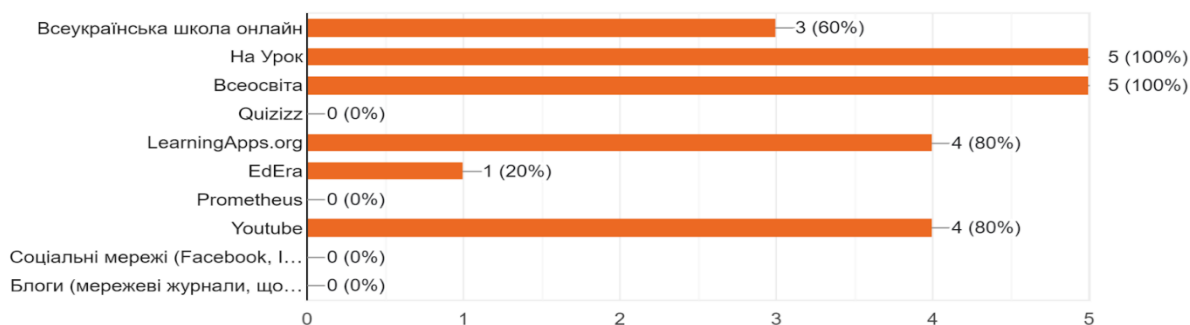
Діаграма 1

Які цифрові інструменти Ви використовуєте для створення віртуальних класів, проведення відеоконференцій? (декілька варіантів відповіді)
5 відповідей

Діаграма 2

Які онлайн-ресурси та сервіси Ви використовуєте під час організації змішаного навчання? (декілька варіантів відповіді)
5 відповідей

Платформи Google Meet та Zoom призначені для проведення відеоконференції. Вище ми детально охарактеризували кожен з платформ, виокремивши їх переваги та недоліки. Зауважимо, що КЗ «Привільненський ліцей» використовує Zoom як основну платформу, Google Meet – як додаткову платформу, коли в когось із учасників освітнього процесу обмежений доступ до першої платформи. Мобільний додаток Viber також дозволяє проводити відеозустрічі, однак вчителі Привільненського ліцею використовують його рідше для асинхронної

взаємодії, коли учні отримують вказівки, навчальний матеріал, покликання на відеоурок і самостійно опрацьовують його.

Завдяки інтерактивній дошці Padlet учителі-словесники Привільненського ліцею організують групову або парну роботу, створюють завдання з елементами гри та змагальності, проводять взаємооцінювання, тобто активно взаємодіють, де кожен учень – учасник. В асинхронному режимі змішаного навчання – розміщують навчальний матеріал чи довідковий матеріал, словники, який використовують і під час традиційного очного навчання.

«Всеукраїнська школа онлайн» забезпечує учнів відеопоясненнями, конспектами, тестами, а вчителів – необхідними методичними рекомендаціями. Важливо, що навчальний матеріал розміщений на «Всеукраїнській школі онлайн» відповідає державним освітнім стандартам. Тому вчителі Привільненського ліцею використовують матеріали платформи під час асинхронної взаємодії для ознайомлення учнів із новою темою, під час синхронної взаємодії між учасниками освітнього процесу для додаткових роз'яснень, виконання тестових завдань, а також під час традиційного очного навчання.

Найефективнішими інструментами для організації змішаного навчання, зокрема для проведення відеоконференцій, більшість учителів (80% від загальної кількості) визначила платформу *Zoom*, 60% вчителів – мобільний додаток *Viber*. Найефективнішими онлайн-ресурсами, сервісами для більшості вчителів (понад 60% від загальної кількості) стали: *Всеукраїнська школа онлайн*, *LearningApps* для створення інтерактивних мультимедійних вправ і завдань, *YouTube*, 80% – сервіс *На Урок* для здійснення контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів. Ми поділяємо думку вчителів щодо ефективності цих платформ, які є доступними, мають зрозумілий, зручний для використання інтерфейс.

Вище ми зазначили, що сервіс «На урок» є найзатребуванішим, найефективнішим для перевірки, оцінювання знань, умінь та навичок здобувачів освіти, однак учителі-мовники застосовують й інші форми. Так, за даними анкетування, бесід із учителями, для перевірки засвоєння мовної теми педагоги використовували опитування через відеозв'язок (*Zoom*, *Google Meet*), для перевірки

володіння учнями мовленнєвими уміннями та навичками – текстові редактори Word. Учні в синхронному режимі під час відеоконференції пишуть контрольні перекази, диктанти чи інші види робіт, після завершення уроку одразу надсилають роботи вчителю на електронну пошту чи месенджер. Інколи уроки розвитку зв'язного мовлення вчителі вилучали із календарно-тематичного планування попри те, що вони є важливими у формуванні мовленнєвої компетенції. Перш за все це зумовлено складністю організації змішаного навчання під час воєнного стану, коли повітряні тривоги лунають щодня, а безпека учня та вчителя, їх емоційний стан важливіші.

Щодо рівня засвоєння навчальних досягнень учнів під час змішаного навчання, то, за результатами анкетування, у 40% школярів він залишився незмінним або знизився і лише у 20% – зріс. Очевидно, що у тих здобувачів освіти, в яких виникали певні труднощі в сприйнятті, засвоєнні навчального матеріалу, через складність сприймання навчального матеріалу в умовах воєнного стану рівень досягнень знизився.

На нашу думку, вчителю важливо мати електронне портфоліо, де б він зберігав свої досягнення, методичні розробки, електронні освітні ресурси, створив освітнє середовище для колег, на якому принагідно ділився би методичними родзинками щодо упровадження змішаного навчання, підвищення його якості, виокремивши переваги та недоліки. За даними анкетування, на жаль, лише один вчитель підтвердив наявність електронного портфоліо.

Розглянемо детальніше труднощі, які виникали в учителів під час реалізації змішаного навчання.

Тому серед труднощів організації дистанційного навчання вчителі виокремили такі: відсутність мотивації в учнів до самоосвіти, неможливість об'єктивного оцінювання та контролю знань, низький рівень самодисципліни здобувачів освіти, підготовка до таких уроків (оцифрування завдань, підбірка найефективніших та найзручніших для використання онлайн-ресурсів), відсутність у школярів можливості брати участь в онлайн-заняттях.

На запитання *«Як Ви вважаєте, що потрібно поліпшити у процесі організації змішаного навчання для його ефективності?»* вчителі дали такі рекомендації:

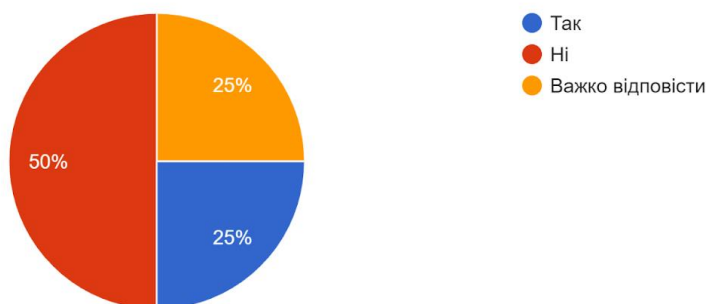
сформувати в учнів навички до самоосвіти, посилити контроль за рівнем засвоєння знань, за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти.

Одним із завдань нашого дослідження було таке: проаналізувати досвід застосування змішаного навчання серед учнів.

В опитуванні взяло участь 12 школярів. Відповідно до діаграми 3 у 50% із них не виникали труднощі під час організації змішаного навчання, у 25% – виникали, ще 25% учням важко було відповісти.

Діаграма 3

Чи виникають у Вас труднощі під час організації змішаного навчання?
12 відповідей

Здебільшого виникали труднощі в самоорганізації навчання через недостатній рівень її сформованості, відсутність мотивації, великий обсяг письмових завдань, суто технічні проблеми – відсутність або нестабільність інтернет-зв'язку, проблеми з підключенням через масштабні повітряні тривоги. У 33,3% здобувачів не виникало жодних труднощів.

Найпоширенішими формами спілкування з вчителями, на думку школярів, стали: відеоконференція (Google Meet, Zoom), чат (Viber, Telegram, Whatsapp, Messenger), електронна пошта. Найпоширенішими цифровими інструментами для спілкування стали платформи *Zoom*, *Viber*, *Padlet*, *Telegram*, для оцінювання навчальних досягнень – *На урок*, *Всеосвіта*, для створення інтерактивних завдань та вправ – *LearningApps*, *Youtube* – для перегляду навчальних відеороликів на уроках та позаурочний час. Менш поширеними були такі освітні ресурси: *Quizizz*, *Всеукраїнська школа онлайн*.

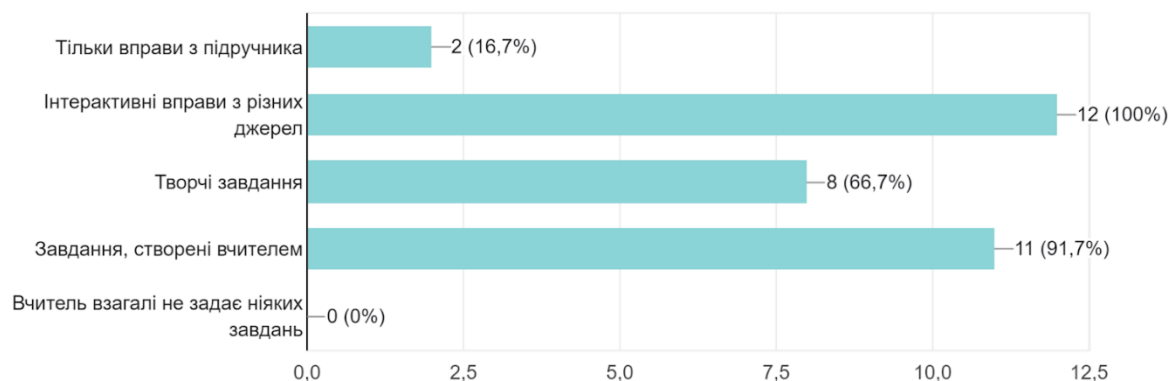
Надавати, підтримувати зворотний зв'язок між учасниками освітнього процесу надважливо в умовах змішаного навчання, тому, за даними опитування, більшість школярів (91,7%) могли зв'язатися з учителем, якщо у них виникали певні труднощі у сприйнятті чи засвоєнні навчального матеріалу. Навчальний матеріал, здебільшого, учні отримували вчасно, він був зрозумілим та доступним, конспекти містили відео, таблиці, схеми, пояснення, лише 8,3% отримували завдання несвоєчасно через технічні несправності (нестабільна мережа інтернет, відсутність мікрофона для повноцінного спілкування в онлайн-режимі), відповідно потребували допомоги вчителя.

Проаналізуємо, які завдання пропонували вчителі здобувачам середньої освіти. Так, за діаграмою 4 найпоширенішими були інтерактивні вправи з різних джерел (100%), завдання, створені вчителем на освітніх електронних ресурсах (91,7%), творчі завдання (66,7%), менш поширеними – вправи з підручника (16,7% від загальної кількості). Таким чином, вчителі Привільненського ліцею розумно та збалансовано підійшли до вибору завдань, вправ як своєрідного виду пізнавальної діяльності, організовуючи змішане навчання.

Діаграма 4

Які завдання Вам пропонують найчастіше? (можна декілька варіантів вибрати)

12 відповідей

Серед порад та побажань школярів щодо підвищення ефективності організації змішаного навчання виокремимо такі: застосування більшої кількості творчих завдань, інтерактивних вправ на освітніх платформах, візуального супроводу теоретичних матеріалів, залучення корисних ресурсів для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання, можливість відстежувати свій прогрес у навчанні, покращення якості зв'язку, швидкості роботи мережі інтернет.

Таким чином, ми проаналізували досвід застосування змішаного навчання української мови у ЗЗСО (на основі анкетування учителів-мовників та учнів комунального закладу «Привільненський ліцей» Привільненської сільської ради Дубенського району Рівненської області), дослідили й обґрунтувати найефективніші його форми (відеоконференція, чат), інструменти для проведення відеоконференцій, створення віртуальних класів (Zoom, Google Meet, Viber), створення інтерактивних завдань (Всеукраїнська школа онлайн, LearningApps, Padlet), здійснення контролю, оцінювання навчальних досягнень учнів (На Урок).

2.4. Перебіг та результати педагогічного експерименту

Для з'ясування умов ефективності застосування змішаного навчання з використанням сучасних дистанційних технологій навчання на уроках української мови у профільній школі ми використовували комплекс науково-дослідних методів. Провідним методом був педагогічний експеримент, який проводився у два етапи: в

умовах педагогічної практики навесні 2021-22 н.р. та з власної ініціативи восени 2022-23 н.р.

Мета педагогічного експерименту полягала в перевірці ефективності застосування методичного інструментарію навчання на уроках української мови в умовах змішаного навчання та зіставленням його з дистанційним навчанням.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі комунального закладу «Привільненський ліцей» Привільненської сільської ради Дубенського району Рівненської області.

Враховуючи конкретні умови (обмежені можливості студента-практиканта, який працює в одному класі, малокомплектність школи (наявність одного 10 класу, який не ділиться на підгрупи), запровадження воєнного стану, дистанційне навчання), I етап експерименту проводився в обмеженому форматі. Тому в експерименті брав участь один 10 клас (ЕК, 12 учнів), який навчався із застосуванням форм та інструментарію дистанційного навчання. Зіставлялися результати навчання на початку та наприкінці вивчення теми «Прикметник як частина мови».

II етап експерименту проводився з власної ініціативи з метою визначення та перевірки умов ефективності застосування методичного інструментарію навчання на уроках української мови у профільному класі філологічного напрямку в умовах змішаного навчання, зіставлення його з дистанційним навчанням. В експерименті брав участь 11 клас (ЕК, 12 учнів), де зіставлялися результати навчання на початку та наприкінці вивчення теми «З історії риторики й ораторського мистецтва».

Організація та проведення педагогічного експерименту передбачали такі етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

Метою констатувального етапу педагогічного експерименту було з'ясування стану досліджуваної проблеми. Відповідно до мети були поставлені такі завдання:

- вивчення й аналіз науково-методичної літератури, нормативних документів змішаного навчання та впровадження профільного навчання, чинних підручників із української мови у профільному класі філологічного напрямку;
- вивчення передового педагогічного досвіду вчителів-словесників щодо

застосування змішаного навчання на уроках української мови у профільному класі філологічного напрямку;

– виявлення рівня сформованості практичних умінь та навичок десятикласників про лексико-граматичні ознаки прикметника, вміння розрізняти розряди прикметників та визначати особливості їх функціонування в мовленні; способи творення ступенів порівняння якісних прикметників; вміння правильно утворювати форми вищого і найвищого ступеня порівняння якісних прикметників; знаходити та виправляти помилки в написанні прикметників різних розрядів; вміння правильно утворювати присвійні та відносні прикметники, які були сформовані під час традиційного очного навчання в попередніх класах для порівняння тих же умінь, які будуть удосконалюватися, поглиблюватися під час дистанційного навчання із застосуванням відповідного інструментарію;

– виявлення рівня сформованості риторичних умінь та навичок одинадцятикласників (вміння розрізняти поняття риторики: логос, етос, пафос, топос; пояснювати значення інтенції, задуму, стратегії і тактики; володіння історичними відомостями про риторику), для порівняння тих же умінь, які будуть удосконалюватися, поглиблюватися під час змішаного навчання із застосуванням дистанційних технологій;

Аналіз науково-методичної літератури засвідчує, що немає одностайної думки науковців та методистів щодо того, які форми, інструментарії, методи є найефективнішими для організації змішаного навчання. Безперечно, розвиток змішаного навчання продовжується і буде вдосконалюватися із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, методів, прийомів, форм, засобів дистанційного навчання.

Таким чином, опрацювавши наукову літературу та нормативно-правову базу організації змішаного навчання, ми визначили найефективнішими для онлайн-комунікації такі форми, як відеоконференція, чат, найефективнішими цифровими інструментами для спілкування в асинхронному режимі, проведення відеозустрічей – платформи *Zoom*, *Google Meet*, *Viber*, онлайн-сервіси *LearningApps*, *Liveworksheets* – для створення інтерактивних мультимедійних завдань, активізації знань учнів,

застосування практичних умінь та навички, віртуальна дошка *Padlet* – для візуалізації навчального матеріалу, організації групової, або парної роботи. Платформи *На урок* та *Всеосвіта* – для створення тестових завдань, перевірки знань, мовних та мовленнєвих умінь і навчикою.

Із метою вивчення передового педагогічного досвіду застосування змішаного навчання із використанням дистанційних технологій на уроках української мови у профільній школі ми проводили бесіди, анкетування серед учителів-мовників та учнів комунального закладу «Привільненський ліцей» Привільненської сільської ради Дубенського району Рівненської області. У попередньому параграфі ми коротко описали результати анкетування.

Для виявлення на констатувальному етапі рівня сформованості у десятикласників практичних умінь та навичок про лексико-граматичні ознаки прикметника, вміння розрізняти розряди прикметників та визначати особливості їх функціонування в мовленні; способи творення ступенів порівняння якісних прикметників; вміння правильно утворювати форми вищого і найвищого ступеня порівняння якісних прикметників; знаходити та виправляти помилки в написанні прикметників різних розрядів; вміння правильно утворювати присвійні та відносні прикметники, які були сформовані під час традиційного очного навчання в попередніх класах для порівняння тих же умінь, які будуть удосконалюватися, поглиблюватися під час дистанційного навчання із застосуванням відповідного інструментарію, проводився констатувальний зріз. Для виявлення рівня сформованості риторичних умінь та навичок одинадцятикласників і порівняння тих же умінь, які будуть удосконалюватися, поглиблюватися під час змішаного навчання із застосуванням дистанційних технологій, також проводився констатувальний зріз. Було визначено показники та критерії рівнів (високого, достатнього, середнього, початкового) оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Результати констатувального зрізу подані в табл. 1 та табл. 2. Результати констатувального зрізу свідчать про те, що рівень грамотності з української мови в учнів однаковий.

Таблиця 1

**Результати навчальних досягнень учнів
на констатувальному етапі педагогічного експерименту**

Експериментальний клас	Форма навчання	Рівні			
	Дистанційна	високий	достатній	середній	початковий
		50%	33,3%	16,7%	-

Таблиця 2

Експериментальний клас	Форма навчання	Рівні			
	Змішана	високий	достатній	середній	початковий
		50%	33,3%	16,7%	-

Наступний етап педагогічного експерименту передбачав розробку, апробацію і коригування методичної системи дистанційного навчання з теми «Прикметник як частина мови». Згодом розробку, апробацію і коригування методичної системи змішаного навчання з теми «З історії риторики й ораторського мистецтва».

Основним завданням пошукового етапу педагогічного експерименту було розроблення експериментальної системи вправ і завдань із тем «Прикметник як частина мови» (для дистанційного навчання) та «З історії риторики й ораторського мистецтва» (для змішаного навчання) та методики її застосування у відповідній формі навчання.

На формувальному етапі педагогічного експерименту здійснювалася експериментальна перевірка методики із застосуванням дистанційних форм навчання та змішаного навчання із використанням дистанційних технологій. Завданнями формувального етапу педагогічного експерименту були такі:

- уточнити/скоригувати систему вправ та завдань із застосуванням

інструментарію дистанційного та змішаного навчання;

– визначити вплив розроблених завдань, методики на рівень формування й застосування практичних умінь, навичок школярами;

– практично апробувати запропоновану нами систему вправ і завдань на уроках української мови в умовах змішаного навчання та дистанційного навчання як окремої форми навчання.

Відповідно до окреслених завдань ми скоригували експериментальну систему вправ і завдань, визначили вплив методики застосування розроблених завдань на рівень формування певних умінь і навичок учнів.

Так, для актуалізації опорних знань, умінь і навичок під час дистанційного та змішаного навчаннями використовували засоби візуалізації (*Canva*), онлайн-дошки сервісу *Padlet*. Сервіси *LearningApps*, *Liveworksheets* – для створення інтерактивних мультимедійних завдань на етапах активізації знань учнів, застосування практичних умінь та навичок, закріплення вивченого матеріалу. Для перевірки рівня засвоєння знань, умінь і навичок десятикласників, а також для узагальнення й систематизації, здійснення контролю використовували платформи «*На урок*», *Всеосвіта*, сервіс *Quizizz*. Вище зазначені освітні платформи та сервіси виправдали свою ефективність вже на контрольному етапі.

Таким чином, після завершення формувального етапу експерименту ми провели контрольні зрізи, які мали на меті перевірити ефективність визначених нами форм, платформ, інструментарію в умовах змішаного навчання на уроках української мови у профільному класі філологічного напрямку (тема «З історії риторики й ораторського мистецтва») та зіставлення його з дистанційним навчанням (тема «Прикметник як частина мови»).

Результати контрольного зрізу подані в табл. 2.

Таблиця 2

**Результати навчальних досягнень учнів
на контрольному етапі педагогічного експерименту**

Експериментальний	Форма	Рівні
-------------------	-------	-------

клас	навчання	високий	достатній	середній	початковий
	дистанційна	50%	33,3%	16,7%	-
		50%	41,6%	8,4%	-
	змішана	50%	33,3%	16,7%	-
		58,3%	41,7%	-	-

Результати контрольного зрізу засвідчили ефективність застосування змішаного навчання з використанням дистанційних технологій. Якісний рівень знань ЕК, який навчався за змішаною формою за високим рівнем вищий на 8,3%, ніж під час дистанційної форми як окремої, за достатнім рівнем – вищий на 8,4%, низьких балів не було у жодного школяра. Порівнюючи рівень знань ЕК до та після проведення експерименту в умовах дистанційного навчання, можна констатувати таке: високий рівень залишився без змін, а достатній – зріс на 8,4%. Таким чином, методичний інструментарій навчання на уроках української мови в умовах змішаного навчання виявився ефективнішим.

Отже, виходячи з аналізу наукової літератури, нормативно-правової бази, вивчення досвіду вчителів-мовників щодо застосування змішаного навчання та результатів педагогічного експерименту робимо висновок про доцільність застосування таких дистанційних форм навчання, як відеоконференція, чат, та платформ *Zoom, Viber, Padlet, Canva, LearningApps, Liveworksheets, «На урок», Всеосвіта, Quizizz* на уроках української мови у профільній школі.

Висновки до другого розділу

Отже, у другому розділі ми проаналізували нормативно-правову базу профільного навчання української мови у класі філологічного напрямку в контексті змішаного навчання, з'ясувавши мету, завдання профільного навчання. Проаналізувавши Навчальну програму з української мови для профільного навчання, з'ясували, що вчитель зобов'язаний виконувати її для досягнення мети, завдань навчання української мови в умовах змішаного навчання. Також проаналізували чинні підручники з української мови з боку досліджуваної

проблеми.

Також ми вивчили передовий педагогічний досвід учителів-словесників щодо застосування змішаного навчання на уроках української мови, метою якого було обґрунтування найефективніших його форм та платформ.

У контексті дослідного навчання розробили експериментальну систему вправ та завдань для 10 класу із застосуванням сучасних технологій дистанційного навчання та для 11 класу під час змішаного навчання на аспектних уроках, які б сприяли формуванню у школярів необхідних мовних, мовленнєвих умінь та навичок. Для розробки системи вправ і завдань ми послуговувалися такими класифікаціями вправ: за дидактичною метою, ступенем самостійності й творчості – класифікацією В. Онищука, за місцем виконання – М. Пентилюк, Т. Окуневич, за формою проведення – О. Текучова, за етапом становлення мовленнєвих навичок – В. Мельничайка.

Педагогічний експеримент проходив у два етапи: в умовах педагогічної практики та з власної ініціативи. Кількісний та якісний аналіз експериментальних даних контрольного зрізу знань і вмінь учнів контрольного класу свідчить про ефективність апробованої нами методики для змішаного навчання з використанням дистанційних технологій.

ВИСНОВКИ

Отже, у межах цієї дипломної роботи ми проаналізували особливості реалізації й організації змішаного навчання української мови профільних класів філологічного напрямку та розробили експериментальну систему вправ і завдань для 10-11 класів.

У першому розділі, з'ясували сутність поняття «змішане навчання», виокрепивши три підходи до його розуміння, уточнили визначення. Опрацювавши наукову та методичну літературу, проаналізували моделі змішаного навчання (ротаційна модель, гнучка модель, самостійне змішування, модель збагаченого віртуального середовища). З'ясували педагогічні умови навчання української мови філологічного профіля: матеріально-технічне оснащення та забезпечення освітнього закладу, графік навчання, тип уроку, рівень цифрової компетентності учасників освітнього процесу, рівень самостійної та дослідницької філологічної роботи учнів, а також їх мовний та інтелектуальний розвиток загалом.

Детально проаналізувавши інструментарій для змішаного навчання, умовно поділили освітні сервіси та платформи на чотири групи: для створення віртуальних класів (*Google Classroom, Moodle, ClassDojo*), проведення відеоконференцій (*Google Meet, Zoom, Skype, Viber, VooV Meeting, Cisco Webex Meetings*), створення інтерактивних вправ та завдань (*LearningApps, Liveworksheets, Word It Out, Word Art, Word Cloud Generation*, для візуалізації навчання – *Padlet, Jamboard, Canva, Miro*, хмарні сервіси *Flippity, Wordwall*), здійснення контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів («*На урок*», *Всеосвіта, Kahoot, Google Forms, Classtime, Quizizz*).

У цьому ж розділі ми проаналізували лінгводидактичні основи, психологічні особливості школярів старшого підліткового віку змішаного навчання української мови профільних класів філологічного напрямку, з'ясувавши, що для ефективної організації змішаного навчання вчителю насамперед необхідно зважати на індивідуальні особливості здобувачів освіти.

Також сформулювали психолого-педагогічні можливості змішаного навчання української мови у профільному класі філологічного напрямку: розширення освітніх можливостей навчання за рахунок доступності, мобільності та гнучкості; розкриття мовного, інтелектуального потенціалу кожного здобувача освіти за допомогою різноманітних видів навчальної діяльності, використання інформаційних та мультимедійних технологій; формування навичок самостійної навчальної діяльності, самоосвіти, самоаналізу, мовленнєвого самовдосконалення; формування навичок дослідницької навчальної діяльності цифрової компетентності, умінь сприймати, розуміти, систематизувати, перетворювати, використовувати інформацію з різних джерел, електронних засобів масової інформації; урахування індивідуальних освітніх потреб, темпу, ритму навчального матеріалу; підвищення мотивації здобувачів до навчально-пізнавальної діяльності; зміна ролі вчителя – фасилітатор, ментор, модератор, тьютор, коуч, експерт, консультант, оцінювач; індивідуалізація навчального процесу; педагогічна свобода та автономія вчителя щодо вибору моделі подання навчального матеріалу, інструментарію, освітніх платформ; можливість контролювати власну діяльність.

Розвиток системи змішаного навчання обумовлений сукупністю переваг і можливостей. Для себе ми виокремили певні недоліки організації змішаного навчання, а саме: наявність технічних проблем (відсутність інтернету, якісних гаджетів), низький рівень сформованості у здобувачів освіти навичок самостійної роботи, самоосвіти, відповідальності, нерегулярність опрацювання навчального матеріалу здобувачами освіти, а також загалом низький рівень цифрової компетентності деяких учасників освітнього процесу.

У другому розділі ми проаналізували нормативно-правову базу профільного навчання української мови філологічного напрямку в контексті змішаного навчання, з'ясувавши мету, завдання профільного навчання. Проаналізувавши Навчальну програму з української мови для профільного навчання, з'ясували, що вчитель зобов'язаний виконувати її для досягнення мети, завдань навчання української мови в умовах змішаного навчання. Також проаналізували чинні підручники з української мови.

Відповідно до завдань нашого дослідження ми вивчили, проаналізували й узагальнили досвід вчителів-словесників щодо організації змішаного навчання української мови у загальноосвітніх закладах середньої освіти на матеріалі комунального закладу «Привільненський ліцей» Привільненської сільської ради Дубенського району Рівненської області. Із метою вивчення передового педагогічного досвіду впровадження змішаного навчання з використанням дистанційних технологій ми провели анкетування серед учителів-словесників та здобувачів середньої освіти. В опитуванні взяло участь 5 учителів-мовників та 12 учнів.

Опрацювавши сучасний науково-методичний доробок, ми проаналізували різні класифікації вправ, придатні для навчання української мови. Аналіз теоретичного матеріалу допоміг розробити і обґрунтували систему вправ і завдань змішаного та дистанційного навчання.

Грунтуючись на теоретичних засадах лінгводидактики, ми розробили експериментальні конспекти уроків, систему вправ і завдань для 10 класу із застосуванням сучасних технологій дистанційного навчання, та для 11 класу під час змішаного навчання на аспектичних уроках.

Схарактеризувавши онлайн-платформи для змішаного навчання, опрацювавши наукову та методичну літературу, вивчивши досвід вчителів-мовників щодо організації змішаного навчання, ми виокремили такі найефективніші інструменти змішаного навчання: для спілкування в асинхронному режимі, проведення відеозустрічей – платформи *Zoom*, *Google Meet*, *Viber*, сервіси *LearningApps*, *Liveworksheets* – для створення інтерактивних мультимедійних завдань, «*На урок*», *Всеосвіта* – для контролю знань, самоконтролю, *Padlet*, *Canva* – для візуалізації навчання. Найефективнішими формами для онлайн-комунікації були визначені відеоконференція та чат.

Для перевірки дієвості й ефективності зазначених нами форм, платформ, інструментів змішаного навчання української мови та зіставленням його з дистанційним навчанням було проведено педагогічні експерименти (в умовах педагогічної практики та з власної ініціативи). Дослідно-експериментальна робота

здійснювалася на базі комунального закладу «Привіленьський ліцей» Привіленьської сільської ради Дубенського району Рівненської області.

Враховуючи обмежені можливості студента-практиканта, який працює в одному класі, малокомплектність школи, відповідно один 10 клас, який не ділиться на підгрупи, запровадження воєнного стану, дистанційне навчання, I етап експерименту проводився в обмеженому форматі. II етап експерименту проводився з власної ініціативи в 11 класі з метою визначення та перевірки умов ефективності застосування методичного інструментарію навчання на уроках української мови у профільному класі філологічного напрямку в умовах змішаного навчання, зіставлення його з дистанційним навчанням. Організація й проведення педагогічного експерименту передбачали такі етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Кожний із етапів мав свою мету, завдання, результати.

Порівняльний аналіз кількісних та якісних результатів перевіркої роботи в ЕК, який навчався за змішаною формою, на контрольному етапі педагогічного експерименту засвідчив ефективність запропонованої нами методики навчання мови із застосування дистанційних форм та інструментів. Методичний інструментарій навчання на уроках української мови в умовах змішаного навчання виявився ефективнішим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Матвійчук Н. О. Сучасні технології дистанційного навчання української мови в основній школі. Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література). РДГУ, 2020.
2. Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О.В., Богачков Ю.М. Технологія створення дистанційного курсу : навч. посібник. Київ : Міленіум, 2008. 324 с.
3. Бирко Н. М. Ролі сучасного педагога в освітньому просторі. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21721/Byrko.pdf;jsessionid=3A6CFE87EBC86330C60008F255B71ADC?sequence=1> (дата звернення: 15.03.2022).
4. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів : навч. посіб. Київ : ДУТ, 2014. 140 с.
5. Ворон А.А., Солопенко В. А. Українська мова. Профільний рівень : підручник для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 288 с.
6. Ворон А.А., Солопенко В. А. Українська мова. Профільний рівень : підручник для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 272 с.
7. Воротникова І. П. Дистанційне та змішане навчання в школі. Путівник. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 48 с.

8. Воротникова І. П., Чайковська Н. В. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. *Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб.* Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.
9. Власенко Л. В., Никитенко О. В. Дистанційна освіта та її функції у процесі навчання. *Міжнародні Чепанівські психолого-педагогічні читання.* 2013. № 5. С. 362–367.
10. Гич Г. М. «Кліпове» мислення молоді: друг чи ворог навчання? *Наукові праці. Педагогіка.* 2016. Т. 269, вип.257. С. 38-42.
11. Гончаренко С. А., Кондратенко Л. О. Розвиток потенціалу можливостей учнів в умовах сучасного навчання : монографія. Київ : Педагогічна думка. 2008. 200 с.
12. Думанський Н. О. Класи сучасних технологій дистанційної освіти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. «Інформаційні системи та мережі».* 2008. № 610. С. 119–125.
13. Деякі питання організації дистанційного навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 8 верес. 2020 № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#n22> (дата звернення 11.03.2022).
14. Змішане навчання: персоналізоване навчання кожного учня. URL: <http://prosvitcenter.org/zmishane-navchannya> (дата звернення: 21.03.2022).
15. Зозуля С. В. Дистанційне навчання. *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2010. № 3. С. 25–28.
16. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 19 серп. 2022 р. № 1/953022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf> (дата звернення: 05.09.2022).

17. Караман С. О., Горошкіна О. В., Караман О. В., Попова Л. О. Українська мова. Профільний рівень : підручник для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. Харків : Видавництво «Ранок», 2018. 272 с.
18. Караман С. О., Горошкіна О. В., Караман О. В., Попова Л. О. Українська мова. Профільний рівень : підручник для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. Харків.: Видавництво «Ранок», 2019. 272 с.
19. Ковальчук В. І., Воротникова І. П. Моделі використання елементів дистанційного навчання в школі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 60. № 4. С. 58–76.
20. Кожевникова А. В. Дистанційне навчання як інноваційна педагогічна система та складова педагогічної майстерності сучасного вчителя. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 4. С. 14–16.
21. Концепція профільного навчання в старшій школі від 25 груд. 2003 р. №10/12-2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v10_1290-03#Text (дата звернення: 01.11.2022).
22. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні від 20 груд. 2000 р. URL: <http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598/> (дата звернення: 12.03.2022).
23. Кухаренко В. М. Теорія та практика змішаного навчання : монографія. Харків : Міськдрук, 2016. 284 с.
24. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні : монографія. Харків : Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
25. Коротун О. В. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти. *Інформаційні технології в освіті*. 2016. № 3 (28). С. 117–129.
26. Мартин Дж. Поворотний момент в истории человечества. Мир прогнозов. URL: www.mirprognozov.ru/prognosis/107/150/ (дата звернення: 20.05.2022).
27. Малишев В. Ф., Петраковський О. Ю. Новий англо-український та українсько-англійський словник. Харків : Друкарський цент «Єдинорог», 2000. 576 с.
28. Міщенко М. А. Типи сприйняття інформації учнями та їх застосування на уроках сучасної школи. *Учительський журнал on-line* : вебсайт. URL:

- <http://test.teacherjournal.in.ua/index.php/shkilni-predmeti/istoriya/2302-typy-spryiniattia-informatsii-uchniamy-ta-ikh-zastosuvannia-na-urokakh-suchasnoi-shkoly> (дата звернення: 20.03.2021).
29. Муковіз О. П. Основи організації дистанційного навчання у системі неперервної освіти : методичні рекомендації. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 66 с.
 30. Неделюк А. К., Мазуренко С. Г. Мотивація навчання учнів як важлива складова педагогічного процесу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. Вип. 144. С. 380–382.
 31. Олійник В. В., Касьян С. П., Ляхоцька Л. Л., Бондаренко Л. В. Технологія змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти : підручник. Київ : ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти», 2019. 196 с.
 32. Олійник О. В. Дистанційне навчання у світі та можливості його впровадження в Україні. *Управління школою*. 2004. №34. С. 14–24.
 33. Онищук В. О. Дидактичні основи засвоєння учнями мовних навичок і умінь. *Українська мова і література в школі*. 1971. №3. С. 48–53.
 34. Організація дистанційного навчання в школі : методичні рекомендації / за ред. О. В. Пасічник, А. В. Лотоцької. Київ, 2020. 36 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciynna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення: 01.04.2022).
 35. Охотник Г. Теоретичні основи щодо організації дистанційного навчання в школі. «На урок» : вебсайт. URL: <https://naurok.com.ua/teoretichni-osnovi-schodo-organizaci-distanciynogo-navchannya-v-shkoli-50797.html> (дата звернення: 05.11.2021)
 36. Особливості виховання учнів різних вікових груп. URL: https://pidru4niki.com/15630712/pedagogika/osoblivosti_vihovannya_uchniv_riznih_vikovyh_grup (дата звернення: 01.05.2022).

37. Положення про дистанційне навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квіт. 2013 р. № 466, зі змінами і доповненнями, внесеними наказами МОН України № 660 від 01.06.2013, № 761 від 14.07.2015, № 1115 від 08.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 12.03.2022).
38. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 8 верес. 2020 р. № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#n22> (дата звернення: 07.03.2022).
39. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (філологічний напрям, профіль – українська філологія). Українська мова 10-11 класів. Авт. кол. : Мацько Л. І., Груба Т. Л., Семенов О. М., Симоненко Т. В. ???
40. Про затвердження системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів : наказ Міністерства освіти і науки України від 14 вер. 2020 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/regulatorna_dijalnist/2020/09/14/Systema%20otsinyuvannya/Projekt%20nakazu%20MON%20Systema%20otsinyuvannya.pdf (дата звернення: 05.09.2022).
41. Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі : наказ Міністерства освіти і науки України від 14 вер. 2009 р. № 854. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0854290-09#Text> (дата звернення: 01.11.2022).
42. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII (Редакція станом на 27.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.11.2022).
43. Про повну загальну середню освіту : Закон України зі змінами від 13 лип. 2020 р. № 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 01.11.2022).
44. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 груд. 2016 р.

- № 988-р URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ (дата звернення: 01.10.2022).
45. Практики та підходи до дистанційного навчання – рекомендації для вчителів. *Нова Українська школа* : веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/>(дата звернення 02.10.2021).
46. Пентилюк М. І. Практикум з методики навчання української мови в середніх навчальних закладах: модульний курс : посіб. для студентів пед. ун-тів та ін-тів. Київ : Ленвіт, 2011. 366 с.
47. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 296 с.
48. Ткачук Г. В. Змішане навчання та особливості використання ротаційної моделі у навчальному процесі. *Інформаційні технології в освіті*. 2017. № 4 (33). С. 143–156.
49. Триус Ю. В., Герасименко І. В. Комбіноване навчання як інноваційна освітня технологія у вищій школі. *Теорія та методика електронного навчання* : збірник наукових праць. 2012. Вип. III. С. 299-308.
50. Чугай О. Змішане або гібридне навчання як трансформація традиційної освітньої моделі. *Новітні освітні технології в контексті євроінтеграції* : тези доповідей Міжнародної науково-методичної конференції. 2016. С. 154–158.
51. Фальштинська Ю. В. Методологічні та психологічні проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у дистанційному навчанні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогічні науки»*. 2016. Вип. 3. С. 142 – 147.
52. Характеристика вікових особливостей сучасних школярів. URL: <http://gymnasium152.edu.kh.ua/Files/downloads/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%D1%96%D0%BA%D1%83%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D0>

- [%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%20%D1%82%D0%B0%20%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%20%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%97%20%D0%B7%20%D0%B4%D1%96%D1%82%D1%8C%D0%BC%D0%B8.pdf](#) (дата звернення: 10.10.2022).
53. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США: дис... канд. пед. наук. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. 249 с.
54. Щодо проведення підсумкового оцінювання та організованого завершення 2019 – 2020 навчального року : лист Міністерства освіти і науки України від 16 квіт. 2020 р. № 1/9-213. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-provedennya-pidsumkovogo-ocinyuvannya-ta-organizovanogo-zavershennya-2019-2020-navchalnogo-roku> (дата звернення 10.03.2021).
55. Щодо організації роботи закладів загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 5 серп. 2020 р. № 1/9-420. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-roboti-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci> (дата звернення 10.03.2021).
56. Щодо організації дистанційного навчання : лист Міністерства освіти і науки України від 2 лист. 2020 р. №1/-609. URL: https://osvita-perechin.gov.ua/uploads/1_9-609-Sodo-organizacii-distancijnogo-navcanna.pdf (дата звернення 10.03.2022).
57. Щорс В. В. Педагогічні умови гуманізації виховної роботи з обдарованими дітьми в навчальному закладі. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/000yeo-5229.doc.html> (дата звернення: 20.05.2022).
58. Bonk J., Graham G. The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs. San Francisco, CA : Pfeiffer Publishing, 2006. 32 p. URL: http://curtbonk.com/graham_intro.pdf (дата звернення: 10.03.2022).
59. Cennamo K., Kalk D. Real World Instructional Design. Belmont, CA : Thomas Wadsworth, 2005. 384 p.

60. Collis B., Moonen J. Flexible Learning in a Digital World: Experiences and Expectations. London : Kogan Page Limited, 2001. 231 p.
61. Horn M., Staker H., Blended: Using disruptive innovation to improve schools. San Francisco: JosseyBass, 2015. 333 p.
62. Smith J. M. Blended Learning: An Old Friend Gets a New Name. Executive Update. Retrieved, 2005. URL: http://www.gwsae.org/Executiveupdate/2001/Marc_h/blended.htm (дата звернення: 10.03.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

Вивчення педагогічних умов змішаного навчання

Анкета для вчителів-словесників

1. Чи виникають у Вас труднощі під час організації змішаного навчання?

- Так
- Ні
- Важко відповісти

2. Якщо у Вас виникають труднощі під час організації змішаного та дистанційного навчання, то з яких причин?

- Брак досвіду в умовах дистанційного навчання
- Наявність технічних проблем (відсутність інтернету, якісних гаджетів)
- Неможливість якісно пояснити навчальний матеріал
- Низький рівень сформованості у здобувачів освіти навичок самостійної роботи, самоосвіти, відповідальності
- Нерегулярність опрацювання навчального матеріалу здобувачами освіти
- Неможливість повністю контролювати рівень засвоєння учнями навчального матеріалу
- Відсутність мотивації у школярів
- Відсутність підтримки з боку батьків
- Недостатній рівень цифрової компетентності учасників освітнього процесу
- Немає жодних труднощів
- Інше _____

3. Які форми дистанційного навчання Ви використовуєте для проведення уроків?

- Відеоконференція (Google Meet, Zoom, Skype)
- Чат (Viber, Telegram, Whatsapp, Messenger)
- Форум
- Електронна пошта
- Блог
- Інше _____

4. Які цифрові інструменти Ви використовуєте для проведення уроків?

- Moodle

- Google Classroom
- Google Meet
- Zoom
- Skype
- Viber
- Telegram
- Messenger
- Classtime
- WhatsApp
- Jamboard
- Padlet
- Інше _____

5. Які інструменти, на Вашу думку, є найефективнішими?

- Moodle
- Google Classroom
- Google Meet
- Zoom
- Skype
- Viber
- Telegram
- Messenger
- Classtime
- WhatsApp
- Jamboard
- Padlet
- Інше _____

6. Які онлайн-ресурси та сервіси Ви використовуєте під час організації змішаного навчання?

- Всеукраїнська школа онлайн
- На Урок
- Всеосвіта

- Quizizz
- LearningApps.org
- EdEra
- Prometheus
- Youtube
- Соціальні мережі (Facebook, Instagram та ін.)
- Блоги (мережеві журнали, щоденники подій)
- Інше _____

7. Які онлайн-ресурси та сервіси, на Вашу думку, є найефективнішими?

- Всеукраїнська школа онлайн
- На Урок
- Всеосвіта
- Quizizz
- LearningApps.org
- EdEra
- Prometheus
- Youtube
- Соціальні мережі (Facebook, Instagram та ін.)
- Блоги (мережеві журнали, щоденники подій)

Інше _____

8. У який спосіб Ви здійснюєте оцінювання навчальних досягнень учнів під час змішаного навчання?

- Онлайн-тестування (платформи «НаУрок», «Всеосвіта» тощо)
- Опитування через відеозв'язок (Google Meet, Zoom, Skype)
- Виконання завдань, надісланих на електронну пошту/месенджер
- Інше _____

9. Чи існує у Вас електронне портфоліо, де Ви зберігаєте свої досягнення, методичні розробки, електронні освітні ресурси тощо?

- Так
- Ні
- Маю свій блог
- Інше _____

10. Як змінився рівень навчальних досягнень більшості Ваших учнів за час змішаного навчання?

- Зріс
- Знизився
- Залишився незмінним

11. Що на Вашу думку, є найбільш складним у процесі реалізації змішаного/дистанційного навчання?

12. Як Ви вважаєте, що треба поліпшити у процесі організації змішаного/дистанційного навчання для його ефективності?

Покликання анкетування вчителів-словесників <https://forms.gle/pTK9DrVbPksrSips6>

Організація освітнього процесу під час змішаного навчання

Анкета для здобувачів освіти

1. Чи виникають у Вас труднощі під час організації змішаного навчання?

- Так
- Ні
- Важко відповісти

2. Якщо у Вас виникають труднощі під час організації змішаного навчання, то з яких причин?

- Відсутність мотивації
- Недостатня самоорганізація
- Великий обсяг завдань
- Відсутність або нестабільність інтернет-зв'язку
- Відсутність технічних засобів для відео-комунікації
- У мене не виникає жодних труднощів

3. Які форми спілкування з вчителями Ви використовуєте під час організації змішаного навчання?

- Відеоконференція (Google Meet, Zoom, Skype)
- Чат (Viber, Telegram, Whatsapp, Messenger)

- Форум
- Електронна пошта
- Блог
- Інше _____

4. Які цифрові інструменти Ви використовуєте під час організації змішаного навчання?

- Moodle
- Google Classroom
- Google Meet
- Zoom
- Skype
- Viber
- Telegram
- Messenger
- Classtime
- WhatsApp
- Jamboard
- Padlet
- Інше _____

5. Які онлайн-ресурси та сервіси Ви використовуєте під час організації змішаного навчання?

- Всеукраїнська школа онлайн
- На Урок
- Всеосвіта
- Quizizz
- LearningApps.org
- EdEra
- Prometheus
- Youtube
- Соціальні мережі (Facebook, Instagram та ін.)
- Блоги (мережеві журнали, щоденники подій)
- Інше _____

6. Чи достатньо Вам інформації для організації змішаного дистанційного навчання вдома?

- Отримую інформацію вчасно
- Всі завдання зрозумілі
- Якщо виникають питання, можу зв'язатися з вчителем
- Завдання отримуємо не своєчасно
- Потребую допомоги вчителя
- Інше _____

7. Чи зрозуміло і доступно подає вчитель теоретичний матеріал, який Вам треба вивчити?

- Так, конспекти містять відео, таблиці, схеми, пояснення тощо
- Ні, пропонують лише параграф підручника і завдання для виконання
- Частково (вчителі пропонують різні варіанти, але мені потрібна допомога вчителя)
- Інше _____

8. Які завдання Вам пропонують найчастіше?

- Тільки вправи з підручника
- Інтерактивні вправи з різних джерел
- Творчі завдання
- Завдання, створені вчителем
- Вчитель взагалі не задає ніяких завдань

9. У якій формі проводиться оцінювання навчальних досягнень?

- Онлайн-тестування (платформи «НаУрок», «Всеосвіта» тощо)
- Виконання завдань, надісланих на електронну пошту/месенджер
- Опитування через відеозв'язок (Google Meet, Zoom, Skype)

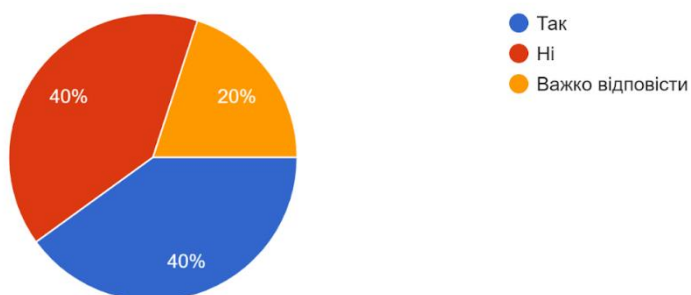
10. Ваші поради та побажання щодо ефективної організації змішаного та дистанційного навчання

Покликання анкетування для здобувачів освіти <https://forms.gle/k9tNfgi1fcHdsD2c6>

Результати анкетування учителів-словесників

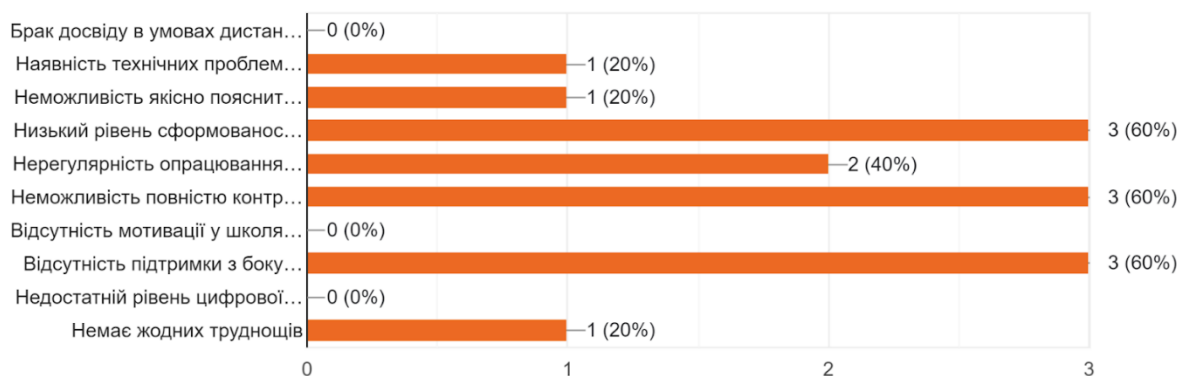
Чи виникають у Вас труднощі під час організації змішаного навчання?

5 відповідей

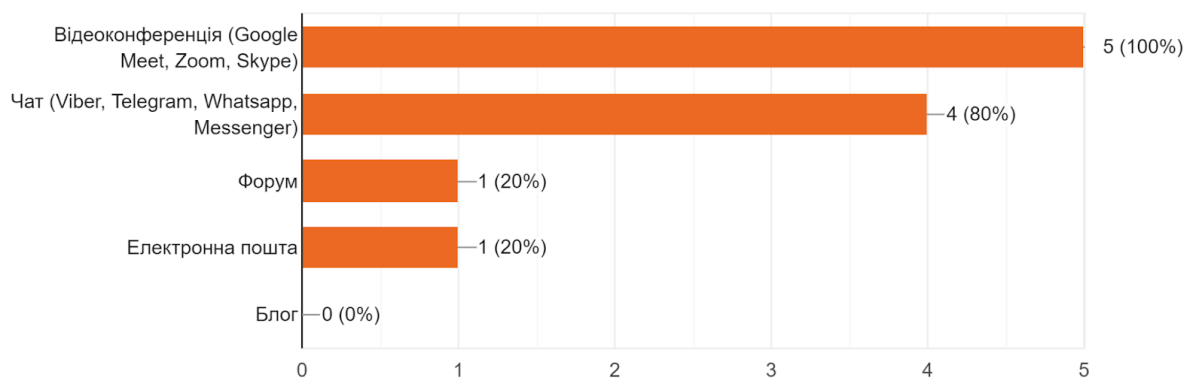
Якщо у Вас виникають труднощі під час організації змішаного та дистанційного навчання, то з яких причин? (декілька варіантів відповіді)

5 відповідей

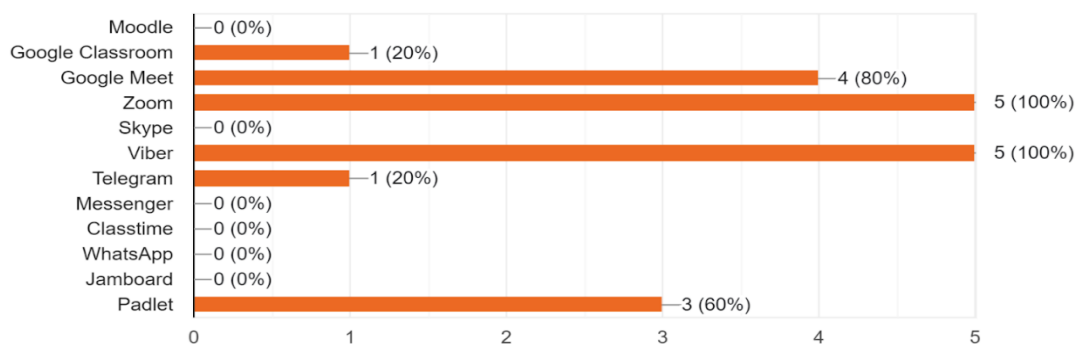
Які форми дистанційного навчання Ви використовуєте для проведення уроків? (декілька варіантів відповіді)

5 відповідей

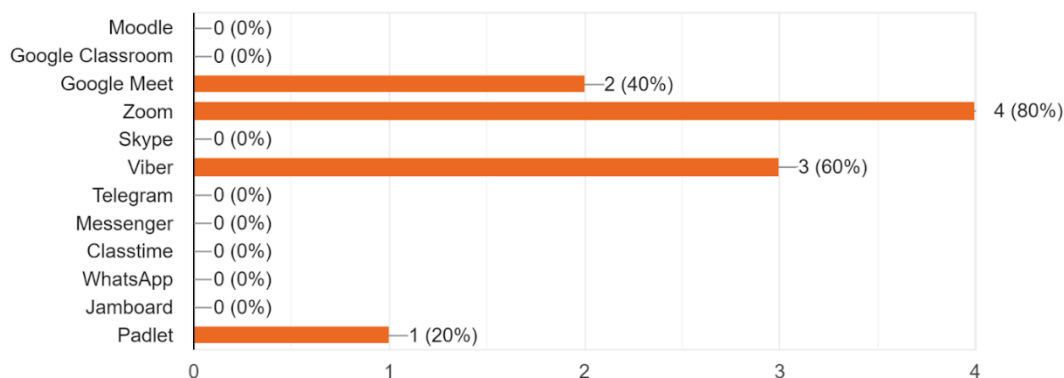
Які цифрові інструменти Ви використовуєте для створення віртуальних класів, проведення відеоконференцій? (декілька варіантів відповіді)

5 відповідей

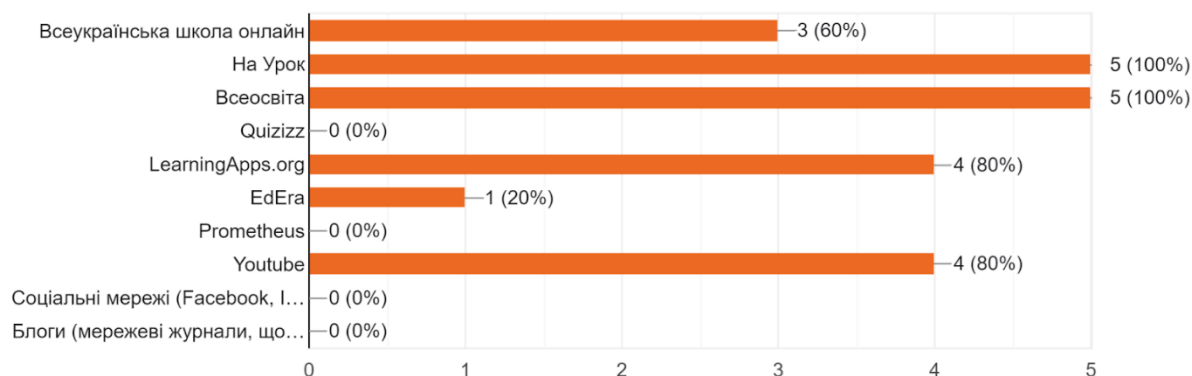
Які інструменти, на Вашу думку, є найефективнішими? (декілька варіантів відповіді)

5 відповідей

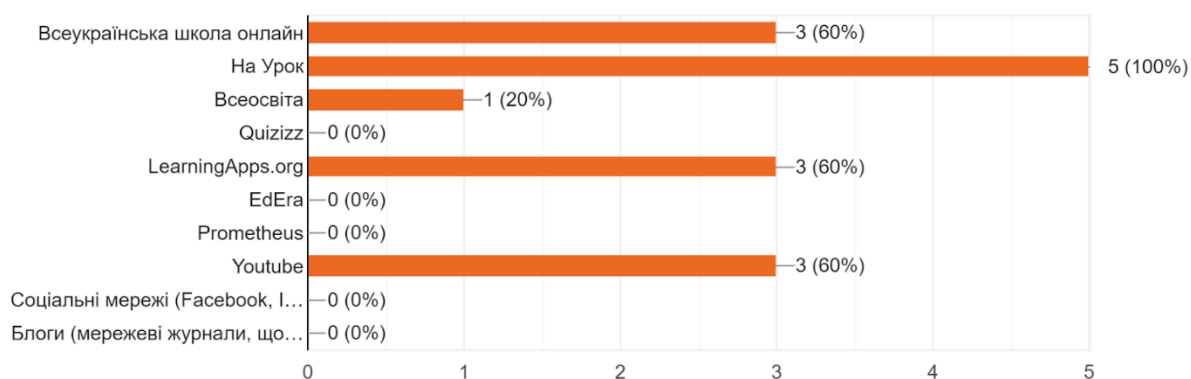
Які онлайн-ресурси та сервіси Ви використовуєте під час організації змішаного навчання? (декілька варіантів відповіді)

5 відповідей

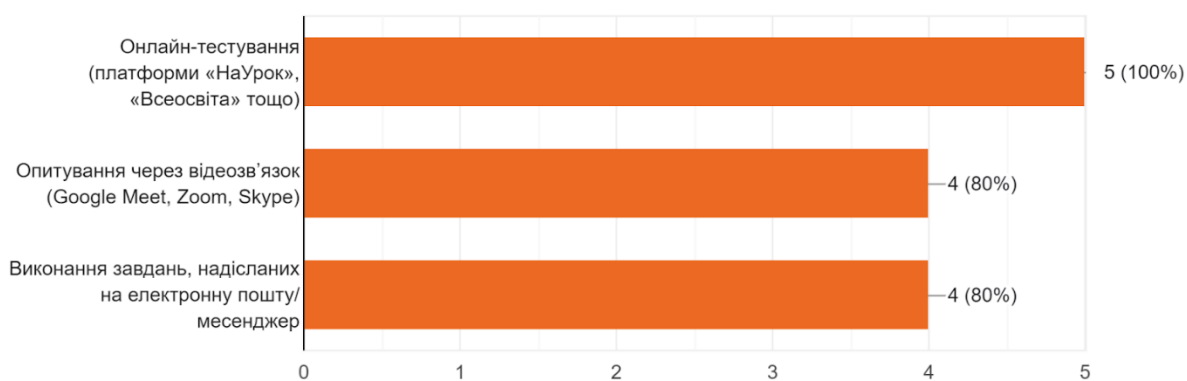
Які онлайн-ресурси та сервіси, на Вашу думку, є найефективнішими? (декілька варіантів відповіді)

5 відповідей

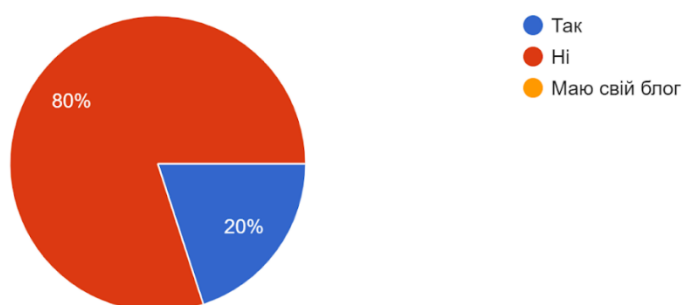
У який спосіб Ви здійснюєте оцінювання навчальних досягнень учнів під час змішаного навчання? (декілька варіантів відповіді)

5 відповідей

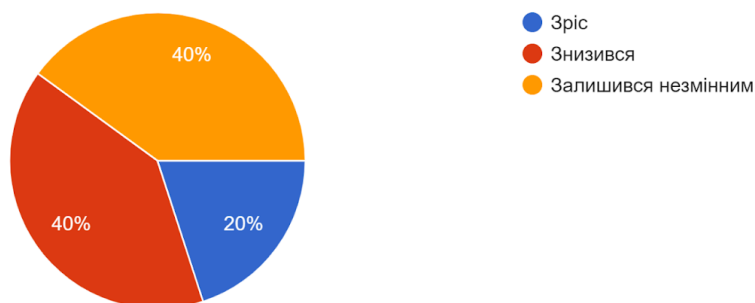
Чи існує у Вас електронне портфоліо, де Ви зберігаєте свої досягнення, методичні розробки, електронні освітні ресурси тощо?

5 відповідей

Як змінився рівень навчальних досягнень більшості Ваших учнів за час змішаного навчання?

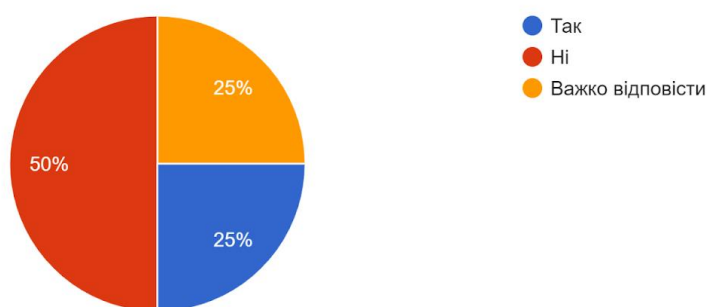
5 відповідей

Результати анкетування здобувачів освіти

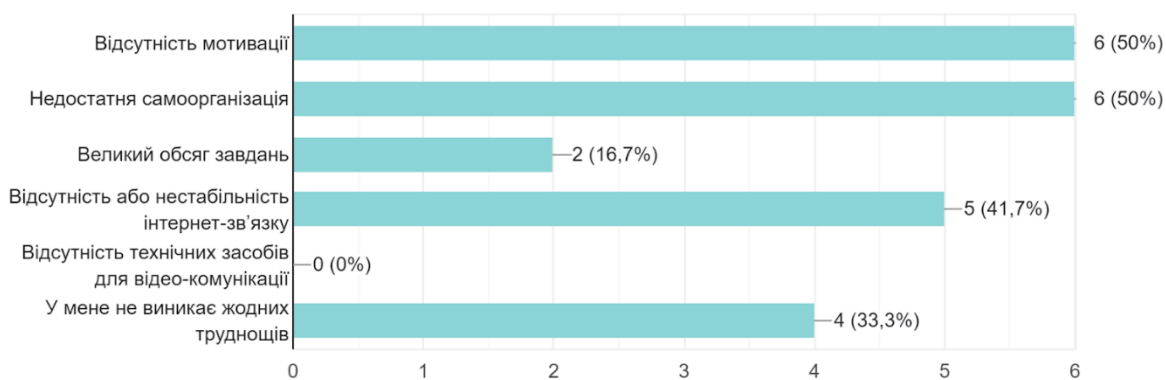
Чи виникають у Вас труднощі під час організації змішаного навчання?

12 відповідей

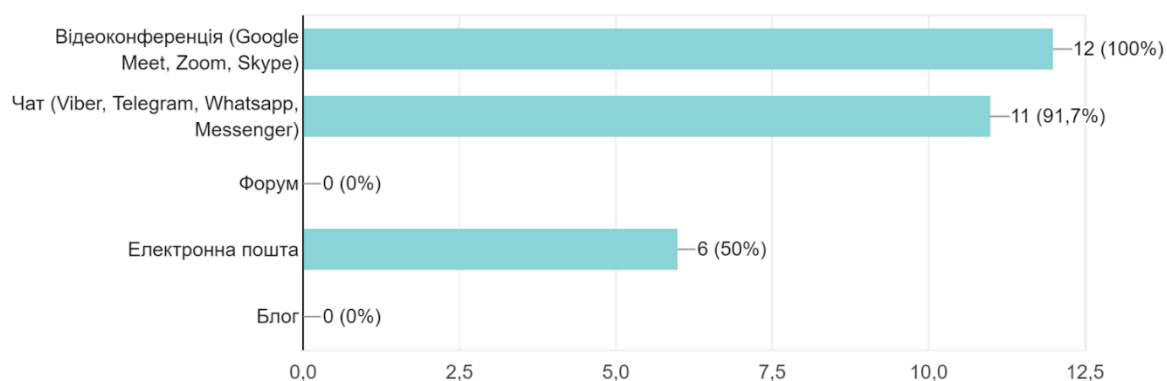
Якщо у Вас виникають труднощі під час організації змішаного навчання, то з яких причин? (можна декілька варіантів вибрати)

12 відповідей

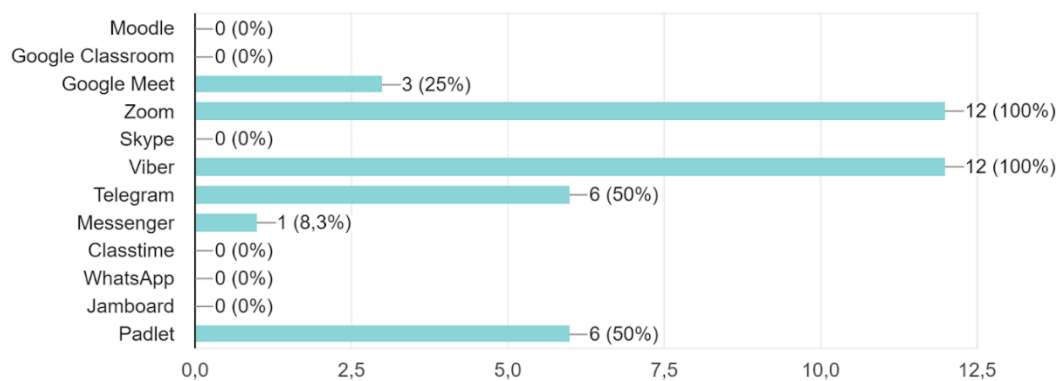
Які форми спілкування з вчителями Ви використовуєте під час організації змішаного навчання? (можна декілька варіантів вибрати)

12 відповідей

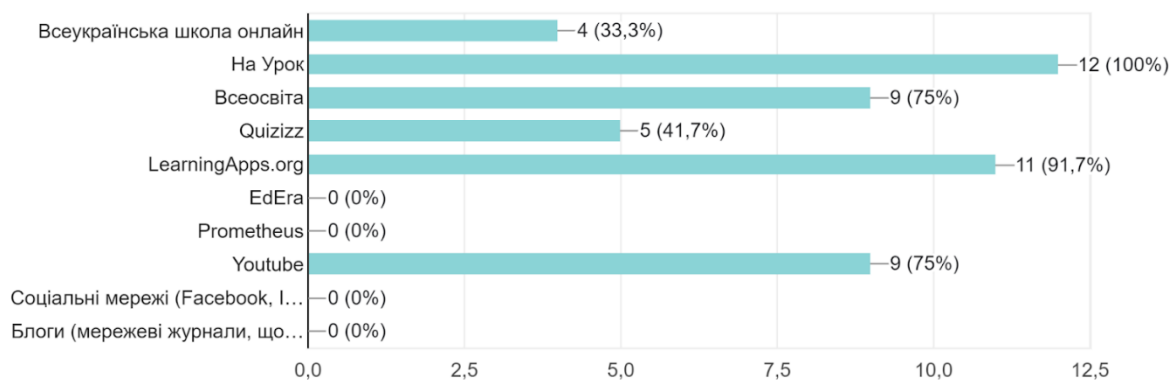
Які цифрові інструменти Ви використовуєте під час організації змішаного навчання? (можна декілька варіантів вибрати)

12 відповідей

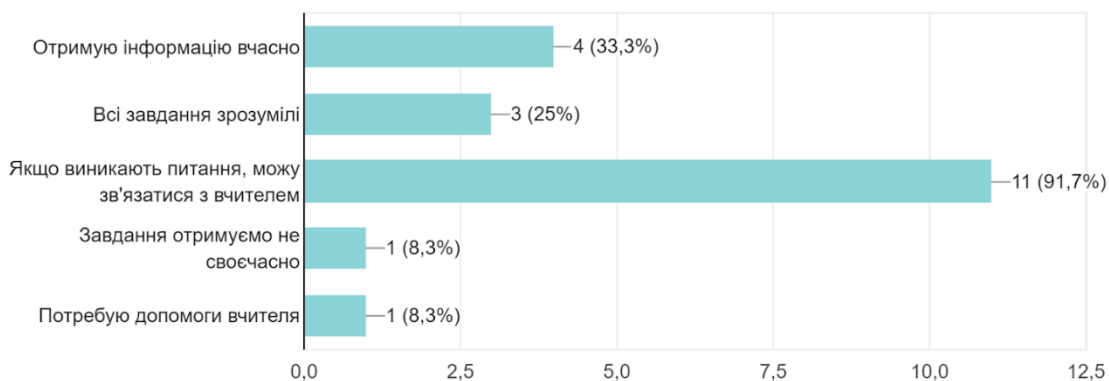
Які онлайн-ресурси та сервіси Ви використовуєте під час організації змішаного навчання? (можна декілька варіантів вибрати)

12 відповідей

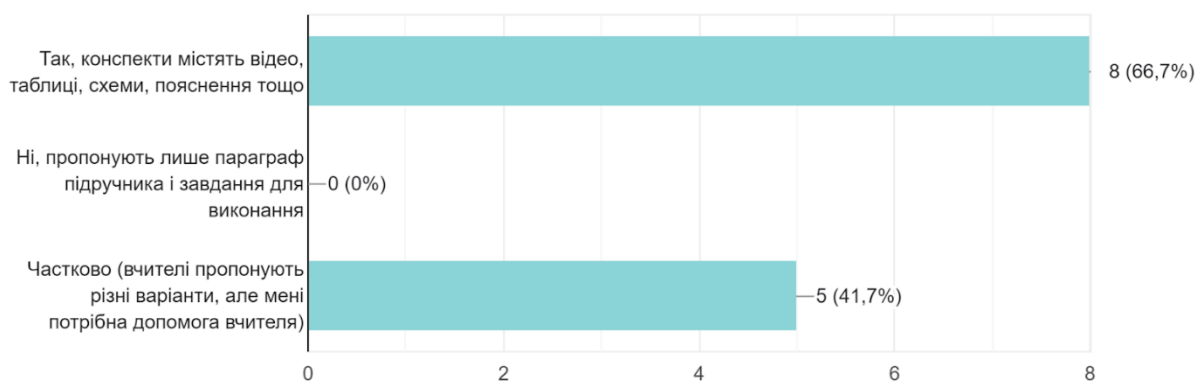
Чи достатньо Вам інформації для організації змішаного дистанційного навчання вдома?

12 відповідей

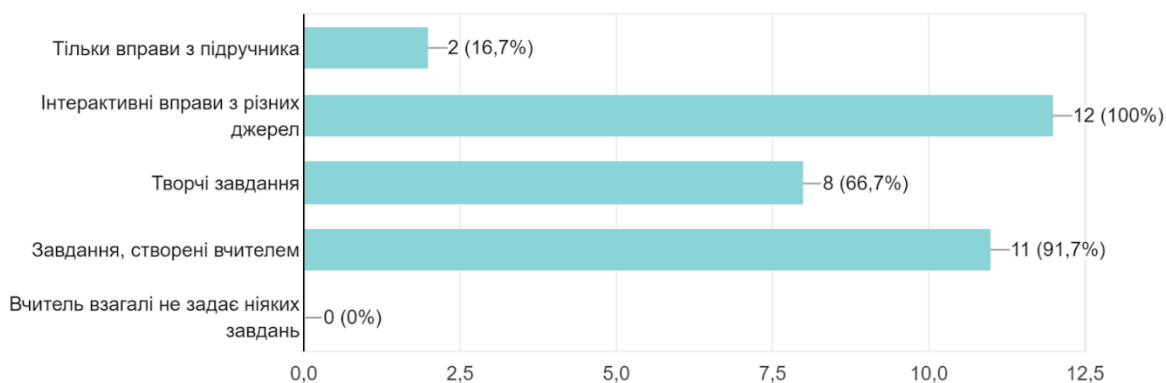
Чи зрозуміло і доступно подає вчитель теоретичний матеріал, який Вам треба вивчити?

12 відповідей

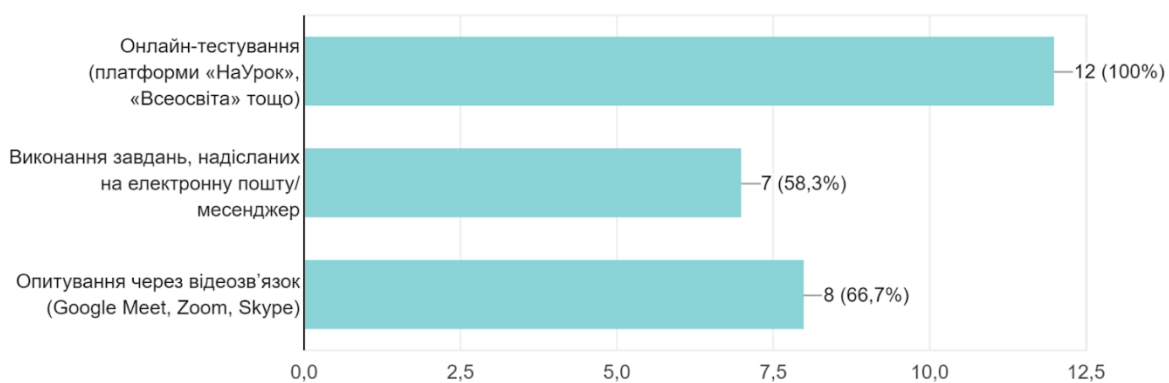
Які завдання Вам пропонують найчастіше? (можна декілька варіантів вибрати)

12 відповідей

У якій формі проводиться оцінювання навчальних досягнень? (можна декілька варіантів вибрати)

12 відповідей

Експериментальна система вправ та завдань із застосуванням сучасних технологій для змішаного та дистанційного навчання на аспектних уроках *За дидактичною метою, ступенем самостійності і творчості* (В. Онищук)

Б.1. Підготовчі вправи

1. Робота з фотоматеріалом.

Учні опрацьовують фотоматеріал, використовуючи сервіс Canva. Самостійно підбирають приклади до кожного розряду прикметників за значенням та записують у зошит.

РОЗРЯДИ ПРИКМЕТНИКІВ ЗА ЗНАЧЕННЯМ

<p style="text-align: center;">ЯКІСНІ</p> <p>виражають ознаку предмета, яка може виявлятися більшою чи меншою мірою (мають ступені порівняння, відповідають на питання <i>який? яка? яке? які?</i>)</p>	<p>рідна школа рідна - рідніша - найрідніша; приємний голос приємний - більш приємний - найбільш приємний</p>
<p style="text-align: center;">ВІДНОСНІ</p> <p>позначають ознаку предмета яка має відношення до інших предметів (утворюються від іменників, відповідають на питання <i>який? яка? яке? які?</i>)</p>	<p>дерев'яний (дерево) будинок річний (рік) звіт телефонний (телефон) дзвінок</p>
<p style="text-align: center;">ПРИСВІЙНІ</p> <p>вказують на належність предмета якійсь особі або тварині (відповідають на питання <i>чий? чия? чие? чий?</i>)</p>	<p>братів щоденник мамина сукня відмежий барліг</p>

! Прикметники можуть переходити з розряду в розряд, наприклад:
 легка сумка (якісний) — легка атлетика (відносний, здебільшого терміни і фразеологізми)
 вишневий сік (відносний) — вишнева сукня (якісний)
 заяче вухо (присвійний) — заяча душа (фразеологізм, якісний)

2. Дайте коротеньку відповідь на запитання (усно).

- Яка частина мови називається прикметником. Наведіть приклади.
- Які морфологічні ознаки має прикметник?
- На які групи за значенням поділяються прикметники?
- Які прикметники називаються якісними?
- Які прикметники називаються відносними?
- Які прикметники називаються присвійними?
- Які синтаксичні функції виконує прикметник?

3. Вступна бесіда.

- Що таке риторика? (наука красномовства, яка розглядає способи побудови публічних виступів, умови досягнення їхньої ефективності)
- Чи доводилося вам виступати?
- Чи вдавалося вам донести до слухачів те, що ви хотіли повідомити, чи переконати в справедливості ваших думок? Які труднощі при цьому виявлялися?
- Як ви розумієте вислів Цицерона: «Найкращий оратор є той, хто своїм словом і повчає слухачів, і дає насолоду, і справляє на них сильне враження»?

4. Робота з епіграфом.

Чи погоджуєтесь ви з висловом Платона, що за допомогою слова можна багато чого досягти?

*Красномовство належить
до тих мистецтв,
які все здійснюють
і всього досягають словом.*

Платон

Б.2. Вступні вправи

1. «Добери прикметник».

Доберіть до поданих іменників прикметники, що називали б ознаку кольору, розміру, віку (часу), смаку, запаху, матеріалу, зовнішності та внутрішнього світу.

Молоко, ранок, дорога, сонце, поле, вода, сніг, береза, хліб, вода.

- Чи до кожного іменника можна дібрати прикметники, які б називали всі ознаки? Чому?
- До яких лексико-граматичних розрядів належать дібрані вами прикметники?

2. Орфографічний практикум.

Запишіть прикметники вищого ступеня порівняння, вставивши пропущені літери.

Дуж..ий, ясн..ий, товст..ий, важ..ий, лег..ий, туг..ий, мудр..ий, відом..ий, тих..ий, солод..ий, холод..ий, м'як..ий, тепл..ий, молод..ий, влучн..ий, могутн..ий, весел..ий, міцн..ий, красив..ий, важ..ий, гаряч..ий, якісн..ий, корот...ий, повільн..ий, струнк..ий, швид..ий.

Доступ до завдання

Б.3.1. Тренувальні вправи за зразком

1. Конструювання-дослідження.

Від поданих пар слів утворіть словосполучення з присвійними прикметниками. Прокоментуйте механізм творення прикметників цього розряду.

Зразок: Давид. погляд — Давидів погляд, вовк, лігво – вовче лігво.

Григорій, будинок; дядько, корова; дятел, око; Настя, сукня; Софія, книга; мати, спідниця.

Теля, шкіра; качка, жир; соловей, спів; лисиця, нора; заєць, хвіст.

Б.3.2. Тренувальні вправи за інструкцією

Б.3.3. Тренувальні вправи за завданням

1. Робота з таблицею.

Складання усного повідомлення «Відносні прикметники, їх значення» за таблицею.

<i>Ознаки за відношенням до предметів, які</i>	<i>Приклади</i>
називають речовину, матеріал	залізний лом, гумова рукавиця, солом'яний бриль, штапельна сукня, паркетна підлога, електричний ліхтар, металева пружина, дерев'яна шафа
просторові поняття	гірський хребет, польова дорога, лугова квітка, придорожня трава, сибірська тайга, приміський поїзд, городній мак, присадибна ділянка
Часові поняття	осінній день, ранкова гімнастика, нічне чергування,

	годинна перерва, вранішня газета, вчорашнє повідомлення, цьогорічний урожай
поняття щодо розміру, обсягу, ваги, кількості	двометрова яма, кілограмова вага, п'ятилітрова каструля, десятилітрове відро, дев'ятиповерховий будинок, двійчасті двері, потрійний вузол, подвійне дно, десятиметрова статуя, округла вежа
призначення	літальний апарат, обчислювальний прилад, пояснювальний диктант, шліфувальний станок

2. Робота з таблицею.

Доповнення таблиці «Якісні прикметники, що не утворюють ступенів порівняння».

назви кольорів, що перейшли з розряду відносних	Салатовий...
назви масті коней	Буланий...
прикметники, що виражають абсолютну якість	Сліпий...
прикметники з суфіксом здрібнілості: -еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-	Старенький...
прикметники з суфіксами згрубілості -езн-, -енн-	Височенний...
прикметники з префіксом пре-	Предобрий...
прикметники з суфіксами неповного вияву ознаки -ав-, -уват-, -яст-	Зеленавий...
прикметники з префіксами над-, за-, ультра-, які вказують на максимальний рівень вияву ознаки	Ультрамодний...
прикметники з префіксом не-	Недобрий...
більшість складних прикметників	Кисло-солодкий...

Б.4. Завершальні вправи

1. Розподільна робота.

Доступ до завдання <https://learningapps.org/display?v=pfpzk5ign22> (Платформа LearningApps).

2. Конкурс «Хто швидше».

Умови конкурсу: потрібно за 5 хвилини якнайшвидше виконати всі завдання(онлайн-тести). Хто першим виконає тести- отримує кубок Гран-прі «Знавець української мови».

Покликання на онлайн-тест <https://vseosvita.ua/test/start/wpe067> (Платформа Всеосвіта)

3. Онлайн-тестування.

Виконання тестового завдання для перевірки рівня засвоєння знань, умінь, навичок.

Покликання на онлайн-тест <https://naurok.com.ua/test/join?gamecode=1185427> (Платформа На урок)

**Конспекти уроків з української мови з використанням сучасних технологій
дистанційного навчання як окремої форми навчання під час вивчення теми:**

«Прикметник як частина мови»

Тема. Прикметник як частина мови. Лексико-граматичні розряди прикметників (якісні, відносні, присвійні), їх особливості і функціонування в мовленні. Перехід відносних прикметників у якісні, присвійних у якісні і відносні

Мета:

-навчальна: розширити знання десятикласників про лексико-граматичні ознаки прикметника, його синтаксичну роль, про перехід прикметників з одного розряду до іншого; формувати вміння розрізняти розряди прикметників та визначати їх особливості функціонування в мовленні;

-розвивальна: розвивати увагу, мовне чуття, логічне мислення учнів;

-виховна: виховувати любов до української мови, почуття гордості та любові до краси рідної землі.

Тип уроку: урок формування практичних умінь та навичок (формування мовної компетенції).

Методи і прийоми: евристична бесіда, слово вчителя, робота з вправами, робота з відео- та фотоматеріалом, «Орфоепічна хвилинка», добери прикметник, добери антонім, розподільна робота, робота з таблицею, вікторина, конструювання-дослідження, «Клоуз-тест».

Онлайн сервіси, використані на уроці:

<https://explore.zoom.us/ru/products/meetings/>

<https://www.youtube.com>

<https://learningapps.org/>

<https://www.canva.com/>

<https://webpen.com.ua>

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. *Налаштування робочого місця за комп'ютером.*
2. *Перевірка готовності учнів до уроку.*
3. *Створення сприятливої атмосфери на уроці.*

II. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Сьогодні на уроці ми поглибимо свої знання про лексико-граматичні ознаки прикметника, його синтаксичну роль, про перехід прикметників з одного розряду до іншого. Сормувати вміння розрізняти розряди прикметників та визначати їх особливості функціонування в мовленні.

Тема уроку: *«Прикметник як частина мови. Лексико-граматичні розряди прикметників (якісні, відносні, присвійні), їх особливості і функціонування в мовленні. Перехід відносних прикметників у якісні, присвійних у якісні і відносні».*

Розпочинаймо працювати! Розвивати на збагачувати наше мовлення!

III. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

1. *Перегляд відеоматеріалу.*

<https://www.youtube.com/watch?v=B11E57PvDog&t=592s>

2. *Робота з фотоматеріалом.*

Учні опрацьовують фотоматеріал, використовуючи сервіс Canva (виводиться на екран під час конференції у Zoom)

РОЗРЯДИ ПРИКМЕТНИКІВ ЗА ЗНАЧЕННЯМ

<p>ЯКІСНІ виражають ознаку предмета, яка може виявлятися більшою чи меншою мірою (мають ступені порівняння, відповідають на питання <i>який? яка? яке? які?</i>)</p>	<p>рідна школа рідна - рідніша - найрідніша; приємний голос приємний - більш приємний - найбільш приємний</p>
<p>ВІДНОСНІ позначають ознаку предмета яка має відношення до інших предметів (утворюються від іменників, відповідають на питання <i>який? яка? яке? які?</i>)</p>	<p>дерев'яний (дерево) будинок річний (рік) звіт телефонний (телефон) дзвінок</p>
<p>ПРИСВІЙНІ вказують на належність предмета якійсь особі або тварині (відповідають на питання <i>чий? чия? чие? чий?</i>)</p>	<p>братів щоденник мамина сукня відмежий барліг</p>

! Прикметники можуть переходити з розряду в розряд, наприклад:
 легка сумка (якісний) — легка атлетика (відносний, здебільшого терміни і фразеологізми)
 вишневий сік (відносний) — вишнева сукня (якісний)
 заяче вухо (присвійний) — заяча душа (фразеологізм, якісний)

3. Евристична бесіда.

- Яка частина мови називається прикметником. Наведіть приклади.
- Які морфологічні ознаки має прикметник?
- На які групи за значенням поділяються прикметники?
- Які прикметники називаються якісними?
- Які прикметники називаються відносними?
- Які прикметники називаються присвійними?
- Які синтаксичні функції виконує прикметник?

IV. Формування практичних умінь та навичок.

1. «Добери прикметник».

Доберіть до поданих іменників прикметники, що називали б ознаку кольору, розміру, віку (часу), смаку, запаху, матеріалу, зовнішності та внутрішнього світу.

Молоко, ранок, дорога, сонце, поле, вода, сніг, береза, хліб, вода.

- Чи до кожного іменника можна дібрати прикметники, які б називали всі ознаки? Чому?
- До яких лексико-граматичних розрядів належать дібрані вами прикметники?

2. «Добери антонім».

Доберіть антоніми до різних значень слів.

Свіжий хліб, свіже молоко, свіжа солома, свіжа сорочка, свіже повітря, свіжий вітерець, свіжа газета, свіже обличчя, свіжий хліб, свіжі сліди, свіжий огірок.

Солодка груша, солодке яблуко, солодкий запах, солодкий сон, солодкий голос, солодкі мрії, солодкі сльози.

- Як називається художній засіб, використаний у словосполученні «солодкі сльози»? Наведіть власні приклади таких виразів. (Оксиморон).
- Кому належать слова "Для нас у ріднім краю навіть дим Солодкий та коханий..." (Леся Українка «Дим»).
- Чи є щось спільне у словах «солодкий» і «солоний»?

Довідка для вчителя: Якщо досліджувати етимологію обох слів, можна зрозуміти, що в них є спільна частина – «сол». Як відомо, у давні часи для багатьох народів сіль була рідкісним та дорогим товаром. Адже посолена страва ставала смачнішою. Несолена ж здавалася прісною. Тож, напевно, спільна частинка «сол» походить від праслов'янського прикметника *soldъ*, що означав «смачний», тому що «приправлений». Зрозуміло, що смачною була не тільки посолена, а наприклад, солодка страва. Далі семантика слова знову звузилась: із усього розмаїття приємних смаків воно стало позначати тільки солодкий, смак цукру:

soldъ: солоний > приправлений > смачний > солодкий

3. Виконання онлайн-вправи

https://webpen.com.ua/pages/Morphology_and_spelling/adjective_grammatically_characteristic.html

4. Робота з таблицею.

Складання усного повідомлення «Відносні прикметники, їх значення» за таблицею.

Ознаки за відношенням до предметів, які	Приклади
---	----------

називають речовину, матеріал	залізний лом, гумова рукавиця, солом'яний бриль, штапельна сукня, паркетна підлога, електричний ліхтар, металева пружина, дерев'яна шафа
просторові поняття	гірський хребет, польова дорога, лугова квітка, придорожня трава, сибірська тайга, приміський поїзд, городній мак, присадибна ділянка
Часові поняття	осінній день, ранкова гімнастика, нічне чергування, годинна перерва, вранішня газета, вчорашнє повідомлення, цьогорічний урожай
поняття щодо розміру, обсягу, ваги, кількості	двометрова яма, кілограмова вага, п'ятилітрова каструля, десятилітрове відро, дев'ятиповерховий будинок, двійчасті двері, потрійний вузол, подвійне дно, десятиметрова статуя, округла вежа
призначення	літальний апарат, обчислювальний прилад, пояснювальний диктант, шліфувальний станок

5. *Фізкультхвилинка для розвантаження очей.*

6. *Конструювання-дослідження.*

Від поданих пар слів утворіть словосполучення з присвійними прикметниками. Прокоментуйте механізм творення прикметників цього розряду.

Зразок: Давид. погляд — Давидів погляд, вовк, лігво – вовче лігво.

Григорій, будинок; дядько, корова; дятел, око; Настя, сукня; Софія, книга; мати, спідниця.

Теля, шкіра; качка, жир; соловей, спів; лисиця, нора; заєць, хвіст.

7. *«Орфоепічна хвилинка».*

Хвилинка наголосів

новий

черговий

липкий

ринковий

мілкий

слабкий

одноразовий

тонкий

пільговий

фаховий

чіткий

жаркий

У прикметниках зазвичай наголос падає на закінчення.

Хвилинка наголосів

новий

черговий

липкий

ринковий

мілкий

слабкий

одноразовий

тонкий

пільговий

фаховий

чіткий

жаркий

8. Розподільна робота.

<https://learningapps.org/display?v=pfpzk5ign22>

9. Вікторина.

- 1) Чи можуть прикметники «сталий», «світлий», «вартий» стати іменниками? (сталі, світла, варта).
- 2) Якою стане біла хустка, якщо її намочити в Чорному морі? (мокрою).
- 3) Під яким кущем заєць ховається від дощу? (під мокрим).
- 4) Яка людина ніколи не дивиться у дзеркало? (сліпа).
- 5) Якої хвороби немає на землі? (морської).
- 6) Яка на смак доля? (гірка)

7) Якого каміння немає в річці? (сухого)

8) Про що мова:

- Це чорна?

- Ні, червона.

- А чому біла?

-Тому що зелена.

9) Який голос буває у дорогої матерії? (оксамитовий)

10) З якого посуду не їдять? (з порожнього)

11) У які ворота не заб'єш гола? (у Карські Ворота (протока))

12) Яких дерев у лісі найбільше? (кривих)

V. Підсумки уроку.

«Інтерв'ю за три кроки»

- Чого Ви сьогодні навчилися на уроці?
- Про що Ви хотіли б дізнатися більше?
- Які, можливо, запитання у Вас виникли з даної теми?
- Що сьогодні на уроці для Вас було важко?
- Як ви будете використовувати те, що вивчили?

VI. Домашнє завдання, інструктаж.

Виконати вправу у підручнику 359 ст. 221

Тема. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників

Мета:

-навчальна: поглибити знання учнів про способи творення ступенів порівняння якісних прикметників; формувати вміння правильно утворювати форми вищого і найвищого ступеня порівняння якісних прикметників, знаходити та виправляти помилки в написанні прикметників різних розрядів;

-розвивальна: розвивати увагу, мовне чуття, логічне мислення учнів;

-виховна: виховувати культуру спілкування.

Тип уроку: урок формування практичних умінь та навичок (формування мовної компетенції).

Методи і прийоми: евристична бесіда, слово вчителя, робота з вправами, робота з підручником, робота з відео- та фотоматеріалом, орфографічний практикум, конструювання-відновлення, лінгвістичний експеримент, робота з таблицею, рубрика «Розрізняй за значенням», «Клоуз-тест».

Онлайн сервіси, використані на уроці:

<https://explore.zoom.us/ru/products/meetings/>

<https://www.youtube.com>

<https://learningapps.org/>

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Налаштування робочого місця за комп'ютером.
2. Привітання. Перевірка готовності учнів до уроку.
3. Створення сприятливої атмосфери на уроці.

II. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок. Перевірка домашнього завдання.

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Евристична бесіда.
 - Які морфологічні ознаки має прикметник?
 - Які синтаксичні функції виконує прикметник?
 - На які групи за значенням поділяються прикметники?
 - За яких умов прикметники можуть переходити з однієї групи за значенням до іншої? Наведіть приклади.

Зауважте, що якісні прикметники, крім звичайної форми, мають вищий і найвищий ступені порівняння.

III. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Тема уроку: «Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників».

Завдання:

- поглибити знання про способи творення ступенів порівняння якісних прикметників;
- сформувати вміння правильно утворювати форми вищого і найвищого ступеня порівняння якісних прикметників;
- сформувати вміння знаходити та виправляти помилки в написанні прикметників різних розрядів.

IV. Формування практичних умінь та навичок.

1. Перегляд відеоматеріалу/ Робота з підручником.

Частина учнів переглядає відеоматеріал <https://youtu.be/WLQfVU5wylo> (до 5 хв), частина працює у підручнику на ст. 222. Після цього доповнюють одне одного відомостями про творення форм ступенів порівняння якісних прикметників.

2. Орфографічний практикум.

Запишіть прикметники вищого ступеня порівняння, вставивши пропущені літери.

Дуж..ий, ясн..ий, товст..ий, важ..ий, лег..ий, туг..ий, мудр..ий, відом..ий, тих..ий, солод..ий, холод..ий, м'як..ий, тепл..ий, молод..ий, влучн..ий, могутн..ий, весел..ий, міцн..ий, красив..ий, важ..ий, гаряч..ий, якісн..ий, корот...ий, повільн..ий, струнк..ий, швид..ий.

3. Конструювання-відновлення.

Відновіть прислів'я, поставивши якісні прикметники у потрібній формі, визначте ступінь порівняння.

Людина (міцна) за кремінь і (слаба) за муху.

У безмісячну ніч зірки (яскраві).

Воля (дорога) за життя.

Що (гірка) шкаралуща, тим (смачне) зерня.

(Солодкий) за все плід праці.

Чим (трудне) діло, тим (висока) честь.

Проти нас нема в світі (дужого).

- Чи від усіх прикметників можна утворити форми ступенів порівняння? Чому? (поясніть, користуючись матеріалом підручника)

- Поясніть механізм творення вищого та найвищого ступенів порівняння від прикметників вузький, низький, дорогий. Наведіть власні приклади прикметників, від яких форми ступенів порівняння утворюються за такими ж принципами. Чи можна віднести до таких прикметників слова слизький, в'язкий, грузький?

- Скільки форм ступенів порівняння можна утворити від прикметників малий, великий? А як утворити ступені порівняння від прикметників гарний, хороший, поганий?

6. Робота з таблицею.

Доповнення таблиці «Якісні прикметники, що не утворюють ступенів порівняння»

назви кольорів, що перейшли з розряду відносних	Салатовий...
назви масті коней	Буланий...
прикметники, що виражають абсолютну якість	Сліпий...
прикметники з суфіксом здрібнілості: -еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-	Старенький...
прикметники з суфіксами згрубілості -езн-, -енн-	Височенний...
прикметники з префіксом пре-	Предобрий...
прикметники з суфіксами неповного вияву ознаки -ав-, -уват-, -яст-	Зеленавий...
прикметники з префіксами над-, за-, ультра-, які вказують на максимальний рівень вияву ознаки	Ультрамодний...
прикметники з префіксом не-	Недобрий...
більшість складних прикметників	Кисло-солодкий...

7. Виконання онлайн-вправи.

Покликання на вправу <https://learningapps.org/display?v=p7ip7z0x522>

8. Рубрика «Розрізняй за значенням»

Музичний – музикальний

Музичний – який стосується музики як виду мистецтва; обслуговує потреби осіб, які пов'язані з музикою.

Музикальний – обдарований здатністю точно сприймати музику, відчувати й виконувати музичні твори; мелодвйний.

IV. Підсумок уроку. Оцінювання.

«Інтерв'ю за три кроки»

- Чого Ви сьогодні навчилися на уроці?
- Про що Ви хотіли б дізнатися більше?
- Які, можливо, запитання у Вас виникли з даної теми?
- Що сьогодні на уроці для Вас було важко?
- Як ви будете використовувати те, що вивчили?

V. Домашнє завдання. Інструктаж.

Вправа 363 (I, II) ст. 223.

Тема. Творення відносних і присвійних прикметників. Відмінювання прикметників

Мета:

-*навчальна:* поглибити теоретичні знання десятикласників про творення присвійних та відносних прикметників; формувати вміння правильно відмінювати прикметники;

-*розвивальна:* розвивати увагу, мовне чуття, логічне мислення учнів;

-*виховна:* виховувати любов до української мови, почуття гордості та любові до краси рідної землі.

Тип уроку: урок формування практичних умінь та навичок (формування мовної компетенції).

Методи і прийоми: евристична бесіда, слово вчителя, робота з вправами, робота з фотоматеріалом, робота з таблицями, робота з підручником, «Лексична хвилинка», рубрика «Розрізняй за значенням», конкурс «Хто швидше», «Інтерв'ю за три кроки».

Онлайн сервіси, використані на уроці:

<https://explore.zoom.us/ru/products/meetings/>

<https://learningapps.org/>

<https://vseosvita.ua/>

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. *Налаштування робочого місця за комп'ютером, перевірка готовності до уроку.*
2. *Створення сприятливої атмосфери на уроці.*

II. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Слово вчителя

Продовжуємо поглиблювати знання про прикметник. Сьогодні попрацюємо ще над однією важливою темою – поглибимо теоретичні знання про творення присвійних та відносних прикметників, а також пригадаємо особливості відмінювання прикметників.

Отже, **тема уроку** - *«Творення відносних і присвійних прикметників. Відмінювання прикметників».*

III. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

1. Евристична бесіда.

— Пригадайте, як творяться присвійні прикметники від назв людей?

— Як творяться присвійні прикметники від географічних назв?

2. Опрацювання фотоматеріалу (виводиться на екран під час конференції у Zoom)

<https://padlet.com/natamatviychuk29/8ii7psumxik19zu7>

IV. Формування практичних умінь та навичок.

1. Робота з вправами.

Виконання онлайн-вправи.

Покликання на вправу <https://learningapps.org/display?v=p67cnzemj22>

Вправа 2

До поданих словосполучень доберіть синонімічні «прикметник + іменник». Виділіть суфікси й закінчення в прикметниках.

Книжка Ігоря, прізвище Галі, пісня синички, вуха зайця, казка дідуся, лапки качки, пір'я курки, слово батька, пісня матері, сміх дитини, коса дівчини, слід лисиці.

Виконання онлайн-вправи.

Покликання на вправу <https://learningapps.org/display?v=pvgasyn5c22>

2. Фізкультхвилинка для розвантаження очей.

3. Робота з таблицями.

Опрацювання таблиць у підручнику (Українська мова. Профільний рівень, 10 клас. А.А. Ворон) ст. 223-224.

4. Робота з підручником.

Виконання вправи 368 «Хто швидше?»

Запишіть словосполучення з прикметниками у дві колонки: з буквою *и* в закінченнях; з буквою *і* в закінченнях.

Щир..х вітань, у легк..м платті, на тих..й алеї, зручн..м взуттям, далек..й острів, щир..й людині, на висок..х деревах, у солом'ян..й стрісі, зі смуглолиц..м трактористом, кращ..х оцінок, у голосн..м тьохканні, гаряч..й іскрі, тяжк..м тягарем, улюблен..й ляльці. 366 367 225 Якщо ви правильно виконали завдання, із других букв іменників складеться закінчення вислову Максима Рильського: «Що краще є від простих слів, коли вони ...».

5. «Лексична хвилинка».

Знайдіть лексичні помилки. Виправте їх.

У хлопчика виявився музичний слух.

Мій знайомий виявився тактичною людиною.

Ви сходите на слідуючій зупинці?

Я ще досі путаю деякі правила.

У мене сама краща подруга!

6. Рубрика «Розрізняй за значенням».

Корисний – корисливий

Корисний – 1. який приносить або здатен приносити користь, дає добрі наслідки: корисний досвід, корисний підручник, корисна монографія, корисна рослина, корисна комаха, корисна праця, корисна порада, корисні зауваження; 2. придатний або потрібний для якоїсь мети: корисні копалини, загальна корисна площа, корисний об'єм, коефіцієнт корисної дії.

Корисливий – який прагне до власної вигоди, робить заради наживи: корисливий чоловік, корислива дівчина, мати корисливі цілі, робити щось з корисливих міркувань.

7. Конкурс «Хто швидше».

Умови конкурсу: потрібно за 5 хвилини якнайшвидше виконати всі завдання(онлайн-тести). Хто першим виконає тести- отримує кубок Гран-прі «Знавець української мови».

Покликання на онлайн-тест <https://vseosvita.ua/test/start/wpe067>

VI. Підсумки уроку.

«Інтерв'ю за три кроки»

Завдання: провести інтерв'ю за запитаннями:

- Чого Ви сьогодні навчилися на уроці?
- Про що Ви хотіли б дізнатися більше?
- Які, можливо, запитання у Вас виникли з даної теми?
- Що сьогодні на уроці для Вас було важко?
- Як ви будете використовувати те, що вивчили?

VII. Домашнє завдання, інструктаж.

Вправа 369 ст. 225

Конспект уроку з української мови з використанням сучасних технологій для змішаного навчання під час вивчення теми: «З історії риторики й ораторського мистецтва».

Тема. Видатні оратори Давньої Греції і Давнього Риму

Мета:

-навчальна: ознайомити учнів із загальними відомостями про виникнення й розвиток риторики як мистецтва красномовства, з найвидатнішими ораторами Давньої Греції і Давнього Риму; навчати школярів основам ораторського мистецтва;

-розвивальна: розвивати мовленнєво-комунікативні вміння, логічне мислення, творчі й організаторські здібності, здатність учнів до самостійної діяльності, навички роботи з літературою;

-виховна: виховувати самостійність, любов і повагу до слова.

Тип уроку: урок формування знань, умінь учнів.

Вид уроку: урок-семінар.

Методи і прийоми: вступна бесіда, робота з епіграфом, слово вчителя, випереджувальне завдання, онлайн-тестування.

Онлайн сервіси, використані на уроці:

<https://naurok.com.ua/>

<https://ru.padlet.com/>

Хід уроку

*Красномовство належить
до тих мистецтв,
які все здійснюють
і всього досягають словом.*

Платон

I. Організаційний момент.

1. Налаштування робочого місця, привітання, перевірка готовності до уроку.
2. Створення сприятливої атмосфери на уроці.

II. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

1. Вступна бесіда.

- Що таке риторика? (наука красномовства, яка розглядає способи побудови публічних виступів, умови досягнення їхньої ефективності)
- Чи доводилося вам виступати?
- Чи вдавалося вам донести до слухачів те, що ви хотіли повідомити, чи переконати в справедливості ваших думок? Які труднощі при цьому виявлялися?
- Як ви розумієте вислів Цицерона: «Найкращий оратор є той, хто своїм словом і повчає слухачів, і дає насолоду, і справляє на них сильне враження»?

2. Робота з епіграфом.

Чи погоджуєтесь ви з висловом Платона, що за допомогою слова можна багато чого досягти?

*Красномовство належить
до тих мистецтв,
які все здійснюють*

і всього досягають словом.

Платон

III. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

1. Слово вчителя

Сьогодні урок незвичайний, бо проводимо його як урок-семінар (семінар - тобто розгорнута бесіда). Вам було завдання підготуватись та опрацювати тему самостійно.

Оголошення теми семінару: «Видатні оратори Давньої Греції і Давнього Риму».

Історія риторики сягає середини I тис. до н. е. Риторика Стародавньої Греції виникла в V–IV ст. до н. е., склалася в систему в III–II ст. до н. е. Риторика в античні часи — провідний предмет усякої освіти — виховувала громадянина патріота, який майстерно володів зброєю усного переконливого слова в ім'я істини, добра, краси.

Античні греки поділяли риторіку на три галузі: судову, політичну й урочисту. У Стародавній Греції той, хто звертався з позовом до суду, мав виголосити звинувачувальну або захисну промову сам. Той, кого звинувачували, також повинен захищатися сам. Великої уваги надавали не лише добору переконливих доказів, а й умінню такі докази подати. Вигравав той, хто краще володів словом. Верховним органом влади в античних містах-державках було Народне зібрання, виступаючи там, політики зверталися безпосередньо до народу. Щоб привернути народ (демос) на свій бік, потрібно було говорити переконливо. За таких умов красномовство виявилось необхідним усім. Суспільна атмосфера була поштовхом для зародження риторики.

З утратою Давньою Грецією самостійності й установленням македонського панування ораторське мистецтво не загинуло. У III ст. до н. е.— I ст. н. е. риторика переживає своє друге піднесення — уже в Римі.

Зараз ми детально ознайомимось з найвидатнішими ораторами Давньої Греції і Давнього Риму.

План уроку записаний на дошці:

1. Риторика Сократа і Платона.

2. *Ораторство Демосфена.*
3. *«Риторика» Арістотеля.*
4. *Риторика Цицерона.*

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу.

На сьогоднішньому уроці оцінювання ваших знань буде за допомогою листів оцінювання (ви самі будете оцінювати виступи своїх колег, заповнюючи листи)

Прізвище, ім'я, по батькові учня _____		
Вимоги до виступу	Критерії оцінювання	Бали
Оцінка текстового матеріалу доповіді	Матеріал викладений доступно	1
	Основні ідеї розкриті	1
	Використання плану розповіді	1
	Оригінальність викладу матеріалу	1
	Чітке формулювання висновків	1
	Повнота розкриття теми	1
	Наведення прикладів	1
Доповідь	Переконлива, емоційна	1
	Виразність виступу; вільне викладення	1
	Вміння встановити й зберегти контакт з аудиторією	1
	Використання засобів наочності, технічних засобів	1
	Відповіді на питання	1
Оцінка		
Коригована оцінка вчителем		

До сьогоднішнього уроку-семінару вами була зроблена колосальна робота. Відповідно до цього, ми зараз з вами і проведемо наш семінар, і подивимося на вашу підготовку.

Регламент:

Доповідач №1 виступає з повідомленням, що розкриває перше питання семінару. Рецензент №1 робить рецензію відповіді Доповідача №1 і доповнює її, якщо це потрібно.

Хроніст №1 складає табличку на основі цих виступів, користуючись інтерактивною дошкою Padlet <https://padlet.com/natamatviychuk29/dyxyc3ct5ykv68si>

Журналіст №1 на основі виступів своїх попередників придумує перше запитання і ставить його для всіх учнів класу. Все знову повторюється до тих пір, доки не вичерпаються питання плану семінарського заняття.

1. Риторика Сократа і Платона.

Ознайомлення з риторикою софістів: *форма викладу* – презентація/доповідь;

1. Доповідач _____.
2. Рецензент _____.
3. Хроніст _____.
4. Журналіст _____.

Обговорення, запитання.

2. Ораторство Демосфена.

Ознайомлення з риторикою Демосфена: *форма викладу* – презентація/доповідь;

1. Доповідач _____.
2. Рецензент _____.
3. Хроніст _____.
4. Журналіст _____.

Обговорення, запитання.

3.«Риторика» Арістотеля.

Ознайомлення з риторикою Арістотеля: *форма викладу* – презентація/доповідь;

1. Доповідач _____.
2. Рецензент _____.
3. Хроніст _____.
4. Журналіст _____.

Обговорення, запитання.

4. Риторика Цицерона.

Ознайомлення з риторикою Цицерона: форма викладу – презентація/доповідь;

1. Доповідач _____.
2. Рецензент _____.
3. Хроніст _____.
4. Журналіст _____.

Обговорення, запитання.

VI. Підсумок уроку.

Давайте зараз підсумуємо нашу роботу та визначимось з оцінками (За результатами оцінювання учнями)

За результатами нашої роботи *кращим з підготовки є* _____

Кращим промовцем стає _____

Вчитель підбиває підсумок уроку, оцінює діяльність учнів (якщо виникає потреба коригує оцінки).

Аналізує помилки та дає рекомендації по недопущенню їх в подальшій роботі; відзначення успішних робіт учнів; оголошення оцінок за виконане завдання.

Онлайн-тестування.

Виконання тестового завдання для перевірки рівня засвоєння знань, умінь, навичок

<https://naurok.com.ua/test/join?gamecode=1185427>

VII. Домашнє завдання. Напишіть есе за афоризмом Цицерона: «Красномовство — це світло, яке надає блиску розуму». Використовуйте приклади із життя античних ораторів